

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 43.

Lördagen den 4 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag ej mindre till Riksdagens skrivelse, n:o 51, till Konungen, angående vidtagande af åtgärder för införande af förenklade bestämmelser i fråga om anteckning i kyrkobok rörande från utlandet återinflyttade svenskar, särskildt med afseende på deras äktenskapsförhållanden, än äfven till delar i riksdagsbeslutet, nämligen dels:

n:o 1, riksdagsbeslutets ingress,

n:o 2, riksdagsbeslutets slutmening,

dels ock följande paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 3, angående val af en tryckfrihetskommitté,

n:o 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken,

n:o 5, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om postafgifter,

n:o 6, angående ändringar af 22 kap. 14 § strafflagen och 23 kap. 4 § samma lag,

n:o 7, angående omarbetning af 24 kap. strafflagen,

n:o 8, angående val af justitieombudsman och hans efterträdare,

n:o 9, angående särskild skatt å majs, använd vid tillverkning af stärkelse,

n:o 10, rörande utredning angående tullsatsen för s. k. chopped apples,

n:o 11, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret,

n:o 12, angående åtgärder för befordrandet af återinflyttning hit till landet af från riket utflyttade personer,

n:o 13, angående revision af lagen om fosterbarns vård,

n:o 14, angående behörighet för gift kvinna att under vissa villkor vara förmyndare för sin man, som förklarats omyndig,

n:o 15, angående lag om adoption,

n:o 16, angående tillägg till den å internationell konferens i Bryssel den 5 mars 1902 antagna konventionen angående beskattningen af socker m. m.,

n:o 17, rörande ändrad lydelse af 6 § i lagen angående jordfästning den 25 maj 1894,

n:o 18, rörande ändring i 11 § af lagen angående äganderätt till skrift,

n:o 19, angående tullen å kläder,

n:o 20, angående utredning och förslag i fråga om förekommande af olägenheter i följd af bebyggande af områden, som därtill äro ur hälsosynpunkt otjänliga, och

n:o 21, angående val af två fullmäktige i riksbanken och två fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk.

§ 2.

Om ändring af 12 § i förordningen angående försäljning af vin och öl. Till afgörande förelåg härefter lagutskottets utlåtande n:o 35, i anledning af väckt motion om ändring af 12 § i förordningen angående försäljning af vin och öl.

I en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 87, hade herr *J. J. Byström m. fl.* föreslagit, att Riksdagen ville besluta, att 12 § i förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni, 1905 måtte få följande förändrade lydelse:

Försäljning till afhämtning af vin eller öl må utan särskildt tillstånd utföras

a) af den, som i föreskrifven ordning förvärfvat behörighet att till afsalu tillverka vin och öl, å tillverkningsstället i fråga om därstädes tillverkade drycker, dock ej i mindre försäljningsbelopp än 100 liter;

b) af den, som äger rätt till utminuterung af brännvin, å försäljningsstället, beträffande såväl vin som öl; och

c) af den, som enligt 7 § är berättigad att utöfva utskänkning af vin och öl, å utskänkingsstället i fråga om de drycker, meddeladt tillstånd afser.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Om
ändring af 12
§ i förord-
ningen angå-
ende försälj-
ning af vin
och öl.
(Forts.)

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Widén*, med hvilken herrar *Zetterstrand*, *Lindhagen*, *Jansson* i Edsbäcken, *Ersson*, *Nordin* och *Pettersson* i Södertälje instämt och som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser angående den tillverkare af vin och öl tillkommande rätt till försäljning af vin och maltdrycker till afhämtning, hvarigenom sådana missförhållanden, som i motionen omförmäldes, måtte förekommas eller hindras.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades ordet till:

Herr *Byström*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna behagade finna, kan man om detta förslag säga, att de flesta äro därom i sak ense, ehuru de i formellt afseende något skilja sig från hvarandra. Jag finner sålunda för det första, att naturligtvis motionärerna anse, att på det i motionen omhandlade området det icke är bra som det är, och på samma sätt de grupper af samhällsmedlemmar, på hvilkas yttranden och meningar motionärerna stödt sig. För det andra finner jag, att också utskottet har instämt med motionärerna, så till vida att utskottet säger: »Utskottet vill icke förneka, att den här ifrågavarande rätten att å tillverkningsstället försälja vin och öl till afhämtning i åtskilliga fall visat sig leda till missbruk och oordningar.» Vidare finna vi, att äfven reservanterna instämma med motionärerna, fastän de komma till ett annat slut än det, hvartill utskottet kommit. Reservationen, hvilken är affattad af landshöfding *Widén*, framhåller en hel del synpunkter, för hvilka man från nykterhetsvänligt håll har allt skäl att vara tacksam såväl mot honom som mot dem, hvilka instämt med honom. Slutligen har Första Kammaren i denna fråga visat sig vara ense med de öfriga, i det att Första Kammaren utan votering har bifallit reservationen och det yrkande, som däri göres. Jag har därför blott att hemställa till Andra Kammaren, att äfven den ville, såsom en femte länk i denna vackra kedja, instämma i reservationen; och skulle man därmed hafva löst frågan, för tillfället åtminstone. Jag antager också, att om det nu går till skrifvelse till Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t kommer att taga all den hänsyn, som är möjlig att taga till de förhandenvarande omständigheterna, så att det förslag, som framlägges för Riksdagen, blir

Om sådant, att det på bästa möjliga sätt kommer att främja det mål, hvarom alla nu tyckas vara ense.

§ i förord- ningen angående försälj- ning af vin och öl.
(Forts.)

Det är därför, som jag, herr talman, ber att i likhet med reser- vanterna få hemställa,

»att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser angående den tillverkare af vin och öl tillkommande rätt till försäljning af vin och maldrycker till afhämtning, hvarigenom sådana missförhål- landen, som i motionen omförmälas, må förekommas eller hindras.»

Då jag antager, att Andra Kammaren skall vara villig att bi- träda detta yrkande, så vågar jag till och med uttala den förhopp- ningen, att kammaren måtte göra detta utan någon diskussion. Jag ber därför, som sagdt, att få hemställa om bifall till reser- vationen.

I detta anförande instämde herrar *Wavrinsky* i Stockholm, *Kjellberg*, *Warburg*, *Canell*, *Johansson* i Mellbyn, *Hörnstén*, *Larsson* i Klagstorp, *Hammarström*, *Lundgren*, *Tengdahl*, *Carlsson* i Malm- berget, *Beckman* i Djursholm, *Kropp*, *Sehlin*, *Enander*, *Johansson* i Jönköping, *Nilsson* i Skärhus och *Leksell*.

Herr vice talmannen: Herr talman! För mig kunde denna fråga egentligen få gå utan vidare. Jag har nämligen intet yrkande att göra, men jag begagnar tillfället att uttala en förhopp- ning, den nämligen, att, när Kungl. Maj:t föreslår en lagstiftning på grund af den skrifvelse, reservanterna här föreslå, Kungl. Maj:t ville vara mera moderat och taga mera hänsyn till hvad billigt är, än hvad *motionärerna* i ämnet synas vilja göra. Ty det är och förblir en orimlighet att låta en tillverkning sådan som öltillverkningen vara tillåten och på samma gång göra en så stor inskränkning i försälj- ningen af varan att man säger till tillverkaren, att han icke får sälja till afhämtning sin vara i mindre kvantum än 100 liter. Nu hafva visserligen reservanterna gjort en väsentlig inskränkning uti mo- tionärernas förslag; och det är det, som gör, att jag för min del icke vill yrka afslag på reservationens skrifvelsförslag och icke heller bifall till utskottets förslag. Men detta sker under uttalande ännu en gång af den förhoppningen, att Kungl. Maj:t bättre än hvad mo- tionärerna gjort måtte taga hänsyn till hvad som öfverensstämmer med billighetens och rättvisans fordringar. Jag har intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren med afslag å utskottets hemställan den af herr Widén vid utlåtandet afgifna reservationen.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfördt konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om ändring af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Angående förbud mot offentliggörande af inkomstskatt-taxering.

Uti en inom Första Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 38, hade herr *E. Hägglund* föreslagit, att Riksdagen ville såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett stadgande att införas i § 2 mom. 4 af tryckfrihetsförordningen närmast efter det stycke, som börjades med orden: »att mobiliseringsplaner för hären och flottan» samt slutade med orden: »trehundra-trettio-tre riksdaler sexton skillingar och skriften konfiskeras» af följande lydelse:

Att uppgift å belopp, hvartill skattskyldiges inkomst blifvit af beskattningsmyndighet enligt förordningen om inkomstskatt föreslagen, bestämd eller i och för skattens beräkning upptagen, eller å beloppet af den inkomstskatt, som på grund af verkställd taxering blifvit skattskyldig påförd, icke må i tryck offentliggöras. Den häremot bryter, böte femtio riksdaler och skriften konfiskeras.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

Af herrar *T. A. Säve*, *C. D. T. Uppström*, *S. Clason*, *L. A. Sjöholm*, *J. F. Nyström*, *O. M. Strömberg*, *C. H. von Mentzer*, *von Schéele* och *Sandén*, hvilka ansett, att motionen bort sålunda bifallas, att efter de i § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen redan förefintliga stadganden om s. k. själfdeklarationer infördes ett moment af följande lydelse:

Att uppgift å belopp, hvartill skattskyldigs inkomst blifvit af beskattningsmyndighet enligt förordningen om inkomstskatt föreslagen, bestämd eller i och för skattens beräkning upptagen, eller å beloppet af den inkomstskatt, som på grund af verkställd taxering blifvit skattskyldig påförd, icke må i tryck offentliggöras. Den häremot bryter, böte femtio riksdaler och skriften konfiskeras; samt

af herr *K. H. Blomberg* mot vissa delar af utskottets motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Sandén*: Då jag inom utskottet deltagit i behandlingen af förevarande ämne men icke kunnat biträda det slut, hvartill utskottet kommit, utan i stället ansett den i ämnet väckta motionen

*Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komsskatte-
taxering.
(Forts.)*

böra af Riksdagen bifallas, skall jag be att med några få ord få anföra de synpunkter, som härvid för mig varit bestämmande.

Jag ber då att till en början få erinra därom, att denna fråga förevarit till behandling jämväl vid 1906 och 1907 års riksdagar. Jag skall emellertid icke nu ingå på någon utförligare redogörelse för det öde, som vederfors de då föreliggande motionerna; utan i det afseendet vill jag endast hänvisa till utskottets betänkande och den däri intagna motionen, som redogör för nämnda förhållanden.

Jag kan dock icke underlåta att fästa uppmärksamheten därpå, att utskottet i fjol tillstyrkte bifall till en framställning liknande den, som i år föreligger; och detta tillstyrkande var nästan enhälligt, i det att endast en ledamot af utskottet uttalade en afvikande mening. Hvilka äro då skälen för den förändrade ståndpunkt, som konstitutionsutskottet nu intagit, och för det i år afgifna afstyrkande utlåtandet? Ja, dessa skäl äro icke många, och enligt min åsikt äro de icke heller vidare vägande. De återfinnas i sista stycket af utskottets betänkande. Utskottet talar där till en början om »den i tryckfrihetsförordningen uppställda grundsatsen, att handlingar, protokoll och beslut rörande allmänna ärenden må af enhvar i tryck utgifvas»; och utskottet gör gällande, »att ifrågavarande grundsats är af den vikt och betydelse, att densamma bör upprätthållas, såframt icke en afvikelse därifrån finnes kunna ske utan skada för det allmänna»; och vidare säger utskottet, att »detta emellertid i förevarande fall icke är förhållandet».

Jag undrar dock, om detta utskottets uttalande är så alldeles riktigt. Det måste väl i alla fall betraktas såsom ett stort och allmänt intresse, att beskattningsformerna äro sådana, att visserligen staten hos den enskilde utbekommer hela den skatttribut, som denne kan vara i förhållande till sina inkomster skyldig att utgifva, men att å andra sidan dessa former ej äro sådana, att den enskilde därigenom trakasseras eller hans affärsställning obehörigen blottas. Men huru förhåller det sig i detta hänseende med den lagstiftning, vi för närvarande hafva? Då inkomsskatttaxeringen infördes och i sammanhang därmed själfdeklaration, sökte lagstiftaren visserligen tillgodose den skattskyldiges berättigade kraf på hemlighållande af lämnade uppgifter. I sådant syfte stadgades dels att granskningen af deklara-tionsuppgifterna skulle verkställas, förutom af kronoombud, endast af vederbörande taxeringsmyndighets ordförande med biträde i hvarje särskildt fall af den ledamot, taxeringsmyndigheten utsåge, dels att nämnda uppgifter ej finge utlämnas till andra än dem, som enligt skatteförfattningarna ägde taga del af samma uppgifter, dels ock att dylika uppgifter ej finge i tryck offentliggöras.

Med dessa stadganden trodde man sig till fyllest ha tillgodosett alla berättigade kraf i berörda hänseende. Man aktade då ej på, att ett offentliggörande af taxeringsbeloppen skulle nästan helt och hållet omintetgöra den sekretess, hvarmed man omgifvit själfva deklara-tionsuppgifterna. Att detta då förbisågs, var ej så mycket att

undra på, ty uppmärksamheten riktades då förnämligast och nästan uteslutande på inkomstskattetaxeringen. Men det är ju så, att ett offentliggörande ensamt af inkomstskattetaxeringen eller ensamt af bevillningsskattetaxeringen icke medför några egentliga olägenheter för de skattskyldige, utan det förhåller sig så — hvilket vi af erfarenheten sedermera lärt oss — att det är just sammanställningen af dessa båda taxeringars slutresultat, som gör, att den enskildes affärsställning blir blottad mer än önskvärdt vore. Det synes mig därför, som om det ej vore mer än en naturlig utveckling af de principer, som vid inkomstskatteförordningens och själfdeklarationens införande gjorde sig gällande, om man nu till de enligt inkomstskatteförordningen bestämda taxeringsbelopp utsträckte detta fritagande från offentliggörande i tryck, som då tillgodosågs med afseende å själfva deklARATIONEN.

Nu säger utskottet vidare i sitt betänkande, att det måste ligga i det allmännas intresse, att rätten till offentliggörande af inkomsttaxeringens resultat i hela sitt omfång bibehålles, såsom utgörande en i många fall icke obehöflig garanti för att vederbörande deklara-tionsuppgifter varda med erforderlig samvetsgrannhet affattade. Ja, vore det riktigt, som utskottet säger, skulle jag för visso ej yrka på, att rätten till offentliggörande af inkomstskattetaxeringens belopp upphäfdes. Men jag tror för min del, att utskottet härutinnan gör sig skyldigt till missuppfattning, ej därutinnan att icke felaktiga deklara-tioner emellanåt kunna förekomma, utan missuppfattningen ligger enligt min mening däri, att den garanti, som skulle ligga i offentliggörandet, ej blefve på något sätt förminskad, om inkomstskattetaxeringen fritoges från offentliggörandet. De i själfdeklarationen lämnade uppgifterna på inkomstbeloppet komma nämligen till synes ej blott vid inkomstskattetaxeringen utan äfven vid bevillnings-skattetaxeringen. Då bevillningen är grundläggande ej blott vid utdebiteringen af åtskilliga i sammanhang med kronouppbördens utgående skatter, såsom landstingsskatten, vägskatten m. m., utan därjämte äfven är bestämmande för de kommunala skattebördornas fördelning och för den kommunala rösträtten, så är det ju uppenbart, att allmänhetens intresse för kontroll riktar sig hufvudsakligen på bevillningsskattetaxeringen för att tillse att denna blir riktig. Men med afseende å bevillningstaxeringen är det ej ifrågasatt, att den skulle undandragas offentliggörande, utan i det afseendet skulle allting förbli oförändradt. Skillnaden blefve endast den, att allmänhetens kontroll komme att inriktas uteslutande å bevillningstaxeringen och ej på inkomstskattetaxeringen. Men det ligger i sakens natur, att allmänheten har oändtligt mycket lättare att bedöma riktigheten af bevillningstaxeringen, som upptar den skattskyldiges inkomster, hvar inom det distrikt där inkomsten förvärfvats, än att bilda sig ett omdöme om inkomstskattetaxeringen, hvilken utgör en sammanfattning af den skattskyldiges alla inkomster, ofta härledande från flera olika håll.

Angående förbud mot offentliggörande af inkomstskattetaxering.
(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

Med afseende å hvad jag nyss yttrade därom, att de i själfdeklarationen upptagna inkomstbeloppen lika väl komme till synes i bevillningstaxeringen som i inkomstskattetaxeringen, torde någon kunna invända, att inkomst af aktier ej bevillningstaxeras. Ja, det är riktigt; men utom det att den enskilde ju är skyldig att på heder och samvete i deklarationen uppgifva sin inkomst och sålunda äfven afkastningen å aktier, så är i författningen stadgad den kontrollen, att styrelse för aktiebolag skall årligen till beskattningsmyndighet aflämna uppgift angående den utdelning, som delägarna hos bolaget uppburit. Man kan däraf känna sig tämligen förvissad om, att äfven sådan inkomst blir till fullo uppgifven och underkastad vederbörlig beskattning.

Då jag sålunda icke kan tro, att ett bibehållande af rätten till offentliggörande af inkomstskattetaxeringen skulle vara behöfligt såsom garanti mot oriktiga deklorationer, kan jag å andra sidan icke dölja för mig, att detta offentliggörande medför olägenheter af flera slag. Utom det obehag som därmed kan vara förenadt för den skattskyldige, kan gifvetvis också ett dylikt framläggande för allmänheten af enskildes ekonomiska ställning rent af medföra skada och detta särskildt för dem, som idka sådan ekonomisk verksamhet, att de äro nödsakade att anlita kredit, och hvilkas ekonomiska existens är beroende af denna. Då jag därför tror, att det särskildt för dessa ekonomiskt svaga, men ofta ganska skötsamma personer skulle vara till verkligt gagn att erhålla den ifrågavarande sekretessen och då antalet sådana personer helt säkert icke är ringa, har jag för min del icke kunnat finna annat än att ett verkligt allmänt intresse här föreligger att tillmötesgå de kraf, som i berörda hänseende framkommit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, hvilken i hufvudfrågan sammanfaller med den i ämnet väckta motionen.

I detta anförande instämde herr *von Schéele*.

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman! Den siste ärade talaren begick ofrivilligt ett litet misttag, när han yttrade, att det förra året endast fanns en reservant mot utskottets då tillstyrkande betänkande. Det fanns två reservanter, af hvilka jag var den ena, och då jag fortfarande vidhåller den ståndpunkt jag då intog, ber jag att något få motivera detta.

Granskar man hvad reservanterna verkligen begära är det endast »att uppgift på belopp, hvartill skattskyldigs inkomst blifvit af beskattningsmyndighet enligt förordningen om inkomstskatt föreslagen, bestämd eller i och för skattens beräkning upptagen, eller å beloppet af den inkomstskatt, som på grund af verkställd taxering blifvit skattskyldig påförd, icke må i tryck offentliggöras.»

Det gäller således endast inkomstskatten och icke bevillningen. Redan detta synes mig innebära, att föga skulle vara vunnet genom den ändring, som här är föreslagen. Ty i allmänhet kan man väl i

väsentlig män bedöma den enskildes ställning redan genom bevillningstaxeringen. Det finnes ju undantag, då särskildt en jämförelse mellan bevillning och inkomstskatt yppar ett olika resultat. Men i stort sedt, om man ser saken allmänt, förefaller det mig, som om icke mycket skulle vara vunnet genom en förändring som blott afser, att man icke *i tryck* skulle få offentliggöra inkomstskattetaxeringen. Förhållandet är nämligen det, att ej blott bevillningsberedningstaxeringslängderna utan äfven inkomstskattelängderna allt fortfarande skola under viss tid hållas tillgängliga hos vederbörande myndighet. Hvem som vill kan gå dit och taga kännedom om dem, och om han finner för egen eller andras räkning lämpligt och behöfligt, kan han taga afskrift af dem. Mycket skulle sålunda icke vinnas. Man skulle blott undgå offentliggörandet i tidningar och särskilda publikationer, mot hvilket en viss ovilja riktat sig, en ovilja i icke ringa grad beroende på, hvad den siste talaren kallade de »obehag», som kunna därmed vara förenliga, då det naturligtvis är en sak, som tämligen nära berör den enskildes privatförhållanden, om man på detta sätt kan granska de bevillnings- och inkomstbelopp, till hvilka han blifvit uppskattad. Men de verkliga *olägenheter*, som påstås följa af inkomstskattebeloppens offentliggörande, äro i allmänhet angifna i så obestämd form, att man icke rätt kan fatta, hvori de skulle bestå. Att krediten, den egentliga affärskrediten någon enda gång däraf skulle skadas, har jag mycket svårt att föreställa mig. Ty icke lär man väl kunna tänka sig, att en bank eller annat kreditgivande institut lämnar lån åt sina kunder endast på grund af i tidningar eller böcker publicerade skattebelopp. Nej, dessa långgivare hafva nog både skyldighet och möjlighet att skaffa sig soliditetsupplysningar på annat sätt. Och dock uppgifves omtanke om krediten vara det väsentligaste skälet, hvarför man önskar ändring i nuvarande förhållanden.

I alla händelser är det, såvidt jag kan finna, icke bevisadt, att något allmänt intresse här föreligger. Äfven om det kunde visas, att i vissa enstaka fall en eller annan gång svårighet skulle kunna uppkomma, anser jag det ändock icke vara tillrådligt att vidtaga den föreslagna ändringen. Ty, mina herrar, det gäller ett afsteg från en grundsats, som för det svenska statslifvet är betydelsefull liksom också för tryckfriheten väsentlig, nämligen att den fulla offentlighetens ljus, så långt detta utan verklig skada kan ske, bör falla öfver allt hvad taxering heter. En hörnsten i vår tryckfrihetsförordning är ju, att man har rätt att i tryck offentliggöra handlingar som röra allmänna ärenden. Är icke hvad som rör beskattningen ett sådant allmänt ärende af största betydelse? Man har visserligen gjort undantag därifrån, man har, såsom vi alla veta, omgärdat deklara-tionsuppgifterna med en sträng sekretess. Om dem få inga andra taga kännedom än taxeringsnämndens ordförande, en ledamot i nämnden och kronoombudet. Hvarför har man då omgärdat deklara-tionsuppgifterna med denna sekretess? Jo, de gälla *verkligt* ömtåliga

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.

(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

saker, och en verklig skada kunde vållas genom att de blefve prisgifna åt offentligheten. Men jag kan icke förstå, jag upprepar det, att ett likartadt förhållande skulle föreligga i fråga om själfva slutsummans offentliggörande. Nu har man visserligen i tryckfrihetsförordningen äfven andra undantag från den allmänna regeln, äfven sådana som beröra mera enskilda intressen. Så finnes t. ex. förbud mot att göra vissa utdrag ur kyrkoböcker, hvarigenom enskild man kan skadas. Det finnes också förbud mot offentliggörande af uppgifter i det s. k. straffregistret. Man har vidare stadgat förbud mot utdrag ur patentansökningshandlingar och vissa af bankinspektionen afgifna rapporter. Men här gäller det dock långt ömtåligare, i den enskildes angelägenheter på helt annat sätt ingripande förhållanden än de, om hvilka här är fråga.

När förhållandet således är det, att man å ena sidan knappast kan påvisa några verkliga olägenheter af inkomstskattebeloppens offentliggörande — ty det obehag som talats om räknar jag icke med — när det å andra sidan gäller afvikelse från en stor och viktig konstitutionell grundsats, tycker jag, att man här kan tillämpa den visserligen ofta missbrukade regeln, att ändringar i grundlagen endast skola företagas när de äro »högst nödiga och nyttiga». Jag erkänner gärna, att man med dessa ord ofta brukar slå ihjäl äfven sådana ändringar, som äro behöfliga och nyttiga. Men i detta fall kan jag dock icke se annat, än att de äga sin fulla tillämpning. Det ligger i sakens natur, att grundlagsändringar i allmänhet endast böra företagas, när man anser, att ett allmänt intresse därigenom främjas. Och det ligger också i sakens natur, att, om det gäller införande af undantag från en i grundlag stadgad regel, en alldeles särskild försiktighet bör iakttagas.

På grund af hvad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets betänkande.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman, mina herrar! Det är en gammal fråga som här ånyo bringas under Riksdagens pröfning. Jag vill erinra kammaren om, att detta yrkande ingalunda kommit från landsbygden, utan det är från städerna det blifvit framfördt. Särskildt vill jag fästa i minnet, att den, som under de senare åren väckt frågan, varit representanten för Kristianstad, fabrikör Ljunggren, som påvisat, att affärsmännen önska en förändring. Hvarför skall man då tro, att affärsvärlden särskildt är utsatt och särskildt känner olägenheterna af ett offentliggörande af inkomstskattebeloppen? Jag kan icke på denna fråga gifva något exakt svar, men jag misstänker, att konkurrensen bland affärsmännen är så stor, att de, emedan ingen bland dem vill vara den sämste, kanske mången gång tvingas att deklarerera för större inkomst än de verkligen ha. Detta är visserligen ingalunda förbjudet i inkomstskatteförordningen: man deklarerar, att inkomsten *icke öfverstigit* det eller det beloppet. Det är under sådant tryck, som jag tror

att affärsvärlden lidit, och däri ligger kanske förklaringen till, att denna fråga oupphörligen kommer åter. Nu har någon sagt, att, äfven om den föreslagna förändringen skulle komma att antagas, detta icke hjälper; man skulle icke få publicera inkomstskattesiffran, men ändå få publicera bevillningssiffran. Vill man ej förbjuda båda delarna, så vill jag dock erinra, att bevillningssiffran i de flesta fall icke är afgörande. Det kan ju hända, att en affärsman har inkomster i olika kommuner, och då kan allmänheten af den uppgifna siffran icke finna, om det utgör hans slutliga eller verkliga inkomst. Vi veta äfven, att i fråga om bevillning man icke beträffande fastighet har rättighet att göra afdrag för skuld, hvarför i detta fall bevillningssiffran platt ingenting annat bevisar, än att egendomen är taxerad till så och så mycket, men man får af densamma ingen kännedom om en persons verkliga affärsställning. Men äfven af en publicerad inkomstskattesiffra kan man, enligt mitt förmenande, lika litet bilda sig en riktig föreställning om en persons verkliga inkomst, emedan det någon gång kan hända, att en affärsman eller annan person har en speciell anledning att deklarerera för mer än han haft i inkomst. Detta kan ingen förbjuda honom, han torde nog anses lika hederlig karl för det. Nu omgärdar man ytterst sorgfälligt deklarationerna med stränga bestämmelser, så att de icke få granskas annat än af två af taxeringsnämndens eller pröfningsnämndens ledamöter och icke få publiceras? Jag frågar: Spelar det då så stor roll detta, att man hemlighåller detaljerna, då man får i offentligt tryck angifva totalsumman. Jag fruktar, att man här låter sig vilseledas, då man går och offentliggör en uppgift, under det att man omhägnar den andra uppgiften med stort hemlighetsmakeri.

Hvarför vill man då, att dessa uppgifter icke böra publiceras? Ja, icke är det därför, att man vill betaga de öfriga skattskyldiga granskningsrätten, ty det förstå vi alla, att den rätten tillkommer hvarenda skattskyldig. Det är ju ingen tanke på att hemlighålla taxeringslängderna och vägra de skattskyldige inom kommunen eller kronans tjänstemän att taga del af dem. Hvad vill man då förbjuda? Man vill förbjuda publicerandet, offentliggörandet i tryck, som icke tjänar något ändamål. Man må ej inbilla sig, att någon taxering blifvit ändrad därför, att den varit i tidningarna offentliggjord. Och om det är kontroll man vill vinna, hvarför offentliggör man då bara de högsta siffrorna i tidningarna? Det faller icke någon in, att offentliggöra de medelmåttiga eller lägre skattesiffrorna, men de böra väl underkastas granskning lika fullt som de högre. Nej, det är nog så, att man med detta publicerande vill skatta åt nyfikenheten, den allmänna vetgirigheten. Det är de högsta skattesiffrorna, som skola underkastas offentligheten. Och hur går detta till? Jo, herrarne ha nog litet hvar träffat dem som utjudit böcker, i hvilka det finnes uppgifter från en eller annan kommun, ja snart från hela riket. Men äro dessa uppgifter absolut tillförlitliga? Den, som det tror, inbillar sig något, som icke

Angående förbud mot offentliggörande af inkomstskatt-taxering.
(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

är sant. Ty det finnes personer med mycket stora inkomster, som icke äro upptagna i dessa böcker, och det därför, att de vändt sig till utgifvaren och sagt till honom: I fall ni icke publicerar min inkomstsiffra, så skall ni få en liten dusör. På det enkla viset går det till, att folk icke kommer in i dessa böcker. Jag vill då fråga herrarne: Skola vi fortfarande skatta åt den humbugen? Man behöfver nog blott offra några 10:tal kronor; med en dylik obetydlig kontant utgift kan man eludera hela den verkan, herrarne vilja åstadkomma med detta publicerande. Är det då rimligt och är det rätt, att man, trots upprepade kraf från affärsvärlden, riksdag efter riksdag dock fortfarande håller härpå. Jag tror, att vi kunna erkänna, att det icke motsvarar hvad vi vilja uppnå.

Jag är fortfarande, såsom jag från första början varit, en motståndare till detta offentliggörande. När man omgärdar deklARATIONERNA med en absolut hemlighetsfullhet, så finner jag det vara bättre att så godt först som sist förbjuda slutsiffrans offentliggörande i tryck. Ty det är att märka, att det med afseende på verkningarna på en del håll vore bättre, att det icke lämnades till allmänhetens kännedom alla dessa inkomstbelopp, t. ex. då en son ser efter, hvad hans pappa är taxerad till för inkomst och därefter inrättar sina utgifter. Det finnes många sådana fall, där man kan påvisa, att dessa uppgifters publicerande är bestämdt skadligt, och då herrarne icke kunnat påvisa något fall, där det varit till nytta, tillåter jag mig fortfarande hysa den meningen, som jag från första ögonblicket af inkomstskatteförordningens genomförande omfattade, nämligen att lika fullt som man omgärdar deklARATIONERNA med den diskretion, som man anser vara behöflig, lika fullt skall man förbjuda ett publicerande i offentligt tryck af slutsiffrorna, hvilka naturligtvis äro mera afgörande för en persons ekonomiska ställning — hans vägande »på guldväg» — än hvad smådetaljerna äro. Ty smådetaljer befattar man sig icke mycket med, men allmänheten älskar att se facit, slutresultatet, och det är efter den siffran allmänheten bildar sig en uppfattning.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Ahlstrand: Herr talman! Då denna motion, som tvenne gånger förut varit föremål för Riksdagens behandling, vid förra riksdagen afslogs, trodde jag verkligen icke, att den skulle så snart återkomma. Det hade, synes mig, varit lämpligare, att de personer, som äro intresserade för en sekretess i detta hänseende, i stället hade arbetat på en ny skattereform, gående ut på att den slutliga, behållna inkomsten skulle läggas till grund för beskattningen och att man sålunda skulle slippa ifrån bevillnings- och inkomstskattetaxeringens dubbla sifferkolumner.

Nu har emellertid motionen kommit tillbaka igen i så godt som oförändradt skick; åtminstone ha icke några nya motiv tillkommit.

Jag föreställer mig därför, att denna framställning röner samma öde nu som vid föregående tillfällen. Jag tillät mig att yttra mig vid frågans behandling förra riksdagen och har intet vidare nytt att komma med, men då jag med min röst bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit, ber jag att äfven nu få säga några få ord.

Jag vill då först betona, att själfva deklarationerna icke få offentliggöras, utan endast den upptaxerade inkomstskattens belopp. Man vill nu påstå, att detta offentliggörande skulle innebära en del olägenheter, men detta tal kan jag icke förstå. Ty om några olägenheter skulle uppkomma vore det väl för sådana personer, som hade lägre inkomsskatt än bevilling, d. v. s. som hade skulder. Men tro herrarne verkligen, att, om man skulle vilja inlåta sig i affärer med en sådan person, man endast toge intryck af en tidning eller taxeringskalender? Nej, man vände sig naturligtvis till mera sakkunnigt håll, exempelvis till köpmannaföreningens ombud på platsen. Såsom vi alla veta, äro ju taxeringshandlingarne offentliga; hvem som helst äger taga del af dem, och likaså är själfva skattelikviden offentlig. Jag kan därför icke fatta, att man vill vara med om att stifta sådana lagar, för att, som en talare vid förra årets riksdag nämnde, konstruera en hemlighet, som aldrig kan bli en hemlighet. En lag måste vara effektiv. Och hvad särskildt grundlagarne beträffar, måste ju dessa ändras med en viss försiktighet och endast där så anses nödigt och nyttigt. Enligt min åsikt föreligger icke här ett sådant fall. Den ifrågasatta ändringen berör *intet allmänt intresse* utan fastmer ett enskildt intresse, och förslaget är utgånet och iscensatt af vissa köpmannakretsar i Stockholm och ett par andra städer. I rikets öfriga städer och på landsbygden har man, såvidt jag vet, ingen olägenhet af detta offentliggörande. Tvärtom önskar man där, att offentlighetens ljus må falla öfver alla våra beskattningsförhållanden. Ty, säga hvad man vill, ligger dock i detta offentliggörande åtminstone i många fall en god garanti emot oriktig själfdeklaration. Äfven om behovet af en lagstiftning i motionens syfte vore ådagalagdt, skulle det dock visa sig ganska svårt att till en sådan lagstiftning anknyta fullt effektiva ansvarspåföljder.

Då jag, herr talman, anser, att motionen innebär ett af intet allmänt intresse påkalladt undantag från den i tryckfrihetsförordningen stadgade grundsatsen, att allmänna ärenden rörande handlingar, protokoll och beslut må af enhvar utgifvas, och då det icke kunnat påvisas, att olägenheterna för den enskilde äro af den art eller det omfång, att det allmänna intresset bör få vika för det enskilda, skall jag yrka bifall till utskottets betänkande.

Häruti instämde herrar *Sundin, Svensson* i Bondön, *Lundström, Zimdahl* och *Hörnsten*.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Lika bestämdt som herr Lindblad, enligt hvad han förklarade, alltifrån deklara-

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

skyldighetens tillkomst stått på den ståndpunkt, som han äfven nu förfäktade, lika bestämdt har jag för min del alltid stått på den ståndpunkt, för hvilken jag vid förra årets riksdag uppträdde och som jag äfven i år i utskottet förfäktat, nämligen att denna ändring icke är väl motiverad, och jag vill nu säga några ord till stöd för denna uppfattning. Herr Lindblad, som eljes hufvudsakligen, såvidt jag kunnat finna, brukar uppträda på landsbygdens vägnar, erinrade om, att denna fråga egentligen vore en städernas fråga, men han visade sig likväl, åtminstone efter sin egen uppfattning, vara alldeles ofantligt sakkunnig i denna frågas alla detaljer. Han sade, att efter hans tro det hufvudsakliga skälet för önskningarne om denna förändring vore att söka i den starka konkurrensen affärsmännen emellan. Det är ett skäl, som jag för min del icke förut har sett framställt i denna form. Såvidt jag förstår är det ett alldeles nytt skäl, och det förefaller mig vid sådant förhållande, som om det väl borde särskildt framföras och grundas. Konstitutionsutskottet har icke haft någon anledning att öfverväga ett sådant skäl. För min del har jag något svårt att tro, att det skulle vara så allmänt, som herr Lindblad föreställer sig, att konkurrensen drifver affärsmännen till att i sina deklARATIONER upptaga sina inkomster till högre belopp än de verkliga, men om de göra det, ha de förmodligen råd att betala skatten, och i sådant fall behöfver det allmänna åtminstone icke alltför mycket beklaga sig öfver resultatet.

Herr Lindblad framhöll vidare, att de, som äro intresserade af en deklARATIONSSKYLDIGS uppgift, icke hafva något behof af dess offentliggörande, ty de kunna taga reda på den uppgiften hos myndigheterna, något som icke heller efter ändringen är dem förmenadt. Jag ber att häremot få påpeka, att för vinnande af det ändamål, som vi motståndare till förändringen eftersträfvat, nämligen en viss kontroll från allmänhetens sida öfver deklARATIONSUPPGIFTERNA, detta sätt naturligtvis är fullkomligt otillräckligt. Det lär väl icke ofta inträffa, att personer göra sig det besväret att särskildt gå och söka efter af myndigheterna fastställda taxeringar. Men däremot torde det nog vara så, att det är mycket få människor, som äro så isolerade, att de icke måste veta, att det alltid är några personer, som känna deras förmögenhetsförhållanden tillräckligt väl för att, om de få se en offentlig uppgift, som strider mot verkliga förhållandet, därigenom komma till en åsikt, som icke är fördelaktig för den deklARATIONSSKYLDIGE och möjligen kan föranleda till mycket obehag för honom.

Häruti ligger fördelen af att icke upphäfva möjligheten till offentliggörande.

Herr Lindblad talade om att det dock endast skulle vara de högre siffrorna, som offentliggjordes, men han tillade: såvidt han visste. Jag tror icke, att han behöfver göra sig så synnerligen mycket besvär för att vid en tidpunkt, då detta offentliggörande sker, finna, att denna uppfattning är komplett oriktig. Jag har sett många tidningar, i hvilka uppgifterna gå mycket långt ner, jag skulle tro

rent af till mindre än 1,000 kronor. I alla händelser har jag sett förteckningar, som gå ända ned till 1,000 kronor.

Herr Lindblad talade äfven om ett dusörsystem, som är för mig obekant. Det har jag icke vetat af, men herr Lindblad tyckes vara inne i denna sak. Jag får dock säga, att herr Lindblad själf gjort den sak, som jag förfäktar, en tjänst genom att meddela detta, ty när det kommer i tidningarna, är det nog sannolikt, att man kommer att tänka som så: ja, skulle man nu i dessa förteckningar icke återfinna en eller annan, som man uppenbarligen borde finna där, så är det tydligt, att dusören varit framme. Vid sådant förhållande bidrager detta i själfva verket till ytterligare ökad kontroll.

Jag kan försäkra herrarne, att det icke endast är på grund af fantasier, som man här försöker motsätta sig den föreslagna förändringen. Jag vill icke neka till och har aldrig nekat till, att det på några håll kan vara någon verklig olägenhet af det nuvarande offentliggörandet. Men jag vill på samma gång säga, att jag tror, att den stora benägenheten till denna förändring nog icke härleder sig från dessa ganska fåtaliga verkliga olägenheter för en och annan, utan den härleder sig nog från det, som icke kan kallas en verklig olägenhet, utan på sin höjd är ett personligt obehag, nämligen att hvad man anser vara sin privata angelägenhet på detta sätt kan blifva offentliggjordt. Men, som sagdt, det är icke fantasier att tro, att denna kontroll behöfves, och den synpunkten är långt viktigare än den andra synpunkten, att i någon mån olägenheter och obehag kunna uppkomma. Om nämligen herrarne tala med några af dem, som ha att göra med deklaraionsuppgifterna, skola herrarna finna, att de icke alltid hysa så stor tillit till de deklaraions-skyldiges samvetsgrannhet, och det är både ett och annat fall, som har förefallit dem egenomligt och påfallande. Detta är, tror jag, särskildt fallet — och det är gifvet, att så måste vara — i de stora städerna, och det är just i de stora städerna, som jag i synnerhet tror, att den offentliga kontroll, som i viss mån innebäres i möjligheten till publicering, fortfarande är högst nyttig och till och med nödvändig.

Det är på denna grund, herr talman, som jag för min del anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Med herr *Staaff* förenade sig herrar *Branting*, *Kjellberg*, *Tengdahl*, *Kvarnzelius*, *Bromée* i Billsta och *Nyström*.

Herr Lindblad i Närlunda: Ja, herr talman, kammaren torde ursäkta, att anledningen till att jag något mera befattat mig med detta ärende helt enkelt är den, att jag varit gammal ledamot och äfven i år är ledamot af bevillningsutskottet samt anser det vara min plikt att öfverväga och så noga jag kan bedöma de skäl och mot-skäl, som förekomma beträffande våra skatteförordningar. Detta och endast detta är orsaken till att jag, om herr *Staaff* har rätt, är något inne i hithörande förhållanden. Det är icke af något annat

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.*
(Forts.)

speciellt intresse, utan det är därför, att personer förmodligen med kännedom härom hafva vändt sig till mig med särskild anhallan att, i hvad jag kan, verka för att denna humbug icke må ytterligare florera. Jag har påpekat, att det är särskildt från affärsvärldens och från stadsinvånarnas sida, som detta kraf kommer, ty vi på landsbygden hafva ju ännu icke precis blifvit så besvärade af de ifrågasvarande olägenheterna. Jag måste tro på de uppgifter, som lämnats mig, och särskildt på hvad en person har uppgifvit såväl angående det förhållandet, att affärsmännens deklARATION kan vara högre än den verkliga inkomsten, hvilket icke är i lag förbjudet, som äfven beträffande den verkan, som en liten dusör kan åstadkomma i fråga om publicerandet både bland tidningsmännen — ja, jag vill icke säga detta, utan får kanske taga tillbaka det — och särskildt i fråga om de uppgifter, hvilka offentliggöras i böcker. Det är nog på grund af dusörer som vissa publikationer icke innehålla en del uppgifter. Härom har en formlig anmälan gjorts till mig.

Nu sade herr Staaff, att, när man finner, att en sådan uppgift uteblifvit, detta bör föranleda en ytterligare sorgfällig pröfning. Ja, då vill jag säga, att herrarne måtte ovanligt väl känna till sina skattskyldiga här i Stockholm, när man tror, att, då en sådan rad utslutits i en taxeringskalender, där tusentals namn finnas, man verkligen observerar detta och gör den reflektionen, att ytterligare uppmärksamhet bör ägnas vederbörandes förhållanden, därför att han icke står i den och den boken. Jag vill fråga, om herr Staaff verkligen tror på en sådan granskning.

Så säger herr Staaff: om det nu är så, att man endast får gå till taxeringsnämndens protokoll och dithörande längder samt där granska siffrorna, komma dessa icke att undergå någon granskning. Man gör sig icke besvär. Ja, skulle det vara endast och allenast för nöjet eller förmånen att få publicera uppgifterna i en tidning eller i en särskildt utgifven bok, som folk vill underkasta sig detta extra besvär? Det skulle väl snarare vara särskildt intresse för de skattskyldige, önskan att se och öfverväga, huruvida den eller den personen är upptagen till vederbörlig taxering, som skulle vara det drifvande momentet. Icke borde man väl söka detta i nyfikenheten hos den stora allmänheten eller det större eller mindre vinstbegäret hos publiciteten för lösnummerförsäljningen.

Då säger herr Staaff, att han tror sig hafva sett, att det icke blott är de stora siffrorna, som publiceras. Ja, här i Stockholm förhåller det sig så, att somliga tidningar angifva de siffror, som gå upp till eller öfverstiga 10,000 kronor, under det att andra och däribland Social-Demokraten stanna vid att offentliggöra, efter hvad jag tror, de siffror, som öfverstiga 20,000 kronor. Således har man olika kutym. Herr Staaff måste emellertid hafva gått och forskat äfven i landsorten och där funnit tidningar, som icke stanna vid så höga siffror, enär de då ej skulle få något att publicera, utan måste gå ned ända till 800 kronors inkomst. Där är det nog, som herr Staaff

träffat på dessa lägre siffror. Men jag frågar: När man kan gå tillväga efter så olika grunder, kan då åstadkommas någon verklig skatteteknisk granskning af själfva taxeringen? För min del är jag mera böjd att tro på affärsmännens uppgift, att dessa publikationer endast tjäna till att skada dem. Jag känner intet som helst skattetekniskt syfte med desamma. Mitt sunda förstånd säger mig, att när det är så lätt att kringgå bestämmelserna, de, som yrka på att de skola ändras, hafva rätt.

Det är af denna grund, herr talman, som jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Vennersten: Det kraf, hvarom här är fråga, är mycket utbredd bland affärsmännen. Jag har redan förut i kammaren haft tillfälle att tillkännagifva min åsikt om saken, och jag står fortfarande kvar på samma ståndpunkt.

Hvarpå grunda då affärsmännen sitt kraf på hemlighållande af de ifrågavarande uppgifterna? Ja, det har i utskottets utlåtande ganska tydligt angifvits, då utskottet säger: »Då den obligatoriska själfdeklarationen år 1902 infördes i vår skattelagstiftning, förbids icke att i sammanhang därmed sådana stadganden måste meddelas, att de skattskyldiges berättigade kraf på hemlighållande af deras till beskattningsmyndigheterna lämnade uppgifter rörande deras ekonomiska förhållanden blefve vederbörligen tillgodosedt.» Detta är således en allmänt erkänd sats.

Nu finnes emellertid en lucka i bestämmelserna, som gör, att detta, som utskottet själf erkänner vara berättigadt, icke gör tillfyllest. När man då begär, att denna lucka skall fyllas, kommer man med invändningar, som enligt mitt förmenande sannerligen icke stå i öfverensstämmelse med hvad utskottet här själf har sagt.

Det synes mig, som om de personer, hvilka i likhet med motionären yrka på rättelse i detta afseende, kunde fordra, att de, som hafva en motsatt uppfattning, företedde bevisning för att en ändring icke behöfdes. Någon sådan bevisning synes mig icke vara af utskottet ävägabragt. Man säger visserligen, att offentliggörandet skulle vara nödvändigt för att förekomma oriktiga deklara-tionsuppgifter. Men när man vet, att dessa uppgifter lämnas på heder och samvete, frågar jag er, mina herrar, om det kan vara lämpligt och riktigt, att dessutom fordra en sådan kontroll, som skulle ligga i offentliggörandet. Jag har mig icke bekant, att i andra länder behöfves en dylik kontroll på uppgifter, som lämnas på heder och samvete, och jag tror, att det skulle vara ett dåligt betyg för vårt svenska folk, om vi ansåge, att vi härutinnan behöfde vidtaga åtgärder, som icke visat sig nödvändiga i andra länder.

Jag kan endast ytterligare bekräfta, hvad herr Lindblad sagt därom att det inom affärsvärlden är en allmänt utbredd åsikt, att en ändring måste ske, och jag är fullt öfvertygad om att detta kraf

Angående förbud mot offentliggörande af inkomstskatt-taxering.
(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.

skall återkomma år efter år, tills det blir vederbörligen tillgodosedt.

Det är på dessa grunder, som jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen.

(Forts.)

Herr *Gustafsson* i Mjölby instämde häruti.

Herr *Branting*: Herr talman! Jag hade icke ämnat uppträda i denna fråga i år, då jag vid två föregående riksdagar haft tillfälle uttala min mening, som sammanfaller med den, som nu blifvit konstitutionsutskottets, att nämligen ingen ändring är önskvärd, utan att starka skäl tala däremot. Men det var ett par uttalanden af herr *Lindblad*, som jag icke anser böra passera oanmärkta.

Först yttrade han något om att publiciteten i detta fall måhända icke hade fullt rent bröd i påsen. Det föreföll emellertid, som om han ville taga tillbaka detta yttrande och han begränsade sin anmärkning till utgifvarne af taxeringskalendrarne, om hvilkas personligheter jag för min del icke har den ringaste kännedom. Men strax efteråt återföll han i synden och förklarade, att det här gällde, huruvida »större eller mindre vinstbegär hos publiciteten», så föllo hans ord, skulle ytterligare uppmuntras.

Detta är en förolämpning mot pressen, hvilken jag icke kan föreställa mig annat än att herr *Lindblad* själf vid närmare eftertanke skall beklaga. Det förhåller sig ju verkligen icke så, att vår svenska press står på den ståndpunkten, att man kommer stickande med en dusör hit eller dit för att få det ena offentliggjordt eller det andra icke offentliggjordt. Ätminstone är detta icke fallet med den del af pressen, med hvilken jag under många år haft tillfälle till beröring och kännedom. Jag är för öfrigt fullkomligt öfvertygad om att icke heller inom den största delen af pressen af *alla* politiska färger kan förekomma någonting sådant, och att således ett dylikt uttalande är i allra högsta grad ohemult.

Herr *Lindblad* proklamerade i sitt föregående anförande den satsen, att man med anledning af själfva formuleringen af hvad man skrifver under vid själfdeklarationen kunde vara lika hederlig karl, om man deklarerade mer än man verkligen haft. Ja, detta kan ju vara sant i vissa fall. Man kan möjligen förstå, att en affärsman kan vara obenägen att jämka på en siffra, som han haft, och att för en tillfällig förlust sänka deklarationen så, att däraf skulle komma en minskning i hans inkomstuppgift, af hvilken man kunde draga för hans kredit oförmånliga slutsatser. Men jag får uppriktigt bekänna, att satsen dock är sanning med mycket stor modifikation, ty det är ju i alla fall så, att man kan tänka en annan motivering, nämligen att en svindlare, som vill hålla sin kredit uppe, för detta ändamål deklarerar för högt, och i detta fall tror jag icke, att herr *Lindblad* menar, att han är lika hederlig karl, ehuru han använder en sådan metod för att stärka sin kredit.

När denna fråga för ett par år sedan var före, spelade herr Lindblad i samma syfte på den strängen, att offentliggöra det af ifrågasvarande uppgifter skulle vara ägnadt att underblåsa det sociala missnöjet och att man borde afstå från att på detta sätt lämna medel i händerna på dem, som hade intresse af att visa, huru förmögenheten hopades på vissa händer. Han lyckades icke med denna metod och jag vill hoppas, att metoden att kritisera pressen på sådant sätt, att man misstänkliggör dess representanters heder och ära, icke heller skall hafva vidare framgång i denna kammare.

Att för öfrigt nog kunna förekomma fall, i hvilka man icke utan vidare har skäl att taga för kontant uppgifter, som lämnas på självdeklarationsblanketter, därom hafva vi ju dock emellanåt, tror jag, litet hvar hört uppgifter, som knappast kunna vederläggas. Jag har till exempel fått mig meddeladt, att här i Stockholm skulle hafva förekommit ett fall, där en självdeklaration var lämnad af en person, som sysselsatte 100 verkhästar och 50 droskor och hvars uppgifna inkomst utgjorde blott 2,000 kronor! Det förefaller, som om en sådan motsättning mellan en dylik rörelses omfattning och nettobehållning är ett tillräckligt skäl för att antaga, att man här icke uteslutande hade att hålla sig till vederbörandes uppgifter, utan att det nog kunde vara ganska nyttigt, att det fanns möjlighet till en sådan kontroll, som ändå ligger i offentligheten och som naturligtvis icke alls skulle vara densamma, om den skulle gå så till att den, som önskade, finge gå upp och titta i taxeringslängderna efter sina bekantas taxeringar. Detta är något helt annat än hvad vi här faktiskt vant oss vid och kan på intet sätt vara tillfredsställande.

Jag ber, herr talman, att på de skäl, som förut äro anförda i saken och med en ytterligare protest mot herr Lindblads angrepp mot publiciteten — hvilket jag hoppas han måtte stå för så till vida, att han lägger fram de skäl han haft för detta angrepp, t. ex. inför publicistklubben — få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Martin: Herr talman, mina herrar! Från en mycket ärad medlem på stockholmsbänken har framkommit en framställning af deklarationsförhållandena, hvilken jag tror innebära något, som icke är fullt riktigt, såvidt jag känner till. Jag anser mig då såsom representant för hufvudstaden och för köpmansintressena vara skyldig att däremot inlägga någon gensaga.

Han yttrade, att offentligheten behöfdes för att utöfva en kontroll öfver deklarationernas riktighet. När han sade detta, yttrade han det säkert därför, att han hade inhämtat sådana upplysningar. Jag tror mig veta, hvar den källa finnes, ur hvilken han i någon mån öst, och jag känner något till denna källa. Jag sätter icke i fråga, att denna källa ej varit fullkomligt ren eller att den som lämnat uppgiften ej varit i god tro. Men jag har haft särskild anledning att undersöka förhållandet, och då har jag för min del funnit, att den uppgift, som han här lämnat rörande deklarationernas tillförlitlighet

Angående förbud mot offentliggörande af inkomstskatte-taxering.
(Forts.)

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

icke är så riktig eller att man på något sätt kan påstå, att ytterligare kontroll ur offentlig synpunkt är nödvändig för att vinna rättelse beträffande oriktiga deklARATIONER. Tvärtom är, såvidt jag kunnat finna och har någon erfarenhet, det allmänna omdömet hos vederbörande det, att deklARATIONERNA öfvervägande äro synnerligen samvetsgrannt affattade, och det skulle gentemot den köpmannakår, som Stockholm äger, vara en orättvisa att grunda en åtgärd eller icke vidtaga en sådan af den anledning, att man trodde, att deklARATIONERNA icke vore riktiga.

Nu är förhållandet, såsom herr Lindblad påpekade, att själfdeklARATIONERNA äro hemliga, men resultatet af deklARATIONERNA är offentligt. Hvad innebär detta i sak ur bokföringssynpunkt och ur köpmannasynpunkt, från hvilka synpunkter vi ju här böra se saken? Jo, helt enkelt, att *balansräkningen* blir offentlig, d. v. s. att den räkning, som en köpman gör upp vid årsslutet och som utvisar hela hans affärsställning blir offentliggjord. Huruvida deklARATIONEN i och för sig är offentlig eller ej, betyder i detta fall ingenting. Lagens mening har enligt min tanke varit — och så har jag och många med mig alltid fattat den — att deklARATIONERNA skulle så till vida vara hemliga, att icke den deklarerandes hela affärsställning skulle kunna genomskådas. Detta kan nu de facto ske. Att detta har en stor betydelse för köpmännen, är ju så enstämmigt erkänt i hela vårt land, att väl knappt någon vågar bestrida det. Från alla håll har det med den största styrka och enhällighet framhållits och hvar och en torde med lätthet inse, hvilken ofantlig betydelse det har för den kredit, som en köpman måste äga, att icke alla dessa detaljer angående förlust eller vinst för det ena året eller det andra blifva allmänt kända. Den bank, som ger den ärlige köpmannen kredit, har rätt att fordra och fordrar att se hans böcker. Men hela världen har med den saken ingenting att skaffa.

Det är ur denna synpunkt, som jag vågar säga, att saken bör ses. När deklARATIONERNA äro hemliga, bör resultatet vara hemligt. Att detta icke ur den private medborgarens synpunkt har så stor betydelse, kan jag väl förstå. Man må gärna genomskåda, huru han har det. Men ur handelns och den merkantila rörelsens synpunkt är det skadligt, därom äro väl alla affärsmän fullt eniga, och det kan icke bortresoneras, att behof af offentlighet alldeles icke, såsom herr Staaff sagt, föreligger i och för kontroll å deklARATIONERNA.

Herr Branting anförde ett exempel på en stor rörelse med så och så många hästar. Ja, mina herrar, hvar och en vet, att deklARATIONEN ändock kan vara fullt riktig. Vinstens storlek beror icke på omsättningen utan på omständigheter, som herr Branting kanske icke känner. Att draga den slutsatsen, att en sådan affär ovillkorligen skall gifva mer, är oriktigt,

Herr talman, här kunde mycket sägas, men det mesta är förut sagt och saken har varit uppe så många gånger, att skälen icke behöfva upprepas. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herrar *Svensson* i Skyllberg och *Juhlin* instämde i detta anförande.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman! Jag är herr Branting tacksam för det tillfälle, han har beredt mig att ytterligare precisera hvad jag uttalat, nämligen att min anmärkning icke var riktad mot publiciteten såsom sådan, utan såsom jag i mitt anförande gaf tillkänna, hufvudsakligen afsåg offentliggörandet i särskilda böcker, innehållande utdrag ur taxeringslängderna. Af meddelanden, som lämnats mig af fullt trovärdig person, hvars namn jag skall enskildt nämna för herr Branting och hvars trovärdighet han icke skall jäfva, har jag dragit den slutsatsen, att det är detta offentliggörande i böcker, som hufvudsakligen är det fördömliga, ty det är dessa böcker, som blifva bestående. Redogörelserna i tidningarna hafva naturligtvis nyfikenhetens intresse, men blifva möjligtvis sedermera glömda. Är det då någon, som vill ytterligare befästa sitt vetande, går han och köper för 1 krona en taxeringskalender för Stockholm, för Stockholm med omgifningar eller kanske för hela vårt land.

Det är dessa publikationer, som jag afser, och jag tror, att lika fullt som de själfva sky dagsljuset man här är berättigad att angripa dem. Jag tror icke på deras siffror och jag tror, att i dem saknas siffror, som kanske äro lika fullt bevisande, som de siffror, hvilka stå där.

Vidare anförde herr Branting, att jag skulle hafva velat säga, att en svindlare kunde vara hederlig karl därför att han deklarerar mer än han förtjänat. Jag har icke sagt det, men jag har sagt, att vår bevillnings- och vår inkomstskatteförordning icke förbjuda en person, att deklarerera högre belopp än han intjänat. Herr Brantings yttrande vill jag belysa med ett exempel från min provins, en taxering, som ägt rum i Eskilstuna. Nyligen har där inträffat en krasch, namnet Elon Larsson torde vara känt. Han hade spelat i Monte Carlo. Allmänheten ville hålla före att han vunnit en miljon, men själf deklarerade han blott 100,000, tror jag. Det hjälpte dock icke, allmänheten hade fått för sig, att han vunnit en miljon. Då detta var vederbörligen preparerad genom rykten man och man emellan, blef han upptagen i bevillningsberedningen, i taxeringsnämnden och slutligen i pröfningsnämnden för en miljon. Han förklarade i pröfningsnämnden, att han icke vunnit någon miljon, men detta var ju svårt att bevisa. Han försvarade sig tämligen egendomligt och framhöll, att han icke »hunnit räkna ihop» hvad han förtjänat; icke förty bestämdes i pröfningsnämnden hans inkomst till en miljon. Hvad blef följden? Jo följden blef, att åtskilliga banker i orten lämnade honom mycket stora krediter. Jag tänker därvid särskildt på en bank, som i detta ögonblick nödgas afskrifva 181,000 kronor på den krediten. Och det var en af delägarne, som på bolagsstämman förklarade, att detta säkerligen icke var nog, utan att man bort afskrifva mycket mer. Allt detta daterar sig ifrån att man upp-

*Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.*

(Forts.)

*Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.*

(Forts.)

taxerat denna vinst från Monte Carlo: det var en miljon, och kunde icke bli mindre än en miljon. Här se herrarne ett eklatant bevis på hvarthän mer eller mindre tillförlitliga siffror kunna leda.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Centerwall: Jag begärde ordet, innan herr Lindblad fick det, i afsikt att försvara honom en liten smula. Nu har han emellertid själf fört sitt försvar, så att jag bör vara kort; han har så rikligt begagnat sig af ordet, att jag icke behöfver göra det i samma utsträckning som han.

Jag hade velat säga, hvad han sade gentemot herr Branting, att denne förblandat pressen med de där taxeringsböckerna. Jag vill nu säga herr Branting, att han icke skall vara ledsen på herr Lindblad. Ty han, som är årsbarn med herr Lindblad i Riksdagen, borde väl veta, att, så snart herr Lindblad fått ett infall, formar det sig till ett utfall, en ny bekräftelse på den kända satsen, att infallsvinkeln är lika stor som utfallsvinkeln.

Hvad själfva saken beträffar, vill jag säga, att jag icke hade tillfälle att vara närvarande i konstitutionsutskottet, när frågan afgjordes, ty jag var hemrest till mitt land med kammarens tillstånd. Men hade jag varit närvarande, skulle jag instämt i reservationen på grund däraf att jag sedan 34 år tillbaka är bosatt i en affärsstad, hvadan jag icke kan annat än yrka bifall till reservationen.

Herr Nilson i Örebro: Då den ärade representanten på sörm-landsbanken velat göra gällande den åsikten, att detta kraf med synnerlig styrka fram bäres af representanter från våra städer och likaså från affärsmännen och han för denna sin åsikt vann understöd från två eller tre håll, vill jag såsom stadsrepresentant och affärsman förklara, att jag icke delar denna herr Lindblads uppfattning. Herr Lindblad och äfven andra talare ville göra gällande den uppfattningen, att tillgodoseendet af affärsvärldens behof af kredit väsentligen grundade sig på möjligheten af inkomstskattebeloppens hemlighållande. Jag vill då säga, att jag icke kan betrakta frågan om en affärsmans kredit på detta sätt. Såvidt jag kan förstå, är krediten i väsentlig mån beroende utaf det personliga förtroende man hyser till en persons karaktär, på hans redbarhet och förmåga att sköta sin affär och dylikt. Dessa äro fakta, som enligt min uppfattning äro vida betydelsefullare och viktigare än beloppet af den inkomstskatt, för hvilken han kan stå upptagen uti sådana publikationer som de af föregående talare omförmälda.

Jag vill också erinra därom att äfven enligt reservanternas uppfattning bevillningstaxeringsbeloppet icke under några förhållanden kan undandragas offentlighetens ljus, ty i de allra flesta fall är det dock så att bevillningstaxeringsbeloppet för en affärsman mycket noga sammanfaller med inkomstskattebeloppet, åtminstone är det mycket sällan som det understiger detsamma.

Den ärade talaren på sörmlandsbänken frågade vidare, om det icke vore humbug att lämna offentlighet åt inkomstskattetaxering, när man har omgärdat själfva deklarationsuppgifterna med en vidtgående sekretess. Ja, det vill jag icke yttra mig om, men det vill jag säga, att mig förefaller det vara humbug, om man vill gifva ökad sekretess åt själfva inkomstskattebeloppet, under det man fortfarande måste hafva offentlighet i fråga om bevillingens belopp, och göra detta i den mening, att krediten eljest skulle skadas för affärsvärlden. Jag tror, att senare tiders erfarenhet skall ge vid handen, att det är mycket bättre, att kredittagare äro öppna mot kreditgifvare än hemlighetsfulla och tillbakadragna. Det är mycket bättre, att en affärsman, som börjat att i ekonomiskt hänseende komma på det sluttande planet, talar om att så är förhållandet och att hans ekonomiska ställning är så svag, att det kan vara fara värdt att han icke kan göra rätt för sig, än att han försöker hålla sig uppe genom andras godtrogenhet.

Jag ber herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Staaft: Jag begärde ordet, herr talman, för att bemöta min ärade vän på stockholmsbänken, som gjorde några invändningar mot hvad jag nyss förut yttrat. Jag har fått de uppgifter jag lämnade från en källa, som han erkände vara pålitlig, och han hade fått sina uppgifter från en annan källa, som han också ansåg vara tillförlitlig. Under sådana förhållanden är det tänkbart, att de personer vi båda talat med haft olika erfarenhet i detta fall och måhända också haft olika intresse att särskildt fästa sig vid det ena och det andra. Det kan bero på personliga egenskaper, och jag tror icke den skenbara motsägelsen behöfver leda till att hvad jag sagt skulle varit oriktigt. Vi måste också erinra oss det, att den erfarenhet, som herr Martins sagesman haft, ju är vunnit just under den tid, då denna offentliga kontroll har verkat. Här är icke fråga om att införa någon ytterligare kontroll, utan här är blott frågan: skall man taga bort den kontroll, som onekligen ligger i denna offentlighet?

Naturligtvis har jag icke menat — jag vågar hoppas, att det stenografiska protokollet skall visa, att jag icke sagt något som skulle kunna tydas så — att Stockholms köpmannakår såsom sådan skulle behöfva detta slags kontroll. Det är jag fullt öfvertygad om att denna kår i det hela taget liksom befolkningen i allmänhet i Stockholm afgifver sina deklARATIONER i fullaste mening på heder och samvete, så att de kunna svara därför. Motsatsen skulle vara helt enkelt en ohygglighet för vårt land, nämligen om flertalet eller ett mycket afsvärdt antal deklARATIONER skulle vara oriktiga. Men det kan icke nekas, att vid en sådan sak bör man äfven försöka att så långt som möjligt är se till, att det icke blir några som helst undantag från denna goda regel, och jag tror, herr Martin, att ingen hembygds-patriotism får hindra oss ifrån att erkänna, att i Stockholms köpmannakår nog kan finnas åtskilliga element och i dess affärsmannakår

*Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)*

Angående
förbud mot
offentlig-
görande af in-
komstskatte-
taxering.
(Forts.)

öfver hufvud kan finnas åtskilliga element, som icke precis förtjäna en alldeles obetingad tillit. Det är detta jag velat framhålla och jag hoppas, att, om någon missförstått mitt föregående yttrande på det sätt den talare jag vändt mig mot har gjort, detta missförstånd nu måtte vara häfdt.

I förbigående vill jag anmärka, att herr Martins motivering synes mig icke utgöra en grund för det förslag, som här är framställt, utan snarare en grund för ett förslag, som skulle lyda: att »uppgift å belopp, hvartill köpmans inkomst blifvit» etc. Hela hans motivering rörde sig alldeles uteslutande om köpmän. Jag tillåter mig vidhålla mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr Säve med flere vid utlåtandet afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Säve med flere vid utlåtandet afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 105 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar angående uppförande af nya byggnader för naturhistoriska riksmuseet och Sveriges geologiska undersökning;

n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordägarandel i grufva;

n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af marmorfyndigheter å kronojord;

n:o 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af en del utaf förra skvadronschefsbostället Möllerröd n:o 1 kungsgård om 2 $\frac{5}{8}$ mantal i Kristianstads län; och

n:o 65, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af tre lägenheter, tillhörande Ulriksdals kungsgård m. m.

Hvad utskottet hemställt i dessa utlåtanden bifölles.

§ 5.

Vidare förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 66, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län. *Angående öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län.*

I en den 31 sistlidne januari till Riksdagen aflåten proposition, n:o 59, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län måtte den 14 mars 1909 öfverlämnas till landtförsvaret för att begagnas till öfningsfält för Dalregementet.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till:

Herr Thorsson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Vi hafva här ett litet expeditionsärende som det synes. Kungl. Maj:t ber att få använda en del af kronans jord för utökning af Dalregementets exercisplats. I den förberedande behandling, som varit ägnad detta ärende och som angifves här i utskottets betänkande, antyder Kungl. Maj:t, att det före år 1904 har förts en förhandling mellan å ena sidan Falu stad och å andra sidan kronan om förläggning af Dalregementet till Falun. En vid den kungl. propositionen fogad karta hänvisar till de jordområden, som Falu stad upplåtit till exercisplats, och det framhålles också i den kungl. propositionen, att redan under den förberedande behandlingen af ärendet hafva de militära myndigheterna varit öfverens därom att de jordområden, som staden Falun erbjöde, ej vore tillräckliga utan hade i planen för Dalregementets förläggning till Falun ingått, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret äfven skulle i sin helhet tagas i anspråk för samma ändamål. Om herrarna hafva propositionen här, så se herrarne, att den därvid fogade kartan

Angående
öfverlåtelse till
landtjörsvaret
af förra lands-
höfdingebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)

visar, huru stort det område är, som innefattas i kungsgården Noret och som man har ansett sig behöfva för att få en tidsenlig och tillräckligt stor exercisplats för Dalregementet. Midt i denna kungsgården Norets plan å kartan ligger ett litet område — det står ej angifvet i propositionen, hur stort det är, åtminstone har ej jag kunnat upptäcka det — men detta område har år 1900 af kronan utarrenderats. År 1905 var frågan om utarrendering af detta område under förnyad behandling till följd däraf att den ursprungliga arrendatorn aflidit någon gång under tiden mellan år 1900 och år 1905, hvarefter arrendatorns stärbhusdelägare ingått till domänstyrelsen med anhållan att få öfvertaga arrendet och detta biföll domänstyrelsen den 13 oktober 1905.

Nu bör man komma ihåg, att Kungl. Maj:t i sin proposition erinrar om att redan före år 1904 på ärendets förberedande stadium de militära myndigheterna voro på det klara med att de behöfde hela det område, som innefattas i kungsgården Noret. Jag kan väl ej tänka mig annat än att man, när man tänkte taga ett så stort stycke, som här är angifvet på kartan, då från militärt håll vändt sig till *domänstyrelsen* med förfrågan om huruvida området kunde för det afsedda ändamålet disponeras.

Det synes emellertid som om Kungl. Maj:ts organ för hären opererat på sitt sätt och Kungl. Maj:ts organ för jordbruksförvaltningen opererat på sitt sätt. Den ena handen har ej haft ringaste aning om hvad den andra gjort. Till följd däraf hafva vi kommit inför ett sådant förhållande, att, midt under det att en Kungl. Maj:ts myndighet utredt på hvad sätt den lämpligast skall kunna för *kronans räkning* utnyttja detta jordområde, har en annan Kungl. Maj:ts myndighet gått och utlämnat det samma till nya arrendatorer.

Nu komma dessa nya arrendatorer och pretendera, att de för att afstå från sitt arrende skola erhålla den lilla nätta summan af 19,000 kronor i afträde. De militära myndigheterna säga ena gången, när de yttra sig, att de kunna hjälpa sig utan denna jordlapp och andragången, att det vore nödvändigt att få densamma, ty annars skulle de ej ha tillräcklig rörelsefrihet. Hvilken försäkran man nu skall tro på, det kan jag som lekman ej bedöma, men jag vill konstatera, att i denna, liksom i många andra frågor, hafva de militära myndigheterna ena gången sagt en sak och andra gången en annan sak. Resultatet af att de ej veta hvad de vilja blir, att svenska staten får utbetala det ena tusealet efter det andra och vi skola bara tiga och ta emot.

För min del har jag ansett, att jag icke stillatigande kan låta detta passera. Visserligen äro 19,000 kronor bland alla dessa millioner, som gå till militärväsendet, en liten bagatell, men när dessa 19,000 kronor äro en frukt af en sådan förberedande behandling af ärendet, då måste man fästa kammarens uppmärksamhet på saken.

I det kontrakt, som aftalades med den första arrendatorn, fastställdes, att han skulle betala ett årligt arrende af 370 kronor, och

hans stärbhusdelägare skola äfven betala 370 kronor årligen i arrende. Men när nu dessa skola afstå från detta jordområde, då säga de: vi måste hafva 1500 kronor om året för att vara betäckta för förlusterna. När man ser, att staten i arrende fått några hundra kronor, och jämför denna summa med hvad som nu begäres i afträde, så frågar man sig verkligen, hvilken beräkningsgrund domänstyrelsen eller vederbörande domänintendent gått ut ifrån vid fastställandet af arrendet. Det är en sida af saken, som tål att begrundas.

Angående
öfverlåtelse till
landtförsvaret
af fjörra lands-
höfdingebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.

(Forts.)

I § 15 i kontraktet tillförbindes arrendatorn att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörig mark, äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndas. Här synes tydligt, att kronan har sin rätt till godo, d. v. s. att af det jordområde, som kronan utarrenderat, skola arrendatorerna afstå så mycket kronan behöfver mot proportionerlig minskning i arrendeafgiften. Men oaktadt denna bestämmelse äro *samtliga* myndigheter osäkra på huruvida kronan skall få sin rätt.

Arrendatorerna hafva begärt 1,500 kronor i årlig ersättning och därtill 1,000 kronor en gång för alla, och om det ej beviljas vilja de underkasta sig en taxeringsnämnds utslag. Denna taxeringsnämnd hafva då slutligen myndigheterna blifvit eniga om att tillstyrka, men Kungl. Maj:t säger i slutet af den kungl. propositionen något, som ger ett direktiv för denna nämnd, hur den opartiskt skall värdesätta denna jordlapp och Kungl. Maj:t slutar sin framställning med följande: »Mot ett sådant förfaringssätt synes mig intet vara att erinra. Därigenom bör ersättningsfrågan blifva opartiskt bedömd och ett skäligt ersättningsbelopp bestämdt, hvilket icke lärer kunna sättas högre än det af arrendatorerna begärda eller 1,500 kronor om året från den 14 mars 1909 till den 14 mars 1921, d. v. s. för 12 år utgörande 18,000 kronor jämte ersättning för fullgjord byggnadsskyldighet till värde öfverstigande, hvad dem enligt kontraktet åligger, dock högst 1,000 kronor.»

Kungl. Maj:t har här ansett det vara nödvändigt att för en blifvande taxeringsnämnd angifva, hur den opartiskt skall bedöma frågan och då har Kungl. Maj:t kommit till det, att nämnden icke skall gå öfver hvad arrendatorerna begärt.

Det synes mig, att Riksdagen skulle gagna statens kassa bäst genom att afslå den af Kungl. Maj:t gjorda framställningen. Landtförsvaret skulle ju i alla fall icke tillträda denna egendom förrän den 14 mars 1909 och under den mellanliggande tiden skulle man ju kunna taga reda på om icke arméförvaltningen skulle kunna nöja sig med den icke utarrenderade delen af kungsgården Noret. Och det tycks, att det stycket skulle kunna räcka ännu en tid att spatsera på däruppe och vi slippa att ge 19,000 kronor. Och jag antar, att det icke skall vara något hinder för vederbörande att komma till och ifrån kasernen, ty såvidt jag kan se på kartan, behöfva de icke alls gå öfver arrendatorernas ägor, såvida det ej ligger en sjö eller något

Angående
öfverlåtelse till
landtförsvaret
af förra lands-
höfdingebos-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)

annat, som jag ej kan upptäcka, hindrande i vägen; men annars bör det ju gå för sig. Hvarken arméförvaltningen eller någon annan militär myndighet behöfver sålunda vara rädd för att det icke skall komma att finnas både väg, luft och utrymme nog till år 1921.

Jag föreställer mig, att det kan vara ganska farligt att slänga ut dessa 19,000 kronor, ty hvem vet, om Dalregementet ligger kvar i Falun år 1921. Det kan kanske komma en annan stad, som bjuder större belopp och då flyttar Kungl. Maj:t det dit. Det synes mig, som om vi i dessa auktionstider borde med större försiktighet handskas med dessa anslagssummor.

Jag är därför af den uppfattningen, att Andra Kammaren åtminstone bör afslå den kungl. propositionen, ty om ifrågavarande område icke skall tillträdas förr än den 14 mars 1909, hafva vi tid att ännu en gång behandla ärendet, efter som Riksdagen sammanträder den 15 januari. Följaktligen blir det tillfälle för de militära myndigheterna att begrunda sina motsägande uppgifter och att under det kommande året åstadkomma ett nytt förslag, som är grundadt på inbesparandet af en sådan utgift för statsverket som dessa 19,000 kronor.

Ja, det skulle vara mycket att tillägga i denna fråga, men då jag hört, att en annan talare begärt ordet, skall jag för tillfället nöja mig med att yrka afslag på den föreliggande framställningen, och det gör jag icke därför att jag på något sätt vill rikta en anmärkning mot statsutskottet, ty jag har under den tid jag varit med hört på och sett allt det myckna arbete, som där utförts, kommit till den uppfattningen, att de personer, som hafva att draga det lasset, hafva ett öfvermänskligt arbete, så att det är mycket förlåtligt, om de ej hinna granska allt så som mängen skulle önska, att det blefve granskadt.

På grund af hvad jag sålunda anfört, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr *Juhlin* instämde häruti.

Herr Söderberg i Hobborn: Den förberedande behandlingen af denna fråga synes mig vara något egendomlig. Jag har icke kunnat undgå att fästa mig vid det oerhörda pris, som de nuvarande arrendatorerna hafva begärt för att afstå från arrendet af denna lilla jordbit. Om man utgår från det i orten brukliga priset, skulle kanske ett belopp af 20,000 kronor kunna anses mer än tillräckligt för denna jordbit, men nu begära arrendatorerna, för att afstå från arrendet, en summa af 1,500 kronor för hvarje år af den återstående arrendetiden. Nu säger man: »ja, det är ju åtskilliga andra förhållanden och fördelar, som äro förbundna med detta kontrakt, såsom rätt till bete för arrendatorernas kreatur och rätt att från egendomens skog erhålla utsyning af virke». Hvad nu särskildt betesrätten beträffar, vill jag fästa uppmärksamheten på att

det åtminstone alldeles strax utanför Falun, där denna jord är belägen, är mycket sällan, som man ser några kreatur beta i därvarande skog. Såsom herrarna kunna finna af denna lilla karts-kiss, som åtföljer den kungl. propositionen, är en skjutbana belägen därstädes. Det är Dalarnes skytteförbunds skjutbana, som ligger där, också på landshöfdingeboställets skog. Det är därför förenadt med ganska stor risk att låta kreatur beta i skogen, enär skjutning rätt ofta försiggår därstädes. Nu ha emellertid vederbörande, sedan alla myndigheter varit eniga om att den fordrade ersättningen är för hög, föreslagit, att denna fråga skall lösas efter de grunder, som angifvas i propositionen på följande sätt: »Visserligen måste», säger departementschefen, »den af arrendatorerna fordrade godtgörelsen anses allt för hög, men de hafva därjämte förklarat sig villiga att låta denna fråga afgöras af tre gode män, utsedda en af dem, en af kronan och den tredje af dessa, eller, om de ej kunna enas om valet, af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län. Mot ett sådant förfaringssätt synes mig intet vara att einra. Därigenom bör ersättningsfrågan blifva opartiskt bedömd och ett skäligen ersättningsbelopp bestämdt, hvilket icke lär kunna sättas högre än det af arrendatorerna begärda eller 1,500 kronor om året från den 14 mars 1909 till den 14 mars 1921, d. v. s. för 12 år utgörande 18,000 kronor jämte ersättning för fullgjord byggnadsskyldighet till värde öfverstigande, hvad dem enligt kontraktet åligger, dock högst 1,000 kronor.»

Angående öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län.

(Forts.)

Ja, det fattades bara också, att dessa tre gode män eller denna särskilda nämnd skulle *höja* den summa, som arrendatorerna begärt.

Med den kändedom, som jag har om denna trakt, tror jag mig dock kunna tillstyrka och föreslå kammaren, att den låter detta ärende hvila till ett annat år. Och om regementet skulle behöfva taga marken omkring det ifrågavarande området i besittning ett år, innan Riksdagen fattar beslut i denna fråga, så tror jag likväl icke att någon olycka är skedd därmed, att *denna* fråga fått hvila. Ty, såsom den föregående talaren erinrade, vägar finnas på båda sidor om denna lilla jordbit, och under sådana förhållanden tror jag icke, att några afsevärda olägenheter skola kunna uppstå däraf att man är i saknad af detta lilla område. Dessutom är att märka, att denna jordäga för det mesta består af sank mark eller utdikad myrjord, och vi hafva den uppfattningen, att det är ganska olämpligt att gifva sig ut med ett regemente på sådan mark, som är lös och sumpig.

Ja, jag skall icke uppehålla tiden längre, utan då alla myndigheter, såväl chefen för Dalregementet som chefen för femte arméfördelningen och öfriga myndigheter, liksom äfven Kungl. Maj:t anse denna affär något för dyrbar för staten, finner jag det vara skäl, att man låter närmare undersöka, huruvida icke staten utan större olägenhet, skulle kunna låta denna lilla jordbit förbli utarren-

Angående
öfverlätielse till
landt försvaret
af förra lands-
höfdingebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.

(Forts.)

derad till arrendetidens utgång, hellre än att nödgas utbetala en så oskäligen ersättning.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet Roos: Såsom den förste ärade talaren förut anmärkt, var man redan år 1904 af den uppfattningen, att det område, som Falu stad förbundit sig att lämna till kaserntomt och exercisfält m. m., icke vore för ändamålet tillräckligt, utan att till öfningsfältet ytterligare borde läggas förra landshöfdingebostället kungsgården Noret. Då regeringen hade att bringa denna plan i verkställighet, meddelades de militära myndigheterna uppdrag att träffa aftal med den arrendator, som fått sig området upplåtet. Herr Thorsson nämnde, att detta områdes storlek icke fanns uppgifvet i propositionen. Där står likväl, att sedan från egendomen upplåtits mark till Gäfle—Dala järnvägsaktiebolag och till Falu stad, »egendomens återstående areal utgjorde 193 hektar 38,57 ar, däraf 9 hektar 97,6 ar tomter och åker, 66,3 ar äng, 182 hektar 3,27 ar afrösningsjord, hufvudsakligast skogsmark, sant 71,4 ar impedi- ment.» Man ser ju icke fullkomligt tydligt, huru stort det utarrenderade området är, men det torde vara mellan 10 och 20 hektar. Nu var detta område genom en afhandling af den 13 oktober 1905 upplåtet på arrende mot ett årligt arrendebelopp af 370 kronor. Arrendatorerna hafva nu för afstående af arrendet fordrat det oskäligen beloppet af 1,500 kronor för hvarje år af den återstående arrendetiden jämte en summa af 1,000 kronor för vissa byggnader. Det är ju alldeles riktigt, att detta belopp icke kan anses vara det belopp, hvartill arrendatorerna kunna vara berättigade. Därför anmodade också regeringen chefen för femte arméfördelningen att, efter chefens för Dalregementet hörande, afgifva yttrande, hvarvid särskildt borde tagas under öfvervägande, huruvida icke den utarrenderade delen af kungsgården Noret kunde tills vidare af regementet undvaras. De militära myndigheterna svarade på denna anmodan, att den svårligen kunde undvaras. Det vore af flerfaldig anledning af mycket stor vikt att få det utarrenderade området. Det behöfdes till öfningsfält — det nuvarande området ansågs för litet därtill — och det behöfdes för kommunikation mellan de olika delarna af regementets område, och det behöfdes, för att man skulle undslippa en del olägenheter, som vore förenade med betesrätten o. s. v. Men, säger regementschefen, man kunde tills vidare nöja sig med en del af det utarrenderade området, den del som å kartan är betecknad med rödt. Men då uppkommer det förhållandet, att arrendatorerna mista en stor del af den bästa åkerjorden, och, säga de: »förlorades denna del, måste allt hvad till gårdens ekonomi hörde omläggas, och detta under den tid, då på grund af förbättrade konjunkturen arrendatorerna skulle skörda frukterna af sitt arbete». Man kan på grund af kon-

traktet fordra, att arrendatorerna, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörig mark, men att taga af dem större delen eller en så stor del, att hela deras arbete måste omläggas, det kan man svårligen göra, äfven om man minskar arrendesumman. Därför kom regeringen till den uppfattningen, att man borde försöka underhandla med arrendatorerna, på det att man måtte kunna erhålla någon minskning af ersättningsbeloppet. Arrendatorerna stodo likväl fast och fordrade det uppgifna beloppet, men tillade, att de icke hade något emot en uppskattning af förlusten genom tre gode män. Nu är det sant, att regeringen genom de af den förste talaren citerade orden satt ett maximum, hvartill denna uppskattningsnämnd skulle få komma, nämligen 1,500 kronor om året jämte ersättning för byggnader med högst 1,000 kronor, men därmed är ingalunda antydt, att just detta belopp skall komma att utgå. Icke har därmed något direktiv lämnats uppskattningsmännen, då ju departementschefen förut sagt, att »visserligen måste denna ersättning anses alltför hög», och sedan fortsätter och säger: detta skall dock alltid utgöra maximum. Jag tager således för gifvet, att uppskattningsmännen komma att enligt sitt omdöme sätta ett skäligt värde på den arrenderade jorden och att de ingalunda komma till ett belopp af 19,000 kronor utan ett vida understigande belopp. Och jag tror, att då de militära myndigheterna sagt, att kronan behöfver komma i omedelbar besittning af det utarrenderade området för att erhålla ett tillräckligt öfningsfält, man bör förlita sig på de militära myndigheternas uppgifter om behöfvets förefintlighet. Och jag tror ingalunda, att man behöfver befara, att, såsom herr Thorsson sade, regementets förläggning snart skall förflyttas från Falun, ty Riksdagen har visat sig ytterligt öm om vederbörandes rättigheter i detta hänseende. Jag vill endast erinra om fallet Helsingborg; utan stadens medgifvande gjorde man i det fallet ingen ändring i förhållandena. Regementet kommer således nog att fortfarande förbli förlagdt till Falun. Och för att få ett tillräckligt öfningsfält behöfver regementet det utarrenderade området. Men uppskattningsmännen skola naturligtvis se till att det ersättningsbelopp, som staten skall betala, icke blir för högt tilltaget.

*Angående
öfverlåtelse till
landförsvaret
af förra lands-
höfdingebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.*

(Forts.)

Herr Söderberg i Hobborn: Det är ett uttalande af herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet i den kungl. propositionen, som jag anser tariffva en komplettering. Han säger:

»Då det af staden erbjudna området emellertid vore för ändamålet otillräckligt, hade i planen för regementets förläggning till Falun ingått, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret äfvenskulle i sin helhet tagas i anspråk för samma ändamål.»

Nu har också herr statsrådet Roos understrukt detta och framhållit, att då det område, som staden erbjöd var för litet, det utarrenderade området också borde läggas till öfningsfältet. Men hvar

Angående öfverlåtelse till landtjförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län. (Forts.)

och en, som känner förhållandena, vet — och för öfrigt hvar och en, som tittar på den propositionen åtföljande kartan, ser det — att det icke kan bli tal om annat än att denna kungsgård Noret måste ingå i området, då ju den därtill hörande jorden ligger midt inne på regementets område och alldeles intill kasernerna, som nu äro uppförda.

Jag tycker det vara så mycket mer egendomligt, som då med de nuvarande arredatorerna denna affär uppgjordes, alla människor visste, att Dalregementet skulle förläggas till just denna plats, och under sådant förhållande hafva också åtskilliga bestämmelser blifvit införda i kontraktet med arredatorerna. I kontraktet med arredatorn Carlström, hvilket upprättades den 28 september 1900, ingick skyldighet för arredatorn att antingen genom nybyggnad under arrendetiden redovisa eller ock vid egendomens afträdande till kronan kontant gälda ett årligt belopp af 30 kronor; vidare hade arredatorn genom kontraktet tillförsäkrats en årlig utsyning från egendomens skog af 50 kubikmeter virke till husbehof; och i 15 § af kontraktet hade arredatorn tillförbundits att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordrades, afstå egendomen tillhörig mark, äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndades. Sedermera afled Carlström och egendomen utarrenderades till de nuvarande arredatorerna på såsom jag förmodar samma villkor och under samma förhållanden som förut. Jag anser således, att arredatorerna icke kunna proponera på en så oskäligt högt tilltagen ersättning som den här ifrågasatta.

Jag tror, att saken icke förlorar något, om man låter den hvila ännu ett år och att ingen skada därigenom skulle ske, men staten kunde åtminstone slippa utgifva ett så oskäligt belopp, som det här är fråga om.

Herr Zetterstrand: Jag kan icke annat än i allo instämma i de anmärkningar den förste talaren gjorde om det sätt, hvarpå ifrågasvarande ärende blifvit behandladt. Nu tror jag emellertid för min del, att man icke gärna kan komma ifrån att till Dalregementets disposition öfverlämna den ifrågasvarande kungsgården. Men hvad beträffar det område, hvarom nu särskildt varit tal, så tror jag, att man icke bör låta de enskilda intressena i det fallet alldeles undanskjuta statens intresse och jag anser också, att regementet bör åtminstone ett eller annat år kunna undvara detta område. Mig förefaller det således, att man kunde bifalla Kungl. Maj:ts proposition i hvad den afser själfva egendomen, men undantaga det ifrågasvarande området, och att sedermera underhandlingar borde äga rum, som kunna leda till ett lämpligt resultat, så att staten icke blir alltför mycket skinnad.

Med anledning häraf tager jag mig friheten hemställa, att kamraren för sin del måtte besluta att i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts framställning, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret

i Kopparbergs län, med undantag af den del af egendomen, som å den i ärendet företedda kartan är omsluten af en grön begränsningslinje och enligt domänstyrelsens beslut af den 13 oktober 1905 på arrende innehafves af Carl Edvard Carlströms sterbhusdelägare, må den 14 mars 1909 öfverlämnas till landtförsvaret för att begagnas till öfningsfält för Dalregementet.

Angående öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län.
(Forts.)

Herr Odqvist: Vid bedömandet af en sådan fråga som denna bör man naturligtvis icke rätta sig allenast efter de utlåtanden, som afgifvits af vederbörande myndigheter. Det har nämligen i detta fall visat sig, att utlåtandena hafva varit af olika affattning och att de ej varit sådana, som man kunde haft skäl att vänta. Emellertid hafva så väl departementschefen som chefen för regementet erkänt, att det ifrågavarande beloppet är väl högt tilltaget. För att bestämma det belopp, som skall erläggas, har föreslagits, att gode män skulle bedöma saken, och departementschefen har vidare sagt, att det beslut, som dessa gode män komma att fatta, skall underkastas en särskild pröfning. Under sådana förhållanden är det ju alldeles icke sagdt, att det nu föreslagna beloppet någonsin kommer att i sista hand fastställas, utan det kommer kanske att minskas eller också kan en sådan utväg vinnas, som den af herr Zetterstrand föreslagna, nämligen att endast en mindre del af egendomen skulle tagas i användning för öfningsfältet. Under sådana förhållanden anser jag, att det i allt fall är skäl att bifalla statsutskottets förslag, hvartill jag anholder att få yrka bifall.

Herr Thorsson: Då jag icke har för afsikt, att opponera mig endast för oppositionens skull, så skall jag gärna biträda det af Zetterstrand framställda yrkandet.

Jag vill emellertid erinra om att jag läst äfven den del af propositionen, som afhandlar, huru mycket hela området innefattar, men däraf kunde jag icke räkna ut, huru många hektar den ifrågavarande delen af fastigheten innehåller i jämförelse med hela kungsgården Noret. Jag har vid närmare studium af betänkandet erfarit, att området är omkring 10 hektar.

När herr statsrådet Roos yttrade, att regementschefen förklarar, att regementet skulle kunna nöja sig med det lilla med rödt betecknade området, som är angifvet på kartan, så synes mig, detta vara ett ytterligare skäl för afslag å utskottets och Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill inte upptaga kammarens tid längre utan ber att få yrka bifall till herr Zetterstrands under öfverläggningen gjorda yrkande.

Herr Persson i Stallerhult: Det är ju klart, att staten alltid får underkasta sig hårda villkor, då staten för sin räkning behöver hvad som äges eller innehafves af enskilde. Man kan mången gång förundra sig öfver, att man är med om att tillstyrka sådana fram-

Angående öfverlåtelse till landförsvaret af förra landshöfdingebo-stället kungsgården Noret i Kopparbergs län.
(Forts.)

ställningar, men man är så van vid att staten blir uppskörtad, att man icke fäster sig så mycket därvid. Herrarna lära väl icke vara främmande för att den ena framställningen efter den andra i dylika fall förekommit. Jag vill endast erinra om att då det är fråga om att köpa tomt för det ena eller andra verkets behof så är det icke fråga om 18,000 kronor, utan då är det fråga om öfverbetalning kanhända på flera hundratusentals kronor. Vi hafva att pröfva sådana propositioner, och man måste i alla fall tillstyrka desamma emedan behofvet af egendomen är nödvändig. Jag är den förste att erkänna, att staten i förevarande fall blifvit behandlad på ett dylikt sätt, men man plägar ju gärna följa de principer, som godkänts, och icke handla ibland si och ibland så. För fjorton dagar sedan godkändes här i kammaren, och för öfrigt i båda kamrarna, en med denna liknande framställning, men det var därvid fråga om en större summa, detta var den enda skillnaden; i öfrigt var fallet alldeles analogt med detta, och framställningen bifölls utan att något nämnvärdt däremot yttrades. Kungl. Maj:t hemställde däri, att indragna hospitalshemmanen Rönninge nr:is 1 och 2 i Långbro socken och Örebro län, hvilka voro utarrenderade, måtte till landförsvaret öfverlämnas för att användas till plats för kasernetablissemang och öfningsfält för lifregementets grenadjärer.»

Det är endast skillnad på namnen. Men då berörda ärende föredrogs, sade hvarken herr Thorsson eller de öfriga personer, som kände till detta förhållande, ett enda ord, och statsutskottet hade enhälligt tillstyrkt framställningen. Det var då visserligen fråga om ett arrende med en något högre arrendafgift än i det nu förevarande fallet, men arrendatorn skulle där få 30,000 kronor. Här är nu fråga om ett mindre hemman och en mindre arrendesumma; det är den enda skillnaden, och här skulle nu denne arrendatorn få 18,000 kronor, hvilket han begär, men det är icke sagdt, att han får detta belopp. För min del erkänner jag, att det begärda beloppet är för högt, men jag kan ändock icke vara med om att afstycka Kungl. Maj:ts framställning. Ty då man till en person, som har ett större arrende, godkänner en ersättning af 30,000 kronor, så kan jag icke vara med om att säga nej, då det är fråga om, att för ett mindre arrende lämna en ersättning af 18,000 kronor. Så ställer saken sig för mig och jag anser, att det icke vore rätt af Andra Kammaren att nu afslå denna framställning, då den för fjorton dagar sedan biföll en alldeles analog framställning. Jag hemställer till herrarna och äfven till dem, som talat mot denna framställning, om de kunna vara med om att afslå densamma. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Hobborn: För min del kan jag icke godkänna de skäl, som anfördes af herr Persson i Stallerhult, då jag, som bor i närheten af den ifrågavarande egendomen, har noga reda på förhållandena. Det analoga fall, som af Persson i Stallerhult här om-

nämndes, har jag däremot ingen kännedom om, så att det torde ursäktas mig, att jag icke uppträdde, då den frågan behandlades här i kammaren.

Hvad beträffar det yrkande, som har framställts af herr Zetterstrand och hvori den förste talaren nu har instämt, så skall jag bedja att få förena mig i detta yrkande. Men jag vill på samma gång erinra om att skogsområdet icke ingår i arrendet. Det heter nämligen på sidan 16 i utlåtandet:

»Nästan hela den till egendomen hörande skogsmarken är från arrendet undantagen och ställd under skogsstatens särskilda vård och förvaltning.»

Jag tror icke, att herr Zetterstrands yrkande har så stor betydelse, men jag skall i alla fall bedja att få förena mig i detsamma.

Herr Juhlin: Jag har instämt med herr Thorsson och hade därför icke tänkt att begära ordet i denna fråga, men med anledning af hvad herr Carl Persson, då han motiverade sitt yrkande om bifall till utskottets hemställan, yttrade därom att Riksdagen för icke så länge sedan gått med på att betala 30,000 kronor för en lägenhet utanför Örebro, som skulle anslås till lifregementets grenadjärer, ber jag att få säga, att det synes mig vara en något underlig motivering, som han använde. Jag kommer mycket väl ihåg, då det ärende, som han åsyftade, föredrogs i kammaren, och det är naturligtvis svårt för en kammarledamot, som icke varit i tillfälle att taga del i ärendets föregående behandling i utskottet, att närmare yttra sig i frågan, då ett enhälligt utskott tillstyrkt Kungl. Maj:ts framställning. Då nu emellertid denna fråga kommit på tal, så kan jag för min del icke vara med om att bifalla den framställning, som här blifvit gjord af statsutskottet. Vi måste alltid komma ihåg, att det kan komma liknande framställningar från annat håll. Det finnes en hel del regementen, för hvilkas räkning kaserner skola uppföras vid den ena eller andra staden, och det finnes alltid några kronodomäner i närheten, hvilkas arrendatorer då kunna göra liknande framställningar att få ett betydande belopp af staten för afstående af arrendet.

Den framställning, som det här är fråga om, är mycket orimlig. Det är fråga om cirka 20 tunnland åker och det årliga arrendet utgör 370 kronor. Man kunde ju säga, att om arrendatorn finge hela arrendesumman för de återstående tolf åren så skulle han i verkligheten hafva fått så mycket penningar, att han kunde köpa sig en egendom. Men det är icke fråga om det, utan han vill hafva 1,500 kronor om året. Nu säger man här, att det får han naturligtvis icke, ty det skall tillsättas en nämnd, som skall värdera egendomen, och arrendatorn har förklarar sig villig att gå in därpå. Jag ber emellertid att få säga, att jag har mycket litet förtroende till denna nämnd och det resultat, hvartill den kan komma. Jag känner väl till, huru det går till ifråga om sådana saker. Här har för öfrigt, såsom herr Thorsson redan anmärkt, gifvits anvisning om att man

*Angående
öfverlåtelse till
landtjörsvaret
af förra lands-
höjdungebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

Angående naturligtvis icke får öfverskrida det ifrågavarande beloppet, och öfverlåtelse till det kan ju hända, att nämnden kommer till ett belopp som är 500 landiförsvaret kronor mindre än det begärda, men äfven det är enligt min mening af förra lands- lika galet.

höfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län.
(Forts.)

Ehuru man kan anse, att det belopp, som det här är fråga om, icke är så stort i jämförelse med de hundratals millioner, som vi röra oss med, så är det dock i alla fall en utgift på 19,000 kronor, som man för närvarande torde kunna utan olägenhet bespara staten.

Jag finner också, att fördelningschefen sagt: Ehuru regementet, beträffande öfningsområdets utsträckning, skulle blifva nöjaktigt tillgodosedd, äfven om den nu utarrenderade jorden icke finge för regementets räkning disponeras förrän efter arrendetidens utgång eller år 1921, skulle dock öfningsterrängen blifva bättre, om äfven det utarrenderade området ställdes till regementets förfogande. Men regementet kan ju reda sig ändå. Jag föreslår därför, att man låter regementet försöka att reda sig med den mark det fått åt sig upplåten af Falu stad och hvilken då ansågs tillräcklig. I hvarje fall kan jag icke vara med om att bifalla utskottets hemställan, utan ber att få yrka afslag därå.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman! Jag kunde hafva nöjt mig med att i hufvudsak instämma uti herr Carl Perssons anförande, men jag vill tillägga några ord, särskildt angående principen i detta fall. Det är onekligen höga belopp, som här begäras från arrendatorns sida. Det låter sig naturligen icke göra att här kontrollera den värdesättning, som blifvit verkställd, då man icke ens har närmare tillgång till handlingarna. När nu emellertid både regementschefen och sedermera Kungl. Maj:ts ha föreslagit, att det skulle blifva blott ett förslag till värdering, som skulle underställas Kungl. Maj:ts pröfning, så kan man väl tänka sig, att det icke behöfver komma till den slutsiffra, som nu synes i handlingarna. Ty jag må också erkänna, att mig förefaller den väl högt tilltagen.

Det är dock onekligen en fördel detta, att en kompromissnämnd får afgifva förslag och Kungl. Maj:t sedan sättes i tillfälle att öfverväga, huru rätta förfaringsättet bör blifva. Det kan ju nämligen hända, att, om Kungl. Maj:t finner, att kompromissnämndens dom går till allt för högt belopp, Kungl. Maj:t säger, att under sådana förhållanden väga vi fördelarna mot olägenheterna eller mot den begärda ersättningen, och om denna är för hög, få vi inrätta oss på annat sätt, än regementschefen förordat. Jag tror därför att just den form af värdering, som här föreslagits, borgar för att kronan icke behöfver gifva ut något oskäligt ersättningsbelopp.

Men detta gifver mig en osökt anledning att ställa till statsutskottets öfvervägande, huruvida icke vid behandlingen af Kungl. Maj:ts proposition rörande förändrade grunder för förvaltningen af kronans domäner, som föreligger närmast till statsutskottets pröfning, det förtjänar att tagas i närmare öfvervägande, om icke den gamla

bestämmelsen, som för närvarande finnes, att arrendatorerna äro skyldiga att under pågående arrende mot skälig ersättning afstå från en del af det arrenderade området eller från »inkomstgivande lägenhet», bör bibehållas. Detta har Kungl. Maj:t tagit bort i det nya förslaget. Men här se herrarne, huru en arrendator redan med nu gällande bestämmelser kan komma fram med ganska oskäliga pretentioner. Och därför tror jag för min del, att vid pröfning af frågan om förnyade grunder för förvaltningen af kronans domäner på allvar förtjänar att tagas i öfvervägande, om icke den gamla bestämmelsen bör stå kvar, så att man verkligen kan förplikta arrendatorer, att när det för kronans eget behof erfordras någon del af en utarrenderad egendom arrendatorn skall vara pliktig att afstå hvad som behöfves mot skälig ersättning.

Här hafva vi ett så tydligt exempel, hur det kan gå, att jag nu ej vill yrka afslag å det föreliggande betänkandet. Detta kan tjäna till vägledning för huru man i framtiden bör ordna med sådana här saker.

Herrarna hafva, som sagdt, här ett tydligt och klart exempel på huru de kommer att gå, om man skulle taga bort denna paragraf, som funnits både i författningen och i hvartenda kontrakt, nämligen att arrendator är skyldig att afstå en del af det arrenderade området.

Herr talman, jag ber att, under betonande af dessa synpunkter, få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Nylander: Herr talman! Hvad som icke kan undgå att i denna fråga väcka särskild uppmärksamhet är onekligen det förhållandet, att en synnerligen stor brist på samarbete mellan de olika ämbetsverken i detta fall visat sig hafva ägt rum. Kungl. Maj:t hade ju redan den 21 december 1904 förordnat, att Dalregementet skulle förläggas till Falun, så snart kasernetablissemang blifvit för regementet, där uppfördt och vederbörande hafva tillika framhållit, att »i planen för regementets förläggning till Falun hade ingått, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret äfven skulle i sin helhet tagas i anspråk för samma ändamål». Detta var 1904. Nästa år 1905, hade domänstyrelsen att taga under förnyad ompröfning ifrågavarande arrendekontrakt, men domänstyrelsen tyckes då icke hafva haft någon som helst kunskap om att denna egendom skulle behöfvas för Dalregementet eller för något annat statens ändamål, utan förnyade kontraktet den 13 oktober 1905 med arrendator Carlströms stärbhusdelägare. Hade samarbete funnits emellan arméförvaltningen och domänstyrelsen, vill det synas, som om domänstyrelsen därvid bort genom underhandling med efterträdarna i någon mån hafva kunnat utverka, att egendomen blefve på billigare villkor öfverlämnad till staten vid ifrågavarande tidpunkt den 14 mars 1909. Men detta synes domänstyrelsen icke hafva gjort. Emellertid är det väl ingenting att härät åtgöra, då detta är en sak, som redan förevarit.

Här i kammaren tyckas herrarna hufvudsakligen hafva fäst

*Angående
öfverlåtelse till
landförsvaret
af förra lands-
höfdingebos-
tället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

Angående
öfverlåtelse till
landförsvaret
af förralands-
höfdingebos-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)

sig vid de stora ersättningsbelopp, som arrendatorerna begärt vid ett eventuellt afträdande från egendomen före arrendetidens utgång. För min del har jag dock icke kunnat finna, att detta härvid får hafva någon afgörande betydelse, ty dessa ersättningsbelopp äro ingalunda fastställda, utan det är endast hvad arrendatorerna själfva begärt, nämligen 1,500 kronor för hvarje återstående arrendeår samt 1,000 kronor i ett för allt för verkställda nybyggnader och reparationer, eller sålunda tillhoppa 19,000 kronor. Men arrendatorerna medgifva dock att, om detta belopp är för högt och begärda godtgörelsen ej kan dem beviljas, så äro de villiga att antaga det belopp, som kunde blifva bestämdt af tre gode män, af hvilka af- och tillträdaren valde hvar sin och den tredje utsåges af de sålunda valde eller, om dessa icke blefve om valet ense, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län. Häri ligger, tycker jag, en synnerlig trygghet för att ersättningssumman skall blifva riktigt bedömd.

De ersättningsbelopp, som arrendatorerna begärt, hafva af alla myndigheter förklarats vara alltför höga. Arméförvaltningen och arméfördelningschefen anföra, att, »hvad anginge den af arrendatorerna begärda ersättningen för afståendet från arrenderätten, måste denna ersättning, med hänsyn till den af arrendatorerna erlagda årliga arrendeafgiftens belopp, anses *orimligt högt* tilltagen och således icke böra beviljas». Vidare säger departementschefen själf, att den af arrendatorerna fordrade ersättningen måste »anses allt för hög» och därför bör kunna reduceras. Nu har regementschefen äfven ifrågasatt att, sedan dessa gode män värderat egendomen och kommit till ett visst ersättningsbelopp, detta belopp skall allenast anses såsom ett förslag och bilda utgångspunkt för ytterligare öfverenskommelse med arrendatorerna. Detta tillvägagångssätt synes mig vara fullt betyggande för att ingen öfverrumpling kan ske, men att det rätta ersättningsbeloppet blir härigenom uttrönt; och då regementet i alla händelser förr eller senare behöfver egendomen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thorsson: Herr Carl Persson sade under sitt försvar för statsutskottets betänkande, att Riksdagen hade för några dagar sedan beslutat uti ett analogt fall, fastän det då gällde en större summa. Och han ville däraf draga den konsekvensen, att, därför att Riksdagen fattat ett oriktigt beslut för några dagar sedan, Riksdagen nu skulle vara så principtrogen, att den äfven i kväll fattade ett oriktigt beslut. Vidare häfdade herr Carl Persson den uppfattningen, att, som det då gällde en storarrendator och nu gällde en liten arrendator, skulle vi af ren samvetsömhet fatta ett oriktigt beslut. Jag får säga att, såvidt icke arrendatorerna själfva lämnat oriktiga uppgifter, borde de för sin del vara bäst tillfredsställda med att få behålla jordområdet, som de värderat i så högt pris, att de anse sig behöfva 1,500 kronor för år för att afstå det, ehuru de nu betala i arrende allenast 370 kronor plus 30 kronor så att det blir jämnt 400 kronor om året.

Såvidt jag förstår ha vi icke misshandlat dessa arrendatorer, om v. nu låta dem behålla sitt arrende och därigenom möjliggöra fördelen af få 1,100 kronors inkomst om året, som de beräknat. Således kan icke detta vara en giltig anledning för Andra Kammaren att bifalla ett förslag, som är dyrt för staten och till litet gagn för densamma.

Herr Carl Persson sade, att vi äro så vana vid att staten blir uppskörtad. Ja, jag är så innerligt enig med herr Carl Persson om det. Det har så att säga gått in i den allmänna moralen, att staten skall *klås*. Alla hederliga personer, höll jag på att säga, anse det icke vara något ogentilt, att enskilda människor misshandla staten, utan den skall få lof att behandlas hur som helst af enskilda. Någon gång måste vi naturligtvis, såsom representanter här, göra ett slut på denna moral ute bland allmänheten. Hur skall det annars gå till? Vi måste genom våra beslut skapa en sådan anda hos allmänheten, att *med staten* känner hvarje person sig förbunden, och att man icke betraktar staten såsom en institution, som hvarje person anser sig kunna *skinna* huru mycket som helst och likväl anses såsom en hederlig och ärlig människa. Jag vill för min del icke vara med om något sådant. Därför kan detta beslut äfven ur ren principiell synpunkt vara en liten vägledning för kommande affärer mellan enskilda, å ena sidan, och staten, å den andra. Jag vill icke säga, att de här nu ifrågakvarande arrendatorerna skulle vara att likställa med ärelösa personer. Ty det är en allmän kutym, som har inarbetat sig. Men det är vår skyldighet att så att säga opponera mot en sådan kutym och genom denna vår opinionsyttring vägleda till en bättre sakernas ordning.

Herr Lindblad trodde, att genom ett bifall till statsutskottets förslag skulle vi i alla fall hafva fäst uppmärksamheten på en sådan sak som denna, så att det skulle blifva mera klokt och förståndigt afvägdt hädanefter. Ja, men jag tror inte, att det är obekant för herr Lindblad, at Riksdagen många gånger i sina diskussioner och i motiveringarne till sina beslut sökt fästa vederbörandes uppmärksamhet på att man önskar en klok och förnuftig hushållning med statens medel, men likaväl återkommer det ena förslaget efter det andra som just icke kan sägas vara grundadt på samarbete och samförstånd mellan de olika myndigheterna. För att gifva dem en liten fingervisning, tycker jag det vore betydligt klokare att bifalla det yrkande, som af herr Zetterstrand här framställts. Nu vill jag icke yttra mig om huruvida den slutliga summan skall blifva absolut densamma man tänkt sig här eller något mindre än hvad Kungl. Maj:t antydt som maximum, men jag har den uppfattningen, att vi nog komma att betala åtskilligt mer än 1,000 kronor i årlig ersättning, äfven sedan vi fått en sådan skiljenämnd.

Jag vill icke göra något bestämdt påstående, men jag tycker, att hela frågan ligger, som om man icke skulle vara böjd för att gifva så mycket åt dessa arrendatorer, hvarför jag, herr talman, vidhåller mitt yrkande om bifall till herr Zetterstrands förslag.

*Angående
öfverlåtelse till
landförsvaret
af förra lands-
höfdingsbo-
stället Kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

Angående
öfverlåtelse till
landtförsvaret
af förra lands-
höjdungebo-
stället Kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)

Herr statsrådet Roos: Det är det af herr Zetterstrand här framställda yrkandet, som ger mig anledning att yttra ännu några ord. Kungl. Maj:t har föreslagit, att hela förra landshöfdingsbostället skulle öfverlämnas till vård af landtförsvarets myndigheter. Nu föreslår herr Zetterstrand, att detta område med undantag af det utarrenderade området, som ligger ungefär midt i öfningsfältet, skall öfverlämnas till landtförsvaret; alltså menar herr Zetterstrand, att detta senare område allt fortfarande skall lyda under donänsstyrelsen, medan däremot arméförvaltningen skall taga hand om hela den öfriga delen. Jag tror, att detta vore ett föga lyckligt arrangemang. Motivet skulle vara, att statsverket på det sättet skulle göra en besparing, därigenom att det icke behöfde gifva för hög ersättning åt arrendatorerna. Jag vill då påpeka, hvad arméfördelningschefen framhållit och hvilket är återgifvet på sidan 13 i statsutskottets utlåtande, däri han säger:

»Ehuru regementet, beträffande öfningsområdets utsträckning, skulle blifva nöjaktigt tillgodosedt, äfven om den nu utarrenderade jorden icke finge för regementets räkning disponeras förrän efter arrendetidens utgång eller år 1921, skulle dock öfningssterrängen därigenom blifva så till vida otillfredsställande, att tillgången på öppen mark blefve alldeles för inskränkt. Det utarrenderade området innehölle omkring 10 hektar öppen mark och vore därför af särskild betydelse för regementet. Äfven kunde åbyggnaderna, som voro i synnerligen godt skick, till följd af den nära belägenheten till kasernetablissemang, blifva till nytta för regementet.»

Ifall regementet icke får begagna detta område, hifver antagligen följden den, att utöfver andra olägenheter och nöjliga kostnader skulle man nödgas uppföra hus, hvilket man skulle slippa genom att få de nämnda byggnaderna inom området. Om kronan skulle bygga, så veta vi ju, att det icke brukar blifva så billigt, utan det kommer kanske att uppgå till en summa fullt ut lika stor som den, hvilken de tre gode männen — till hvilka man torde kunna hysa fullt förtroende — komma att sätta på den arrenderade egendomen. Jag skulle därför vilja uttala den önskan, att kammaren ville bifalla utskottets förslag oförädradt.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Det klander, som här är uttaladt mot vederbörande, därför att de icke sett upp med denna fråga, anser jag för min del vara fullt befogadt. Detta klander träffar den regering, som i oktober 1905 haadlade detta ärende. Om denna fråga då hade blifvit ordentligt utredd, hade gifvetvis, innan tillåtelse lämnats arrendator Carlströms erfvingar att få fortfarande behålla arrendet, försök gjorts, att staten finge öfvertaga det. Redan år 1904 var det nämligen klargjort, att Dalregementet behöfde det område, hvarå nu ifrågavarande boställe är beläget.

Nu kan det visserligen sägas, att regementet kan reda sig utan detta område och det är ju mycket möjligt, att så är. Men såsom

arméfördelningschefen uttalat, utgör den omständigheten, att ett så stort område ligger midt inne i öfningsfältet utan att tillhöra det samma, ett väsentligt hinder för de stora öfningar, som vid regementet måste förekomma. Men det är icke detta, som är det väsentligaste, mina herrar, utan den största olägenheten af att ha dylika åbyggnader alldeles intill kasernområdet är den, att allt möjligt folk där har sitt tillhåll, något som för de värnpliktige är till stort men. Jag tror, mina herrar, att ni icke vilja vara med om något dylikt, om ni närmare tänka eder för.

*Angående
öfverlåtelse till
landtjörsvaret
af förra lands-
höjdingebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

Hvad den första frågan, frågan om hvad arrendatorerna skola ha i afträde beträffar, är det min fullkomliga öfvertygelse, att, om de i stället för att begära så och så mycket hade öfverlämnat åt en nämnd af tre personer att bestämma denna ersättning, skulle ingen hafva klandrat ett sådant tillvägagående. Men nu säger man, att därför att de begärt så och så mycket, skola de nödvändigtvis också ha det. Men det kan väl icke vara meningen, att arrendatorerna själfva skola få bestämma den ersättning, som till dem skall utbetalas, utan det bör väl en sådan nämnd som den nu ifrågasatta göra. Denna nämnd skall bestå af en af sökandena och en af Kungl. Maj:ts utsedd person samt därjämte af en tredje, som antagligen kommer att utses af Konungens befallninghafvande. Jag kan icke tänka mig, att det nödvändigtvis måste bli en ersättning af 1,500 kronor för hvarje återstående år af arrendetiden, utan den summa, som nämnden kommer att bestämma, kan ju bli en annan. Jag tror, att man icke kan komma till något rättvisare resultat i detta fall än just genom tillsättande af en dylik nämnd. Jag vet icke, om herr Juhlin varit med om några orimliga värdesättningar, men jag är alldeles öfvertygad om att en rättskaffens nämnd icke skall gå med på något, som är orimligt.

Jag ber, herr talman, att på grund af hvad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets förslag. Jag har som sagdt den uppfattningen, att det är det rättvisaste, som man i detta fall kan komma till. Hade här icke framställts någon begäran om en ersättning af 1,500 kronor per år, utan man genast velat hänskjuta frågan till en nämnd, så hade ingen opponerat sig.

Herr Juhlin: Med anledning af herr Anderssons i Västra Nöbbelöf yttrande, ber jag att få säga, att jag icke varit med om sådana värderingar, hvarom här är tal, men jag känner till flere sådana, som blifvit utförda för statens räkning, och vi ha exempel på sådana, som ägt rum icke så långt härifrån, nämligen när det var fråga om att inköpa öfningsmark för Stockholms garnison. Dessutom är framställningen i slutet af utskottets utlåtande hållen i en så sväfvande form, att jag tror, att jag icke misstager mig mycket, om jag säger, att den summa, som här är omnämnd, 18,000 kr., som ersättning för mistadt arrende, och högst 1,000 kr. för verkställande i ett för allt af nybyggnader och reparationer icke kommer att mycket skilja sig från den summa, hvartill vi komma enligt den blifvande nämndens

*Angående
öfverlåtelse till
landtförsvaret
af förra lands-
höjdungebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

beslut. Jag har fortfarande tvärtom den öfvertygelsen, att denna sistnämnda summa icke kommer att mycket understiga nyss angifna belopp af tillhoppa 19,000 Kr. Såsom man kan finna af de olika myndigheternas utlåtanden här, tror jag det icke är så förskräckligt farligt, om Riksdagen afslår denna framställning. Då kommer en förnyad framställning i ämnet och då kanske arrendatorerna skulle komma på andra tankar, om de finge se, att Riksdagen icke precis går med på hvad helst som föreslås.

Jag ber därför att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Herr Christiernson: Herr talman! Det var en sak, som slog mig med förvåning, och det var, att det statsråd, som här har den otacksamma uppgiften att försvara denna sak, försökte göra troligt, att ett afslag skulle innebära kraf på en proposition om anslag till uppförande af några för regementet erforderliga byggnader. Det är väl ändå så att när Riksdagen en gång beviljat anslag för kaserner åt Dalregementet, så afsåg ju detta anslag *alla* erforderliga byggnader för nämnda regemente. Det fanns ingen tanke på dessa åbyggnader, som här omnämnas, därför att man icke alls tänkte på att man behöfde detta område och ännu mindre fått ögonen riktade på åbyggnaderna ifråga. Det ser man ju också här, då man säger, att de möjligen kunde blifva till nytta, det vill säga, det heter, att de behöfva icke stå obegagnade. Jag har endast velat framhålla detta, att ett dylikt skäl är nära nog naivt och af den anledningen bör bemötas. Vidare får jag säga, att sakens kärnpunkt ju är den, att ett statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet och de under honom lydande myndigheterna icke sett upp; och hade det varit möjligt, skulle jag hemställt, att den eller de personer, som äro ansvariga därför, hade fått betala dessa 19,000 kr. Då vore det likgiltigt, hur saken nu ordnades, men då det yrkandet här icke lämpligen torde kunna framställas, instämmer jag med herr Zetterstrand i hans yrkande.

Herr Åkerlund: Man kan icke annat än vara tacksam för de påpekningar, som här blifvit gjorda, huru ärenden sådana som detta skötas af vederbörande. Den, som har någon liten erfarenhet af, huru det tillgår vid statens jordförvärf för exercisfält och fästningsanläggningar här i Stockholms närhet, har klart för sig, att man i sådana här frågor måste se upp bättre, än man hittilldags har gjort.

Hvad speciellt den föreliggande frågan beträffar, kan jag dock icke förstå, att om staten verkligen behöfver denna jordlapp för att utvidga Dalregementets exercisfält det skall vara något så vådligt att gå med på hvad utskottet här föreslagit. Enligt detta förslag skola ju tre hederliga personer värdera jorden till hvad de anse den verkligen vara värd; man har ju icke någon anledning att antaga annat än att dessa personer blifva sådana, på hvilka man kan lita.

I öfrigt vill jag säga, att i fall denna inägojord under en lång följd af år skulle blifva liggande midt inne i själfva exercisfältet utan att

tillhöra detsamma, så är det min öfvertygelse — och jag tror, att erfarenheten alldeles klart och tydligt gifvit vid handen, att min uppfattning härvidlag är riktig — att de skadeersättningar, som staten då gång på gång skulle bli skyldig att lämna för nedtrampad gröda och dylikt, kanske skulle komma att uppväga hela det ersättningsbelopp, hvarom nu är fråga. Därmed vill jag visst icke ha sagt, att denna ersättning bör bestämmas till 19,000 kronor, men jag tror, att hyggligt folk kommer att sätta värdet så som det bör vara.

Jag ber att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Jag ber att få rätta en uppgift, som jag lämnade i mitt förra anförande. Jag sade där, att det var regeringen och vederbörande departementschefer, som år 1905 vidtagit de åtgärder, hvarom nyss talades. Jag menade de »myndigheter», som år 1905 vidtagit de åsyftade åtgärderna. Regeringen lägger sig nämligen icke i sådana saker, utan det var domänstyrelsen, som i detta fall fattade beslut. Det är, herr talman, endast denna rättelse jag velat göra.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gaf här efter propositioner på: 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till samma hemställan med den af herr Zetterstrand under öfverläggningen föreslagna ändringen däri, och 3:o afslag å utskottets hemställan; och fann herr talmannen det under 2:o upptagna yrkandet hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, hvarefter och sedan till kontraposition antagits yrkandet om bifall till utskottets hemställan oförändrad, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 66 med den af herr Zetterstrand under öfverläggningen föreslagna ändringen däri, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan oförändrad.

Omröstningen utvisade 91 ja mot 85 nej, hvadan kammaren således bifallit utskottets hemställan med den af herr Zetterstrand under öfverläggningen föreslagna ändringen däri.

§ 6.

Efter föredragning godkändes vidare statsutskottets utlåtanden:

*Angående
öfverlätielse till
landtförsvaret
af förra lands-
höjdungebo-
stället kungs-
gården Noret
i Koppar-
bergs län.
(Forts.)*

n:o 67, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett soldattorp under stombemmanet Vallersten Norregård n:o 5 i Värnamo socken;

n:o 68, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronans andel i den till roten n:o 4 Plikt af Gottlands andra båtsmanskompani hörande torplägenhet;

n:o 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Borrstorp n:o 1 i Kristianstads län;

n:o 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra militiebostället Rosöga n:is 1 och 2 i Södermanlands län hörande lägenheter;

n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre ägoskiften och två lägenheter, tillhörande förra militiebostället Vätamåsa n:o 1 i Malmöhus län;

n:o 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Duckarp n:o 1 med tillhörande i Kristianstads län;

n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af äganderätten till kronan tillhöriga lägenheten Huskvarna Norrgården n:o 2 i Hakarps socken och Jönköpings län; samt

n:o 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Örby och Kinna kommuner af hemmanet 1 mantal Hede n:o 1 i Älfsborgs län.

§ 7.

Angående kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Genom fyra särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner, nämligen n:is 131 och 132 af herr *K. A. Staaff m. fl.* och n:is 133 och 134 af herr *E. Beckman* i Djursholm *m. fl.*, hade frågan om införande af på allmän folkomröstning grundadt så kalladt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl återbragts under Riksdagens pröfning.

Utskottet hemställde emellertid:

1:o) att förevarande motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommu-

nalt veto i fråga om försäljning af brännvin icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o) att förevarande motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af vin och öl icke heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Angående kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

(Forts.)

Reservation hade dock afgifvits af herrar *Widén, Jansson* i Krakerud, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Berg* i Göteborg, *Nordin* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka föreslagit:

1:o) att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i motionerna angifna grunder; och

2:o) att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till försäljning af vin eller öl måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i motionerna angifna grunder.

Punkten 1:o) upplästes, hvarefter

Herr St a a f f yttrade: Herr talman! Denna fråga har flera gånger förut och så sent som vid förra riksdagen varit föremål för kammarens öfvervägande, och då därvid det förslag, som nu föreligger, vunnit kammarens bifall, skall jag icke upptaga tiden med något längre yttrande, utan endast inskränka mig till att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade och efter min uppfattning i all sin korthet synnerligen bevisande och klara reservationen.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren den vid punkten af herr Widén m. fl. angifna reservationen.

Efter föredragning af *punkten 2:o*) lämnades ordet till

Herr St a a f f, som anförde: Herr talman! Äfven vid denna punkt skall jag tillåta mig att göra ett liknande yrkande som vid föregående, nämligen att kammaren behagade skänka sitt bifall till reservationen.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner i ämnet; och biföll kammaren den vid punkten fogade reservationen.

Härefter begärdes ordet af

Angående
kommunalt
veto i fråga
om försäljning
af brännvin
samt vin och
öl.

(Forts.)

Herr Beckman i Djursholm, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig att i likhet med hvad som skedde, när frågan förra gången var före, hemställa till kammaren om tillstånd att till protokollet få foga en förteckning öfver en stor mängd adresser från olika delar af landet, som kommit mig tillhanda i afseende på denna sak, från centralförbund, länsförbund och enskilda möten. De äro följande: Höörs blåbandsförening (250 medlemmar), logerna »Karlavagnen» af I. O. G. T. och »Friska Viljor» N. O. V., Sundvalls Nykterhetsfolks centralkommitté (representerande 2,549 medlemmar), samhällsmedborgare i Gefle (500 personer), Bultsbol blåbandsförening (128 medlemmar) (Östergötlands län), Fässbergs nykterhetsföreningars centralkommitté (representerande 500 medlemmar), nykterhetsfolk från Ljusdals kommun, Högeruds blåbandsförening (70 medlemmar) (Värmlands län), nykterhetsvänner i Östersund (600 personer), Eksjö allmänna nykterhetskommitté (representerande 900 medlemmar), Trollhättans nykterhetsvänner, Risinge allmänna nykterhetskommitté, representerande 1,000 medlemmar) Östersjö blåbandsförening, (Karlskoga härad), Bosebyns blåbandsförening (Värmland), Sjötorps nykterhetsföreningar, Höglunda blåbandsförening, Blåbandsföreningen »Gideon» (Eksjö), Björka blåbandsförening (130 medlemmar), Logerna »Strömstads väl» och »Viken» af I. O. G. T., Strömstads blåbandsförening, metodistförsamling och missionsförening, Kungshatts blåbandsförening, centralkommittén för Göteborgs nykterhetsorganisationer (representerande 12,000 medlemmar), Tranås blåbandsförening (400 medlemmar) medlemmar af Lofö församling, Norra Unnaryds blåbandsförening, nykterhetsfolk i Oskarshamn, Skaraborgs läns nykterhetsförbund, sjunde kretsen af Östergötlands blåbandsförbund (700 medlemmar), samarbetskommittén för Lilla Edets arbetare- och nykterhetsföreningar (500 medlemmar), nykterhetsvännerna i Vimmerby, Karlstads nykterhetsvänners centralförsamling och lokalkommitté (3,000 medlemmar), Malmö nykterhetsföreningars centralkommitté, Norrköpings nykterhetsvänner, Linköpings allmänna nykterhetskommitté (20 föreningar), nykterhetsfolkets i Stockholms centralförsamling (126 föreningar), Ramsele samtliga nykterhetskorporationer, Ljusterö, Värmdö, Möja nykterhetsföreningar, logerna »Danike» och »Ny Strid» (inom Skara—Älfsborgs distrikt), nykterhetsvännerna i Örnsköldsvik, Ljusdals nykterhetsförbund (2,000 medlemmar), Kumla lokalkommitté (representerande 1,600 medlemmar) Södertälje allmänna nykterhetskommitté, nykterhetsvänner i Tortuna socken, möte utlyst af Uppsala nykterhetsvänners centralförsamling, Uppsala vänsterförening och arbetarekommun, samhällsmedlemmar af Borgholms stad, nykterhetsvänner i Arboga, Drottningholms blåbandsförening, nykterhetsfolket i Mora med omnejd, Hassela allmänna nykterhetskommitté, logen »Salem» (St. Levene, Skaraborgs län) Malungs nykterhetsföreningars centralkommitté (representerande

1,000 medlemmar), Limhamns allmänna nykterhetskommitté, logen Limhamns Borg (I. O. G. T.), Limhamns kyrkas nykterhetsförening, logen Frihetens Hamn (N. O. V.), Kvinnliga Nykterhetshären, Limhamns blåbandsförening, befolkningen i Ljusne och Ala på allmänt nykterhetsmöte, blåbandsföreningen »Hoppfull» (Järnskogs socken, Värmland), Södra Lappmarkens blåbandsförbund (1,658 medlemmar), opinionsmöte i Jönköping, anordnad af Jönköpings allmänna nykterhetskommitté, Borlänge kristna nykterhetsförening samt Södra Vedbo härads nykterhetsförbund.

§ 8.

Till afgörande förelåg vidare lagutskottets utlåtande n:o 36, i anledning af väckt motion om förbud mot drift af sulfatfabrik eller annat industriellt verk, som genom förorenande af luft eller vatten orsakar olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning.

*Om
förbud mot
drift af fabrik,
som orsakar
olägenheter för
kringliggande
bygd.*

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats dels en inom Andra Kamraren afgifven motion, n:o 158, af herr *S. H. Kvarnzelius*, angående förbud mot drift af sulfatfabrik eller annat industriellt verk, som genom förorenande af luft eller vatten orsakar olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning, dels ock en inom Första Kamraren af herr *E. Hägglund* afgifven motion, n:o 39, däruti gjorts enahanda hemställan som af herr Kvarnzelius.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med uttalande af angelägenheten att snarast möjligt få till stånd en lagstiftning i förevarande ämne, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i afbidan på berörda lagstiftning måtte, så snart ske kunde, meddela verksamma föreskrifter i ändamål att industriellt verk, som i motionerna afsåges, af beskaffenhet att genom förorening af luft eller vatten förorsaka olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning, icke finge anläggas, anordnas eller drivas utan att åtgärder vidtoges, som vederbörande myndighet efter sakkunnig undersökning pröfvat nödiga till förebyggande af dylika olägenheter.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *E. Trygger*, *J. A. Lilliesköld*, *G. Andersson* och *F. G. M. Ridderbjelke*, samt

af herr *G. M. U. Rudebeck*, som med instämmande af herrar *A. H. Fahlén*, och *T. A. Magnuson* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta snarast möjligt verkställa utredning af förevarande fråga utan samband med annan samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvar till denna utredning gäfve anledning.

Sedan utskottets hemställan upplästs, yttrade:

Om förbud mot drift af fabriker, som orsakar olägenheter för kringliggande bygd.

(Forts.)

Herr Ekman i Göteborg: Herr talman! Denna motion rör ju egentligen sulfatfabrikerna, då det är hufvudsakligen från dem de olägenheter härröra, som man vill motverka. Jag tillåter mig då att till kammaren rikta en vördsam hemställan att tänka två gånger, innan några åtgärder vidtagas, som äro ägnade att hämma utvecklingen af denna viktiga industri, hvilken i tillverkningskvantitet uppgår till omkring 110,000 ton om året. Då väl icke alla denna kammares ledamöter äro sakkunniga beträffande denna industri, tillåter jag mig nämna några förhållanden, som därmed äro förenade.

Saken är den, att den för fabrikation afsedda trämassan utgöres antingen af sulfitmassa eller sulfatmassa. Den förra har icke den olägenheten att alstra den dåliga lukt, hvilken man här vill motverka, medan däremot sulfatmassetillverkningen är förenad med denna olägenhet. Men förhållandet är det, att för sulfiten endast kan användas granved, under det man för sulfaten kan tillgodogöra sig både tall- och granved, sågaffall, bakar och ribb och annat, som det är af stor vikt att kunna använda. Om man därför skulle lägga några hinder i vägen för sulfatmasseindustriens utveckling, skulle man på ett ganska allvarligt sätt hindra tillgodogörandet af en stor del utaf våra svenska skogars afkastning. Nu är det ju sant, att den lukt, som sprider sig från sulfatfabrikerna, kanske icke är så god, som önskligt vore, det vill jag icke förneka. Men jag vill säga herrarne, att ifrågavarande fabriker varit oafåtliga verksamma för att förekomma denna olägenhet. Den förnämsta auktoritet, som finnes på detta område, professor Klason i Stockholm, arbetar på uppdrag af cellulosafabrikerna alltjämt på att uppfinna medel för att afhjälpa densamma. Han har också i väsentlig mån lyckats härutinnan, men det återstår ännu mycket mera att göra. Allt hvad som kan göras är emellertid gjordt och för hvarje år som går blir mera gjordt i denna riktning, och jag hoppas, att man en dag skall finna kemiska reaktioner, som helt och hållet borttaga den påpekade olägenheten. Skulle man nu göra några föreskrifter angående förbud mot anläggande af nya fabriker med sulfatmassetillverkning, så skulle man i högst afsevärd grad skada en industri, som för vår export är af stor betydelse. Det är nämligen så att största delen af denna massa exporteras antingen i form af trämassa eller såsom däraf tillverkad papper. Finland och Norge anlägga alltjämt nya sådana fabriker. De konkurrera mycket med de svenska och skulle man nu här förbjuda anläggandet af nya fabriker, skulle man därigenom gifva uppmuntran åt grannländernas industri, som icke ha sådana förbud. Det är ju ett faktum, att den motion, som här föreligger, härrör sig från en enda plats i Sverige, nämligen Vifsta varf, hvarifrån en energisk agitation utgått för att förhindra anläggandet af nya fabriker. Men man skall komma ihåg, att en fabrik icke luktar bättre därför att den är gammal än en ny, detta torde vara ett faktum, som icke kan

förnekas. Det finnes en stor mängd sådana fabriker sedan 30 à 40 år tillbaka, men ännu har ingen velat gå till en sådan ytterlighet, som motionärerna här gjort, ehuru olägenheterna af dessa fabriker varit lika stora eller kanske större, då flera af dem äro belägna i närheten af större städer och samhällen mera bebyggda än den trakt, hvarifrån nu denna protest mot fabriker utgått.

*Om
förbud mot
drift af fabrik,
som orsakar
olägenheter för
kringliggande
bygd.*

(Forts.)

Man måste tänka på att äfven om denna lilla olägenhet, som är omnämnd, förefinnes, så är dock denna industri till nytta för traktens befolkning och höjer dess inkomster i alla afseenden både för kommunerna och enskilda. Jag vill säga, hvad jag nyss nämnde, att allt göres för att förekomma den påpekade olägenheten. Skall man då göra någonting vidare, så finnes det verkligen ingenting annat att göra än att förbjuda denna fabrikation. Så långt vill väl ingen gå, ty man måste väl dock tänka på den stora betydelse, som denna industri har, och finna sig i mindre olägenheter. Den ena industrien har en olägenhet, den andra en annan. Jag vill icke säga annat än att denna olägenhet är ganska afsevärd, men då allt göres för att afhjälpa den och, som jag vill hoppas, man i framtiden skall lyckas däri, kan jag icke tro, att man i denna kammare, där man säger sig vilja hjälpa upp våra näringar, skall gå så långt, att man säger: så länge fabriker ha denna lukt, får ingen fabrik anläggas. Jag kan icke tänka mig, att någon skulle vilja vara med om det.

Jag skulle, herr talman, helst velat yrka afslag på motionen, men då herr Rudebeck i en reservation föreslagit, »att Riksdagen må i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta snarast möjligt verkställa utredning af förevarande fråga, utan samband med annan, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning gifver anledning», och då jag har fullkomligt förtroende till att vår regering icke vill medverka till kväfvande af en nyttig och verksam industri och är fullkomligt förvissad, att äfven den bästa regering icke skulle kunna utfinna någon annan åtgärd till afhjälpan af dessa olägenheter än dem, som fabriker själva vidtagit, så mycket de kunnat, så skall jag förena mig med herr Rudebeck i hans reservation, hvartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag har icke besökt den fabrik, som herr Kvarnzelius talar om i sin motion, och jag vet icke heller, huruvida någon möjlighet förefinnes att åstadkomma drägligare förhållanden vid sulfatfabriker än de nu rådande. Utskottet har emellertid hemställt, att Kungl. Maj:t provisoriskt skulle söka se till, hvad som kan åtgöras, intill dess lagstiftning i frågan komme till stånd. Nu nämnde den föregående talaren, att vetenskapsmän hittat på en del åtgärder, som skulle förekomma de olidliga förhållandena, som råda vid dessa fabriker. Åtskilliga af herrarna ha nog erfarenhet af den olidliga lukten, som råder i närheten af dessa fabriker.

Om
förbud mot
drift af fabrik,
som orsakar
olägenheter för
kringliggande
bygd.
(Forts.)

Huruvida den är skadlig för hälsan, skall jag lämna därhän. Det är fullt riktigt, att man skrifver till Kungl. Maj:t för att de upptäckter, som äro gjorda, må komma till användande och de åtgärder vidtagas, som för närvarande stå till buds. Dikningslagkommittén har af Kungl. Maj:t fått i uppdrag, att, därest den tror sig kunna åstadkomma utredning rörande dessa öfverklagade förhållanden, söka åstadkomma något förslag till lagstiftning. Kommittén har varit mycket betänksam, huruvida den borde åtaga sig detta arbete, men nästa måndag sammanträder kommittén, och det är min förhoppning att den upptager frågan, då vi snart nog torde kunna införfänta förslag i ärendet. Men intill dess bör väl litet hvar vara med om att man bör söka ordna det så, att människor få det något så när drägligt i sina hem. Industrien i all ära, men den får icke göra det rent af olidligt för tusentals människor i bygderna, utan måste rätta sig efter de rimliga föreskrifter, som myndigheterna kunna lämna. Jag anser dessutom, att utskottet gått så hofsamt tillväga, att man icke har skäl att göra någon anmärkning mot detsamma.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Blomberg, Kjellberg, Nyström, Beckman* i Djursholm, *Mallmin* och *Kvarnzelius*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr Rudebeck vid utlåtandet afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Rudebeck vid utlåtandet afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 59 nej, hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Slutligen fanns å föredragningslistan uppfördt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 25, i anledning af väckta motioner angående åtgärder för afhjälpande af den rådande bristen å folkskollärare.

Angående åtgärder för afhjälpande af bristen på folkskollärare.

Till förberedande behandling hade utskottet mottagit två inom Andra Kammaren väckta motioner, dels n:o 242 af herr *A. P. Risberg*, dels n:o 264 af friherre *J. Hermelin*, angående åtgärder för afhjälpande af den rådande bristen på folkskollärare.

I den förra hemställde motionären, det Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt vidtaga åtgärder för den rådande folkskollärarebristens afhjälpande, och därvid desslikes taga under ompröfning frågan om kvinnliga lärarekrafters användande på folkskolans område i större proportion än hittills, samt till Riksdagen inkomma med förslag i detta ärende.

I den andra motionen hade föreslagits, det Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt vidtaga åtgärder för den rådande folkskollärarebristens afhjälpande och därvid särskildt taga under ompröfning frågan om i hvad mån, efter ofvan framhållna grunder, tillträdet till folkskollärare- och lärarinnebanan för manlig och kvinnlig ungdom, som aflagt studentexamen eller godkänd afgangsexamen från åttaklassigt under statens kontroll stående läroverk för kvinnlig ungdom, skulle kunna förenklas och underlättas.

Utskottet hemställde:

1:o) att Andra Kammaren med anledning af herr Risbergs motion för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt vidtaga åtgärder för den rådande lärarebristens afhjälpande och därvid desslikes taga under ompröfning frågan om kvinnliga lärarekrafters användande på folkskolans område i större proportion än hittills, samt till Riksdagen inkomma med förslag i detta ärende; och

2:o) att friherre Hermelins motion, i hvad den rödde förslag om inrättandet af särskilda kurser för beredande af tillträde till folkskollärare- och lärarinnebanan för viss manlig och kvinnlig ungdom, icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Sedan *punkten 1:o)* föredragits, yttrade:

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! De motioner, som i förevarande betänkande omhandlas, utgå båda från det sakförhållandet, att efterfrågan på lärarekrafter å folkskoleundervisningens område är större än tillgången på dylika krafter. Orsakerna till den starka efterfrågan äro mångahanda, dels mera stadigvarande,

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*

(Forts.)

dels mera tillfälliga. En sådan orsak är påpekad af den ene motionären, herr Risberg, och anföres i detta betänkande sid. 2, där det heter: »Många lärare, som uppnått pensionsåldern, hafva kvarstannat i tjänsten under väntan på förbättrade pensionsförhållanden, och sedan dessa nu inträdt, hopa sig afskedstagandena.» En annan orsak är likaledes anfordrad af samme motionär, då han påpekar, att ständigt nya läraretjänster inrättas, detta på grund af folkskolans oafslåtligt fortgående utveckling, i det att flyttande skolor förvandlas till fasta, s. k. mindre folkskolor till fullständiga, halftidsläsande skolor till heltidsläsande o. s. v. En tredje orsak, som här ej är särskildt omnämnd, är den, att sedan statsbidrag beviljats för sjukvikarier, en mycket stark efterfrågan på sådana inträdt. Nu är gifvet, att då efterfrågan på en vara blir mycket stor, måste brist inträda, i fall man ej sörjer för att den ökade efterfrågan tillgodoses genom så att säga ökad produktion. Starkare efterfrågan på lärare bör motsvaras af starkare utbildning af lärare. Seminarierna böra sålunda utbilda ett större antal lärare samt sättas i stånd därtill antingen därigenom, att befintliga seminarier utvidgas, så att hvar och ett kan mottaga flera lärjungar, eller ock därigenom att nya seminarier inrättas eller möjligen ock genom anlitande af båda dessa utvägar.

Som bekant har Kungl. Maj:t uppdragit åt en särskild kommitté att framkomma med förslag rörande folkskoleseminariernas omorganisation. En af motionärerna, herr Risberg, har visserligen ansett, att här förevarande, af honom framdragna fråga om lärarebristens afhjälpande ej skulle ha med denna kommittés uppgift att skaffa. Han säger, såsom här anföres i utskottets betänkande sida 6, »att detta spörsmål är en fråga för sig, som näppeligen ligger inom ramen af det uppdrag, nämnda kommitté fått åt sig anförtrödt.» Hvarifrån herr Risberg fått denna uppfattning, är mig alldeles obekant. Det säger sig nämligen själf, att kommittén omöjligen kunnat fatta sitt uppdrag på detta sätt. Såsom framhålles i den skrifvelse från kommittén, som den på anmodan af utskottets ordförande afgifvit, och som finnes aftryckt här å sidorna 13 och 14, har kommittén med hänsyn till folkskoleseminariernas ändamål att utbilda lärare för rikets folkskolor ansett sig icke kunna undgå att undersöka omfånget af dessa skolors behof af lärare. Kommittén har måst söka klargöra för sig: Hur stor årlig efterfrågan finnes det på lärare, hur stor årlig efterfrågan kan man i regel för framtiden beräkna? Hur stor mängd af lärare böra därför seminarierna årligen utexaminera? Utan att försöka bilda sig en föreställning om rätta svaret på dessa frågor, skulle kommittén ej ens kunna fullgöra den delen af sitt uppdrag, som omfattar utarbetande af förslag till organisation af seminarierna. En större produktion af lärare kan nämligen vinnas på två olika vägar: antingen så, att de nuvarande seminarierna med sin uppsättning af fyra efter hvarandra följande klasser utvidgas genom parallellklasser till dubbelseminarier, eller ock så, att man anlägger flera nya enkelseminarier. Hvilketdera sättet för tillgodoseende af

krafvet på en starkare utbildning af lärare, som är att föredraga, har måst vara föremål för kommitténs omsorgsfulla ompröfning. Dubbelseminarierna ha otvifvelaktigt många stora fördelar, framför allt den, att det måste vara ofantligt mycket billigare att inrätta dubbelseminarier än att förlägga enkelseminarier på en mängd spridda ställen i riket. För att af enkelseminarierna få dubbelseminarier kräfvades egentligen blott, att man till seminariebyggnaden lägger fyra nya klassrum. Snart sagdt alla öfriga till ett seminarium hörande lokaler kunna tjäna lika bra ett seminarium med åtta klasser som ett seminarium med fyra klasser. Så är exempelvis förhållandet med bostadslägenheter för rektor och för vaktmästare samt med gymnastiksal, musiksal, teckningssal, rum för fysik och kemi, materiellrum, bibliotek och dylikt. Allt detta kan, som jag sade, räcka lika bra för åtta klasser som för fyra, hvadan alltså utbildningen af lärare och lärarinnor genom användande af dubbelseminarier blir ofantligt mycket billigare. I betraktande häraf tog sig också kommittén i fjol, när den af statsutskottet blef tillspord rörande ritningarna till det nya folkskoleseminariet i Luleå, friheten föreslå, att där skulle beredas reservsalar för parallellklasser. Hvarken regeringen eller Riksdagen fäste visserligen då afseende vid detta kommitténs yrkande, och härför kunde de *möjligen* hafva skäl, då man ju i dessa nordliga trakter af riket ej med visshet kunde beräkna, att parallellklasser skulle bli fyllda genom tillräckligt stark tillströmning af elever. Säkert är emellertid, att i rikets mellersta och södra delar inrättande af dubbelseminarier är att förorda för minskande af de mycket stora kostnaderna.

Jag har anfört detta för att visa, att seminariekommittén redan för afgörande af frågan om seminariernas lämpliga organisation ovillkorligen måst taga frågan om lärarebristen och dess afhjälpande i skärskådande. Den frågan är också under utredning inom kommittén, och förslag härom blir framlagdt i det betänkande, som mot slutet af innevarande år torde af seminariekommittén afges.

Såsom framgår af den förut omnämnda och här i betänkandet aftryckta svarsskrifvelsen från seminariekommittén, har kommittén därjämte tagit under särskild ompröfning ett par *speciella sidor* af den föreliggande frågan, nämligen just de som särskildt beröras i herrar Risbergs och Hermelins motioner.

Kommittén har sålunda, som den å sid. 14 yttrat, tagit under utredning frågan, i hvad mån lättnader vid utbildningen till folkskollärare skulle kunna medgifvas personer, som på annat håll förvärfvat en del af denna utbildning — alltså det önskemål, som framhålles i den af friherre Hermelin väckta motionen. Frågan om dessa lättnader är dock verkligen betydligt mera invecklad, än motionären tyckes ha föreställt sig. Han förordar att det skulle inrättas särskilda, mycket korta kurser för studenter och för flickskoleelever. Men då han i sin motion betecknar dessa som snart sagdt färdighildad arbetskraft för folkskolan, fruktar jag, att han

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.

(Forts.)

gjort sig skyldig till en mycket stor öfverdrift. Man behöfver endast tänka på de praktiska ämnena, som måste spela en stor roll inom folkskoleundervisningen — jag nämner särskildt slöjd, kvinnligt handarbete, teckning, sång, hälsolära, nykterhetsundervisning, trädgårdsskötsel, trädplantering och skogsvård, som Riksdagen i fjol särskildt uttalade sig för — för att det skall bli uppenbart att det är mycket långt ifrån att studenter och flickskoleelever skulle med rätta kunna sägas utgöra »snart sagdt färdigbildad arbetskraft för folkskoleundervisningen». Sätter man sig närmare in i saken, tror jag ock, att man måste hysa betänkligheter mot att alltför mycket föra en stark ström af studenter och flickskoleelever in på folkskolelärarebanan, såvida man nämligen vill fasthålla vid en förmån, som hittills varit utmärkande för våra folkskoleseminarier, nämligen att de rekryterats hufvudsakligen från landsbygdens befolkning, från allmogeklassen. Emellertid: den sida af saken, som friherre Hermelin i sin motion framhållit, har varit och är föremål för seminariekommitténs ompröfning, och förslag med afseende härå, ehuru visserligen mycket skiljaktigt ifrån friherre Hermelins, kommer säkerligen att framläggas i seminariekommitténs betänkande.

Likaledes har den särskilda sida af spørsmålet, som herr Risberg i sin motion framdragit, blifvit föremål för kommitténs ompröfning. I kommitténs skrivelse till första tillfälliga utskottet framhålles ock, att kommittén öfvervägt, i hvilken utsträckning seminarierna böra vara afsedda för utbildningen af manliga och kvinnliga lärare. Kommittén har sökt utreda det faktiska behovet af manlig lärarekraft och af kvinnlig lärarekraft. Den har sökt besvara frågorna: Huru många manliga lärare önska våra skoldistrikt årligen erhålla? och: Huru många lärarinnor önska skoldistriktet årligen erhålla? Den skulle till och med gärna vilja utreda, huru många af hvarterdera slaget som önskas af vederbörande skolråd i olika delar af riket.

Korteligen sagdt: såväl det af friherre Hermelin framförda som det af herr Risberg påpekade och senast af mig omnämnda önskemålet har sålunda varit föremål för öfvervägande inom seminariekommittén och kommer att bli föremål för förslag i det betänkande, som under senare delen af detta år torde till Kungl. Maj:t hinna ingifvas.

Däremot har kommittén icke ännu vågat sig på det spørsmål, som herr Risberg berör i senare delen af sitt yrkande, nämligen frågan om kvinnliga lärarkrafters användning på folkskolans område i större proportion än hittills, och jag vågar för min del icke utan särskildt bemyndigande af kommittén uttala, huruvida kommittén i fortsättningen af sitt arbete anser sig kunna gå djupare in på den frågan.

För det första är att märka, att motionärens utgångspunkt här råkat bli alldeles felaktig. I sin motion har han meddelat en tabell, här återgifven på sidan 4, lånad från en bekant framstående tysk skol-

man. Af denna tabell skulle framgå, att af för folkskolans undervisning använda lärarkrafter skulle i Sverige kvinnorna utgöra endast 35 procent, männen sålunda 65 procent, och häraf drager motionären till och med den slutsatsen, att Sverige i förevarande hänseende skulle stå lägst bland alla de länder, som i tabellen äro upptagna. För en svensk skolman blir det genast vid första blicken klart, att den alldeles egendomliga terminologi, som vi ha i vårt land, i det att vi för de två lägsta årsklasserna i folkskolan ha en särskild benämning, »småskolan», har vållat, att våra 10,000 småskollärarinnor alldeles utelämnats. Om de medtagas, som naturligtvis bör ske, om man vill ställa de svenska siffrorna vid sidan af öfriga i tabellen upptagna, finner man, att procenten kvinnlig arbetskraft fördubblas. I själfva verket är det allmänt bekant, att Sverige långt ifrån att i detta afseende intaga lägsta rummet i Europa, tvärt om befinner sig i allra främsta ledet. Allt sedan 1860-talet, då frågan om kvinnors lämplighet vid folkskoleundervisningen utdebatterades i vårt land, har det hos oss varit allmänt erkänt, att kvinnan är utmärkt lämplig för arbetet i folkskolan, och därför har ock i Sverige kvinnan erhållit en i jämförelse med andra europeiska länder mycket stor användning vid folkskoleundervisningen, hvilket haft till följd, att numera i det hela endast 30 procent af lärarekåren är manlig, medan 70 procent är kvinnlig. I vissa af våra större samhällen är procenten af kvinnliga lärare större än medelprocenten; här i hufvudstaden går den t. ex. upp till 80 procent.

*Angående
åtgärder för
afhjälpan af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

Nu antar jag, att herr Risberg anser, att äfven denna procent, 70 procent, är för låg, och att vi borde sträfva att komma till samma ståndpunkt som Nordamerikas förenta stater, där kvinnorna utgöra 92 procent af lärarekåren, — kanske han till och med önskar, att procenten borde närma sig 100. »Det synes mig», yttrar han, »ligga i samhällets intresse att här öppna så vid väg som möjligt för de kvinnor, som önska välja ett lefnadskall utom hemmets område och därmed i samma mån minska tilloppet till sådana banor, för hvilka männen måhända bättre passa». Utskottet har upptagit samma tankegång å sid. 10 i sitt betänkande och uttalat, att kvinnan borde i långt högre grad än hittills användas på det i ekonomiskt hänseende mindre lockande folkskoleområdet, men att däremot männen icke borde sträfva att komma dit, utan i stället ägna sig åt ekonomiskt mera fördelaktiga banor. Till yttermera visso yttrar utskottet på sid. 9, att härigenom skulle »ett betydelsefullt steg tagas till en naturlig fördelning af mannens och kvinnans arbete till samhällets gagn.»

Dessa yttranden synas mig visa, att här icke är egentligen fråga om seminariesaker och folkskolans tillgodoseende med nödigt antal lärarkrafter. Nej, här är det fastmer den stora *kvinnofrågan*, som man vill ha debatterad och utredd. Jag har heller icke för min personliga del det minsta emot att frågan om »en naturlig fördelning af mannens och kvinnans arbete till samhällets gagn» blir föremål för en grundlig och allsidig utredning. Jag vill tvärt om,

Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.
(Forts.)

nu liksom förut, offentligt uttala, att detta är en utredning, som förr eller senare borde komma till stånd. Möjligt kan ju vara, att den utredningen kan visa sig blifva af betydelse äfven för frågan om lärarebristen, och jag tillåter mig i parentes anmärka, att den möjligen kan få betydelse äfven för frågan om den lika mycket öfverklagade — prästbristen.

På grund af hvad jag sålunda anført känner jag mig icke säker på att seminariekommittén vill upptaga den mycket omfattande och sväfvande fråga, som i senare delen af herr Risbergs yrkande blifvit framhållen. Detta bland annat af det skälet, att, om så skedde, det nog skulle vara alldeles omöjligt för kommittén att aflämna sitt betänkande redan i år. Ty *den* utredningen skulle utan allt tvifvel kräfva vida längre tid. Vill man ha en utredning i herr Risbergs syfte, får man särskildt skrifva till Kungl. Maj:t härom, och då blir det nog en särskild utredningskommitté, som måste till sättas för ändamålet.

Låt mig nu sammanfatta hvad jag såsom medlem af seminariekommittén velat anföra till frågans belysning: Kommittén kommer, såsom i skrivelsen här upplyses, att lämna en utredning så grundlig och allsidig, som den mäktar åstadkomma, om lärarebristen och i sitt betänkande framlägga förslag till dennas afhjälpande; och kommittén kommer vidare att härvid särskildt pröfva dels behovvet af kortare kurser för sådana elever, som antagas kunna genomgå seminariet på kortare tid än fyra år, dels behovvet af manliga lärarkrafter och af kvinnliga lärarkrafter.

Af ett yttrande i utskottets utlåtande på sid. 11 finner man emellertid, att utskottet icke vill invänta kommitténs utredning och förslag. Utskottet uttalar nämligen och framhåller särskildt genom kursivering, att den angelägna frågan *icke tål något uppskof*. Här af har det förefallit mig, som om utskottet skulle känna något medel att få frågan utredd och förslag utarbetadt på mycket kort tid, utan något som helst uppskof. Ja, har utskottet kännedom om ett sådant medel och kan för kammaren göra antagligt, att en utredning kan åstadkommas och förslag utarbetas, innan seminariekommittén, som hållit på med sitt arbete rätt länge, hinner bli färdig med sitt betänkande mot slutet af innevarande år, så vore det ju i hög grad orätt af mig att söka förhindra, att ett sådant medel komme till användning. Och då det ju låter tänka sig, att under den följande debatten kan från utskottets sida lämnas anvisning på ett dylikt medel, skall jag, herr talman, för närvarande underlåta att göra något yrkande.

Herr Risberg: Herr talman! Hvad som föranledt de förevarande motionerna har ju i första hand varit den högst kännbara lärarebristen i landet. Ingen har kunnat säga, att icke denna lärarebrist är för handen. Den är snart sagdt olidlig. Jag tänker, att här inom kammaren liksom inom utskottet, där såsom ledamöter

sitta personer från norr och söder, öster och väster, alla med den erfarenhet, de äga från sina bygder, kunna intyga detta. Till följd däraf är skyndsamhet af nöden i fråga om åtgärder för lärarebristens afhjälpande. Vi veta väl, huru det är ställt särskildt på de trakter, där man har mindre förmånligt ordnade skolor, huru vi där ofta, efter många fäfänga försök att få kompetenta lärare, få nöja oss med att till dessa platser använda gamla pensionerade skollärare, som väl i sin krafts dagar utfört ett godt arbete, men som nu behöfde hvila, och huru vi måste använda småskollärarynnor att sköta undervisningen vid sådana folkskolor, lärarinnor, som nog kunna vara dugliga så långt deras kunskap räcker, men som jag tror vi kunna vara ense om icke äro lämpliga att användas för en tillräcklig undervisning vid våra folkskolor. Nu har jag i min motion erinrat om att en seminariekommitté är under arbete för afgifvande af förslag till seminariernas ombildning och ordnande. Man kunde därför haft skäl tänka, att Riksdagen icke skulle vilja taga förevarande fråga om hand eller fatta något beslut i densamma, förr än den sett icke blott kommitténs förslag, utan också hvilka åtgärder Kungl. Maj:t med anledning af detta förslag kunde komma att föreslå Riksdagen. Men i sammanhang med denna erinran har jag ock i min motion tillåtit mig uttala en förmodan, att denna speciella fråga rörande lärarebristens afhjälpande inom våra skolor icke ligger inom ramen för kommitténs uppdrag. Jag har ansett, att dess arbete gäller seminariernas inre omorganisation, hvilket också bestyrkes af den framställning till Kungl. Maj:t från centralstyrelsen för Sveriges folkskollärareförening, som föranlett kommitténs tillsättande och hvilken mycket vidlyftiga framställning icke talar om något annat. Kommittén har emellertid själf förklarar sig anse, att den för fullgörande af sitt uppdrag måste taga äfven frågan om lärarebristens afhjälpande under ompröfning, och jag vill naturligtvis icke påstå, att denna dess uppfattning är helt och hållet oriktig. Det förberedande arbete, som inom kommittéen gjorts för utrönande af behofvet af lärare nu och för framtiden, har utan tvifvel också sitt värde. Men såsom jag sagt i slutet af motiveringen till min motion, anser jag denna fråga vara en fråga för sig och att densamma bör lösas såsom en själfständig fråga i så måtto, att den värsta lärarebristen snarast möjligt afhjälpes samt att man icke får vänta med detta, tills kommittén framlagt sitt mycket omfattande förslag till ombildning af seminarierna och till ny normalplan för såväl folk- som småskolan. Frågan har för både mig såsom motionär och utskottet ställt sig så: Har seminariekommittén fått sig speciellt uppdraget att behandla frågan om lärarebristens skyndsamma afhjälpande, och har man med anledning af ett sådant uppdrag anledning förvänta, att denna fråga blir framlagd såsom en fråga för sig? Enligt hvad jag gjort mig förvissad om genom att taga kännedom om det protokoll öfver ecklesiastikärenden, som hölls inför Kungl. Maj:t den 30 juli 1906, då kommittén, på grund af en af centralstyrelsen för Sveriges folk-

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

*Angående
åtgärder för
afhjäljande af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

skollärareförening till Kungl. Maj:t gjord framställning i detta ärende, tillsattes, har emellertid intet speciellt uppdrag blifvit kommittéen lämnadt i denna sak. Det uppdrag kommittén fått och som må betraktas som en instruktion, ligger i följande passus af berörda protokoll: »På grund af det nu anförda och då för bedömande af hvad som bör göras för att bereda folkskolelärare och folkskolelärarinnor lämplig utbildning äfven torde böra komma under ompröfningsfrågan, huruvida ändring i riktlinjerna för folkskolans utveckling är behöflig, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt en kommité att efter verkställd granskning af gällande bestämmelser rörande organisationen och af planen för folkskoleseminarierna i riket, äfvensom af öfriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkskoleundervisningen, afgifva det utlåtande och de förslag, hvartill nämnda granskning kan föranleda.» Detta uppdrag är sålunda helt generellt. Nu vill jag icke neka till att i dessa ordalag kan inläggas något dylikt, som kommittén gjort, nämligen utrönande af lärarebristen och förslag till dess afhjäljande. Något särskildt uppdrag i denna sak är emellertid icke gifvet, och utskottet har därför ansett sig hafva skäl och fog att hemställa till Kungl. Maj:t om att skyndsamt upptaga detta angelägna spörsmål.

Jag är den föregående ärade talaren tacksam för de upplysningar han lämnat, att seminariekommittén tänker påskynda sitt omfattande arbete. Herrarne kunna själfva taga reda på huru ingående och vidlyftigt detta arbete är genom att läsa den petition, som centralstyrelsen för Sveriges folkskollärareförening inlämnat till Kungl. Maj:t och som finnes införd i n:o 20 af Svensk läraretidning för år 1905 och i n:o 2 af samma tidning för år 1906.

Detta rörande seminarierna. Kommittén har vidare fått sig ålagdt arbetet med revision af normalplanen. Detta är för visso ett stort och omfattande arbete. Nu kunna vi hoppas, att förslag rörande allt detta skall så vidt möjligt, såsom den föregående talaren uttryckte sig, kunna före årets slut framläggas, men frågan är icke slutförd med att kommitténs förslag inkommit till Kungl. Maj:t. Tro herrarne att det går i en handvändning att få en så stor fråga igenom och slutgiltigt afgjord i Riksdagen? Jag tillåter mig betvifla, att man i landet skall vara nöjd med att låta denna angelägna sak, nämligen att råda bot på lärarebristen, hvilatills själfva hufvudfrågorna blifvit afgjorda. Vi hafva inrättat nya utbildningsanstalter för lärare. Den sista har öppnats i Luleå, hvilket skedde, innan ännu byggnaderna för anstalten voro uppförda, och detta var ju godt och väl. Man har också för några år sedan inrättat parallellklasser vid ett par seminarier. Men detta har icke på långt när varit tillräckligt. Det är min bestämda öfvertygelse att hvarken ett eller två nya seminarier skulle vara tillräckligt att fylla lärarebehovet för närmaste framtiden.

Behöfs det männe så mycket utredning i denna fråga? Enligt hvad vi fått veta rörande kommitténs arbeten skulle det vara omöj-

ligt för Kungl. Maj:t att redan för nästa Riksdag framlägga förslag till åtgärder för den öfverklagade bristens afhjälpande. Jag kan icke föreställa mig, att det skulle krävas ett så vidlyftigt utredningsmaterial för att bevisa, att det behöfs åtminstone så många lärare, som utbildas vid ett seminarium och en eller två parallellklasser vid befintliga sådana.

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

Emellertid har jag i samband med denna fråga äfven upptagit spörsmålet om användande af kvinnlig lärarekraft vid våra folkskolor i större proportion än hvad som hittills varit fallet, och denna tanke, som ju i viss mån är fristående till frågan rörande lärarbristens afhjälpande men som, ifall den gillas, lämpligen bör upptagas just i samband med denna fråga, har utskottet också biträdt. Man har utgått ifrån att, då så många kvinnor i våra dagar med rätta sträfva efter att försörja sig själfva, man icke för dem kan öppna något lämpligare verksamhetsområde än just denna lärarebana, där de hafva att handleda och fostra vårt folks barn. Jag tror icke, att härom mer än en mening kan råda, åtminstone om man ser saken ur principiell synpunkt. Vi hafva äfven erfaenheten att stödja oss på, när vi säga, att kvinnan här kommit på ett område, där hon passar mycket bättre än på många andra områden, å hvilka hon eljest plägar användas. Inom småskolan har man länge använt kvinnor såsom lärarinnor och varit belåten med dem, och under senare tider hafva ju också kvinnor mer och mer blifvit använda inom den egentliga folkskolan. I detta fall har en oupphörlig stegring visat sig, men proportionen tvingas att för de kvinnliga lärarekräfterna vid våra egentliga folkskolor — om några andra talar jag icke här — vara mycket mindre än för de manliga lärarne, enär vi hafva 9 manliga seminarieer men blott 6 för kvinnliga elever. Kvinnan sträfvar ifrigt efter att komma in på lärarinnebanan vid folkskolan. Det är väsentligt flere inträdessökande vid de kvinnliga än vid de manliga seminarierna. Efter hvad jag från auktoritativt håll inhämtat, läser det också förhålla sig så, att de kvinnliga inträdessökandena vid seminarierna vanligen sitta inne med större kunskapsmått än de manliga. Det är visserligen sant, att det är många, som söka sig in vid våra manliga seminarier utan att komma in, men de uteslutas icke på den grund, att det icke finnes utrymme för dem, utan i de flesta fall därför, att de icke äga de för inträdet erforderliga kunskaperna. Detta lär mindre ofta vara fallet med de inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna. Kvinnan åtrår denna bana och passar också för den, och därför menar jag, att man bör öppna möjlighet för henne att använda sin arbetskraft på detta område till barnens undervisning och fostran.

Herr Berg sade nästan litet försmädligt, att jag ville rent af förutsätta, att man skulle kunna öka lärarinnornas antal vid våra folkskolor, så att det blefve nästan 100 procent af lärarekåren. Jag har, som hvar och en kan se, endast sagt, att jag vill ha en annan proportion mellan de manliga och kvinnliga lärarekräfterna vid våra folk-

Angående skolor. Hur långt man skall gå i det fallet, får man under den fortsatta erfarenheten närmare bestämma. Det är nog, att för närmaste tiden den lärarebrist, som nu råder, åtminstone till större delen fylles med kvinnliga lärarekrafter genom att man inrättar utbildningsanstalter för dem.

(Forts.)

Den förra ärade talaren gjorde en anmärkning mot den jämförande tabell, som är införd i min motion för att belysa, i hvad mån kvinnlig lärarekraft användes i en del länder. Han ansåg det vara oriktigt, att beträffande Sverige icke äfven lärarinnorna vid våra småskolor räknats med, i hvilket fall procenttalet blifvit väsentligt högre. Denna tabell är hämtad från en tysk skolman, som utgifvit en årsskrift för år 1905, innehållande en mycket tydlig redogörelse för skolväsendet i olika länder. Han uppger just den siffran för Sverige, som i tabellen är upptagen, och han har säkert haft tillgång till samma källa som jag, nämligen Sveriges officiella statistik för året 1900. Nu kan naturligtvis hvarken jag eller utskottet kontrollera, med hvad skäl han icke medtagit småskolelärarinnorna eller huru han behandlat motsvarande siffror från de andra länderna. Måhända har han härutinnan icke förfarit så riktigt, och jag vill icke bestrida, att jämförelsen varit mera korrekt, om småskollärarinnorna medtagits. Utskottet har också påpekat detta i sitt betänkande. I så fall skulle procenttalet för år 1901 blifvit 65,7. Af denna tabell är emellertid ingen annan slutledning dragen än att däraf framgår, att man i ett land åtminstone använder ett ojämförligt större antal kvinnliga lärare, nämligen i Amerika, där öfver 92 proc. af folkskollärarekåren utgöres af lärarinnor. Hufvudsyftet med tabellen är att visa, att det går väl för sig att grunda folkundervisningen hufvudsakligen på kvinnlig lärarekraft. Därmed har jag icke velat säga, och icke utskottet heller, att vi nödvändigt behöfva komma upp till det procenttalet, men det visar, att vi mycket väl kunde ändra proportionen mellan manlig och kvinnlig lärarekraft vid våra folkskolor.

Den föregående ärade talaren ville säga, att denna motion och detta föreliggande betänkande mera röra själfva kvinnofrågan än frågan om lärarebristens afhjälpan. Ja, man kan ju säga, att de röra kvinnofrågan blott på detta speciella område. Men för ett sådant påstående som att framställningen mera skulle röra kvinnofrågan än lärarebristen, finnes icke någon grund. Ty det är just den trängande lärarebristen, som utgör utgångspunkten för framställningen rörande kvinnlig lärarekrafts användande i större proportion.

Af det anförda torde framgå att utskottet för sitt tillstyrkande af motionen haft fullt fog, och att icke det stora och omfattande arbete, hvarmed seminariekommittéen för närvarande är sysselsatt, bör af Riksdagen uppfattas såsom hinder för att ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om ett skyndsamt afhjälpan af lärarebristen. Och då särskildt det andra momentet i min motion, såsom herr Berg själf

erkänt, innehär något nytt, som kommittén icke tilltror sig kunna taga befattning med, så ligger däri ett bestämdt skäl för Riksdagen att just nu göra ett uttalande i denna sak. Jag tillåter mig därför yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
åtgärder för
afhjälpan af
bristen på
folkskollärare.
(Forts.)*

Herr Sehlin: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke länge upptaga kammarens tid. Jag ber blott att få yttra några ord, som jag anser det vara min skyldighet gent emot det landskap, hvars enda stad jag har äran representera, att här uttala. Jag ville påpeka det förhållandet, att bristen på lärarekrafter utgör ett stort hinder icke blott för undervisningens bedrifvande vid de skolor, som redan finnas, utan också för skolväsendets vidare utveckling. Jag kan taga som exempel Jämtlands län, där det finnes lika många mindre folkskolor som folkskolor, och där dessa mindre folkskolor, åtminstone i många fall, skulle kunna förvandlas till folkskolor, därest det finnes någon möjlighet att få lärarekrafter. Under det sist förflutna året har en hel del folkskolor icke kunnat få tillräckliga lärarekrafter, och därför tycka församlingarna, att det icke är lönt att förvandla dessa mindre folkskolor till folkskolor. Detta missförhållande kan icke afhjälpas på annat sätt än att det beredes större-möjligheter för dem, som vilja bli lärare eller lärarinnor, att aflägga sin examen, och den enda utväg vi där uppe kunna finna för den saken är att inrätta ett nytt seminarium för Norrland.

Hvad frågan om lärare eller lärarinnor beträffar, så tror jag mig kunna påstå, att hvad Jämtlands län angår det förefinnes lika stort behof af lärare som af lärarinnor. Detta yttrande stöder sig på uttalande af en skolman, som varit folkskoleinspektör där uppe i 27 år och som funnit, att i dessa socknar med blott en eller ett par folkskolor lärarne i allmänhet kunna upprätthålla större respekt för skolan och dess ordning än lärarinnorna kunna göra. Man torde förvisso också kunna disputera om hvilka som kunna vara lämpligare att sköta en folkskola, lärare eller lärarinnor. Jag tror, att om man gjorde upp en statistik öfver huru länge de kunna hålla ut i arbetet, denna skulle komma att utvisa, att en hel del lärarinnor snart nog bli utarbetade och nervösa, att de gifta sig eller sluta af andra anledningar o. s. v., och att man skulle finna, att lärarebristen icke väsentligen afhjälptes genom att företrädesvis bereda kvinnor tillfälle att aflägga examen.

Jag tror knappast, att det skulle vara lämpligt om man sökte ingripa i utvecklingen, utan det är nog bäst att låta utvecklingen ha sin fria gång. Då af de upplysningar, som seminariekommitténs ordförande lämnat, framgår, att kommittén har just dessa frågor under behandling, då jag säkert vet att, äfven om Riksdagen beslutar en skrivelse i denna fråga, den kommer att hänskjutas just till seminariekommittén, då jag vidare icke är öfvertygad, att denna brist kan blifva fortare afhjälpt genom en särskild skrivelse, och då jag slutligen hyser fullkomlig tillit och förtroende till de män i

Angående utgifter för afhjälpande af bristen på folkskollärare. seminariekommittén, som fått af sig uppdraget af Kungl. Maj:t att utreda frågan om seminariernas omorganisation och lärarebristens afhjälpande, så ber jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Jag skulle icke hafva be-
gärt ordet i den föreliggande frågan, om ej ordföranden i den s. k.
seminariekommittén, herr F. Berg, hade uppträdt och opponerat sig
mot utskottets hemställan. När han nu har gjort detta och därvid
uttalat sina betänkligheter mot det föreliggande förslagets antagande,
har jag icke kunnat annat än tillkännagifva min anslutning till ut-
skottets hemställan.

Här råder i vårt land en ganska stor lärarebrist. Jag har under
de två senare åren, jag varit här i Riksdagen, gjort hvad jag kunnat
för att denna lärarebrist förr eller senare må blifva afhjälpt. Jag
erinrar därför före detta statsrådet Berg om hvad jag talade med
honom om under den tid han var chef för ecklesiastikdepartementet.
Jag fick icke löfte om att han skulle göra något för afhjälpande af
den brist, hvarom här är fråga, oaktadt jag mycket bad honom
därom, men jag fick slutligen svar i en tidning på den interpellation,
som jag med kammarens tillstånd här tillät mig framföra till honom,
däremot fick jag aldrig något svar på mina muntliga framställningar.

I det uttalande i anledning af denna interpellation, som han
sedermera gjorde sommaren efter Riksdagens slut, år 1906, fram-
lade han de skäl för önskvärdheten af lärarebrist, som jag till någon
del skall tillåta mig här återgifva. Jag skall icke uppläsa hela hans
uttalande, utan blott några rader, om hvilka jag måste säga, att det
förefaller mig ganska beaktansvärdt och betänkligt, att en sådan man
som han kunnat skrifva dem.

Han säger här bland annat: »För hvarje medlem af folkskol-
lärarekåren måste det utan tvifvel ur rent ekonomisk synpunkt anses
ganska fördelaktigt, att tillgången på lärare är tämligen knapp.
Han erhåller då genast ordinarie anställning och slipper att gå såsom
vikarie eller extra ordinarie, hvarjämte vederbörande bli mera be-
nägna att kvarhålla honom genom beviljande af hvarjehanda för-
måner o. s. v. Och allt detta kan visserligen vara godt och väl.»
Jag medgifver visst att i fortsättningen af svaret till viss del
udden borttages af uttalandet, men det finns där ändå.

Här uttalas alltså, mina herrar, att det är fördelaktigt för lärare-
kåren, att det är knappt med lärare! Därigenom kunna lärarne
få goda aflöningar, icke endast de i lag föreskrifna, utan försam-
lingarna kunna därutöfver få tillerkänna dem särskilda förmåner
för att få behålla dem. Jag vill däremot säga, att såsom den vik-
tigaste synpunkten bör framhållas, att lärarne skola sköta sina skolor
på tillfredsställande sätt och att vi kunna få kompetenta lärare till
skolorna. Lönerna bestämmas sedan af Kungl. Maj:t och Riksdagen.

Sedan herr Berg afgått såsom chef för ecklesiastikdepartementet,

har jag talat vid hans efterträdare. Jag har därvid framhållit alla skäl för behöfligheten af att snar hjälp kommer och att mått och steg vidtagas för lärarebristens afhjälpande. Hittills har emellertid enligt mitt förmenande ingenting annat gjorts än att ett nytt seminarium i fjol beslutades att uppföras i Luleå och en kommitté år 1906 blifvit tillsatt, och man hör rätt ofta, att, när en kommitté tillsättes, man hvilat på frågan. Ja, man tillsätter ju, säges det ibland, en kommitté för att begraifva en fråga. Jag vill visst icke härmed säga, att den ifrågavarande kommittén har tillkommit i detta syfte, men jag har fäst mig vid de underliga yttrandena, att denna fråga icke skall kunna utredas och förslag icke framläggas angående sådana ändringar, att våra seminarier må kunna taga emot flera elever än nu och lärarebristen därigenom afhjälpas. Det är blott några år sedan Riksdagen beviljade anslag till inrättande af två parallellklasser i Kalmar och Göteborg. Beslutet innebar bifall till en af mig i statsutskottet afgifven reservation. Det skulle väl icke nu vara mera omöjligt, att Riksdagen och regeringen gjorde på samma sätt för att hjälpa hvad här hjälpas kan, i stället för att tillsätta en kommitté för att slippa ifrån saken och för att det sedermera skall dröja i många år, innan man får erforderlig hjälp.

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*

(Forts.)

Om vi nu icke bifalla det förslag, som här föreligger, utan skola vänta på denna kommitté, ja, då skall först kommitténs arbete öfverlämnas till Kungl. Maj:t och så skall Kungl. Maj:t höra myndigheterna om kommittéarbetet, och herrarne veta, hvilken tid detta tager. Det tager åratals, innan myndigheternas yttranden inkomma till Kungl. Maj:t på sätt här arbetas. Så går tiden och folkskolan förfaller. Jag vet, huru bedröfligt det är i vårt land i detta afseende. Man spørjer från alla håll i landet om den stora lärarebrist, som förefinnes, och hvems är skulden? Ja, icke skulle jag vilja åtaga mig denna skuld, men skulden till att man icke gör hvad som göras kan för att afhjälpa lärarebristen ligger nog till någon del hos Riksdagen, hos Kungl. Maj:t och dess regering, som långt förut bort vidtaga mått och steg härför.

Jag har förr och senast förlidet år varit i tillfälle att här erinra kammaren och äfven statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet om att under 1870- och början af 1880-talet kunde intagas betydligt flera elever i våra seminarier än sedermera blef förhållandet i slutet af 80-talet och på 90-talet. Jag skall be att i detta hänseende få besvara herrarne med några siffror. Dessa siffror äro talande, ty de äro sanna. Jag yttrade förlidet år i Riksdagen följande:

»Jag har för min del trott, att man fortare och bättre skulle kunna afhjälpa lärarebristen, om man inrättade parallellklasser vid ett eller annat af de seminarier, som vi för närvarande ha i vårt land. Om ecklesiastikministern och seminariektorerna vore med om en sådan anordning, skulle ju flera elever än hvad som nu är möjligt kunna komma in vid seminarierna. Men äfven under nuvarande

Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.

förhållanden skulle detta elevantal kunna ökas. Om det endast blefve en sex, sju elever mera vid hvarje seminarium än hvad det nu är och varit under en lång följd af år, tror jag, att man därigenom skulle kunna till stor del fylla den lärarebrist, som nu är rådande i vårt land.

(Forts.)

Nu frågar kanske någon, hvad man har för anledning att antaga, att något sådant skall kunna vara möjligt.

Jag vill då endast hänvisa till statistiken, och dessutom kan jag åberopa några uppgifter, som i detta afseende lämnats mig af ett par seminarierektorer och af hvilka framgår, hur det förr ställde sig med elevantalet. Jag vill icke besvära kammaren med att anföra alla de siffror för olika seminarier, som jag här har, utan då proportionen är något så när lika för dem alla, skall jag hålla mig endast till ett seminarium, nämligen Växjö seminarium. Där intogos 1873-74 47 stycken elever, år 1883 var antalet nya elever där 41, 1884 40, 1885 44; och enligt hvad en af de nyss omnämnda seminarierektorerna meddelat mig, uppgick de nyintagna elevernas antal vid nämnda seminarium år 1890 endast till 15, alltså icke ens hälften af hvad det var på 1870- och 1880-talen; år 1891 utgjorde antalet 18, 1892 likaledes 18, 1893 21, 1894 23, och så ökades det 1897 till 25 och 1898 till 34 för att sedermera 1905 nedgå till 23. Så varierande har det varit.»

Häraf finna herrarna, att seminariet i Växjö — och det har varit ungefär i samma proportion äfven vid de andra seminarierna — under 1870- och 1880-talen intagit betydligt flera elever än som skett under de senare åren. Skälet härtill har jag också angifvit. Men jag skall i denna sena stund icke upprepa detsamma, enär jag förmodar, att hvar och en af herrarne nog samt känner till det.

Jag skall för den skull sluta med att endast hafva uttalat detta till protokollet, enär herr Fridtjuv Berg ansett, att i protokollet borde vara uttalad hans mening, att man nu icke skall göra något utan afslå utskottets förslag. För min del anser jag, att man bör skynda, och man bör icke skynda långsamt, såsom från vissa håll påyrkats, utan man bör skynda fort och väl. Men medan jag har ordet, så får jag än en gång nämna, att därest det intages 6 à 7 stycken elever mera vid hvarje af landets 15 stycken seminarier om året, så skola vi snart få ett hundratal lärare årligen mer än nu utexamineras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i ärendets slutbehandling inom utskottet. Jag anser mig emellertid skyldig att gifva tillkänna, att jag vid det första sammanträdet för denna frågas behandling, i hvilket jag deltog, för min del ansåg mig böra yrka, att de ifrågavarande motionerna icke måtte föranleda till någon åtgärd, och jag skall här angifva de skäl, på hvilka jag stödde detta yrkande.

Såsom herrarna af utlåtandet finna, beröres i dessa motioner icke något spörsmål, om hvilket vi icke hafva fått besked från seminariekommittén, att det därstädes är under utredning. Det strider

ju mot vanlig riksdagspraxis att skrifva till Kungl. Maj:t och begära ny utredning i ett ärende, om hvilket man fått officiellt besked att det redan är under handläggning, såvida man icke har något alldeles särskildt direktiv att gifva beträffande sakens behandling.

Ett sådant direktiv skulle möjligen kunna föreligga här, om Riksdagen ville säga, att utredningen skall gå i den riktningen, att lärarinnor skola anställas i ett proportionsvis större antal än för närvarande. Jag ber emellertid att få påpeka, att siffrorna i den senast offentliggjorda statistiken visa, att lärarinnornas antal redan nu går upp till mellan 67 och 68 procent af hela lärarepersonalen, och såvidt erfarenheten gifvit vid handen, är det icke så stor brist på lärarinnor som just på lärare. Under sådana förhållanden tror jag icke, att Riksdagen kan önska något annat i denna fråga än en utredning, huruvida det är möjligt att ytterligare öka lärarinnornas antal i proportion till lärarnes, men just en sådan utredning har seminariekommittén förklarar sig hålla på med.

Det är vid sådant förhållande, som jag, visserligen lifligt erkännande, att det är till skada för vårt lands skolor, att det är knapp tillgång på lärare, likväl icke har kunnat anse, att Riksdagen nu bör i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära någonting i detta afseende, ty seminariekommittén är ju i fullt arbete med ärendet, och det har nyss sagts oss, att dess utlåtande skall komma in under årets lopp. Kan detta utlåtande påskyndas, om vi nu skrifva? Seminariekommitténs ordförande har antydt, att arbetet snarare kommer att fördröjas, om kommittén får något ytterligare att utreda bredvid det, som den redan har.

Det är af dessa skäl, jag icke kunnat biträda motionerna — icke därför att jag ej behjärtar bristen på lärare, utan därför att jag icke kan se, att en riksdagsskrifvelse nu i ringaste mån skulle påskynda lösningen af den fråga, som vi vilja hafva löst.

Dessutom måste jag gentemot herr Sjö påpeka, att det icke är så, att regeringen ej åtgjort något i denna fråga. Jag ber att få erinra om att vi vid förra Riksdagen beslöto inrättandet af ett nytt seminarium i Luleå, hvilket redan trädt i verksamhet. Regeringen har också under förlidet är beviljat rätt att utbilda folkskollärarinnor åt ett privat läroverk i Stockholm. Jag har försport, att det är fråga om, att också ett läroverk i Göteborg skulle få en liknande examensrätt. Vidare lär man i departementet föreha planer om att föreslå ett nytt kvinnligt seminarium i Östersund eller någon annan norrländsk stad.

Man kan icke, mina herrar, under sådana förhållanden med rätta säga, att regeringen icke åtgjort någonting i denna fråga. Ehuru lärarebristen nog är mycket kännbar, är jag icke öfvertygad om, att den är större, än att den kan afhjälpas med de nya seminarier, som redan äro beslutade eller planerade, och med de privata läroanstalter, om hvilka jag nyss talade. I hvarje fall har jag kommit till det resultat, att, huru lifligt man än önskar, att en rikligare tillgång på lärarekrafter måtte beredas, man dock icke kan främja det målet ge-

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*

(Forts.)

nom att nu skrifva till Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t redan är i full verksamhet för önskemålets realiserande.

Det är på nu anförda skäl, som jag inom utskottets ansåg mig böra yrka, att de föreliggande motionerna icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. Nu medgifver jag visserligen, att den föreslagna skrifvelsen är mycket oskyldig, och vill kammaren besluta att aflåta densamma, så gärna för mig. Man löper visserligen den risken, att hela ärendet blir något försenadt, ty enligt de muntliga upplysningar, jag erhållit i departementet, torde man där knappast anse sig kunna underlåta att remittera skrifvelsen till seminariekommittén för att af den vidare handläggas, och detta tager ju sin tid, men i öfrigt kan ju skrifvelsen ej skada. Min öfvertygelse är, att vi icke fortare komma till det mål, som vi vilja vinna, genom att nu aflåta denna skrifvelse.

Det är endast detta jag velat här framhålla och har jag icke något yrkande att göra.

Herr Hammarlund: Herr talman! Herr Sjö yttrade nyss, att intet hittills blifvit åtgjordt för lärarebristens afhjälpande. Det är verkligen förvånansvärdt att höra något sådant från en statsutskottsledamot. Herr Sjö erinrade ju själf därom, att han varit med om att besluta införande af parallellklasser vid vissa seminarier, och jag vill därjämte påpeka, att han under de senaste åtta åren också varit med, när här, på hemställan af utskottet, fattats beslut om inrättande af tre nya seminarier, nämligen i Landskrona, i Strängnäs samt i fjol i Luleå. Jag tror icke, att man kan påvisa någon annan period i den svenska folkskolans historia efter 1840-talet, då de första seminarierna tillkommo, som man på en så kort tid som åtta år inrättat, tre nya folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier. Men det ser ut — jag måste verkligen hålla med herr Sjö därom — som om, trots det att tre nya seminarier sålunda inrättats, dessa icke skulle räcka till, utan att ytterligare några sådana behöfde komma till stånd. Jag är emellertid förvissad om, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna sak och att Kungl. Maj:t, om det visar sig behöfligt att inrätta flera seminarier, också skall inkomma till Riksdagen med framställning därom. Vi hörde ju för öfrigt af den föregående talaren, att han erfarit, att det är åtskilliga funderingar inom eklesiastikdepartementet i den riktningen.

Den ena af motionärerna, herr Risberg, ordade mycket om proportionen mellan manliga och kvinnliga lärarekrafter och ville särskildt betona, att den lärarebrist, som nu finnes, bör fyllas med kvinnliga krafter. Jag tror, mina herrar, att vi äfven här böra gå till erfarenheten och icke utan vidare säga, att här böra endast kvinnliga lärarekrafter komma in och icke manliga för att fylla den brist, som förefinnes. Är det då så säkert, att det är just kvinnliga krafter, som ytterligare behövas? Herr Risberg har för att få veta, huru det är ställt i vårt land med afseende å proportionen mellan manliga

och kvinnliga lärarekrafter, ansett sig behöfva gå till Tyskland. Det är verkligen något besynnerligt, att en svensk riksdagsman, för att få veta, huru det förhåller sig med den saken, behöfver vända sig till Tyskland. Vi ha likväl här i Sverige en folkskolestatistik, och vi riksdagsmän få ju årligen till oss utdeladt ett häfte af Sveriges officiella statistik, som innehåller en redogörelse för folkskoleväsendet; och hvilka brister än denna statistik kan hafva, så nog får man åtminstone veta antalet lärare och lärarinnor i olika delar af vårt land. Om den ärade talaren hade gjort sig besvär med att slå upp statistiken för år 1901, skulle han, hvilken möda han än nedlade därpå, icke där kunna leta rätt på de siffror, som han åberopar i sin motion — ingen enda af dem finnes där. Det förhåller sig i stället så, att antalet lärare vid folkundervisningsanstalterna enligt nämnda statistik utgjorde 5,426 och antalet lärarinnor 10,503 — det fåtal, som tjänstgör vid de högre folkskolorna häri imberäknadt. Alltså var lärarinnornas antal 65,9 procent af hela lärareantalet. För närvarande är det, såsom här också blifvit framhållet, så, att vi i vårt land ha omkring 70 procent lärarinnor och 30 procent lärare vid våra folkundervisningsanstalter. Men denna proportion är mycket olika i olika delar af landet, och den är för lärarinnornas vidkommande störst uti städerna. Där uppgår nämligen lärarinnornas antal till icke mindre än 75 procent, medan det på landsbygden icke är mer än 66 procent och på sina ställen, särskildt i Västergötland, Östergötland, Småland och Värmland, går ändå längre ned. Detta beror helt enkelt på det sätt, hvarpå skolväsendet är ordnad. Lärarinnorna söka icke gärna flyttande skolor eller skolor med andra abnormala skolformer, utan de vilja helst till städerna, och framför allt till de större städerna, där skolväsendet är bättre organiseradt. Detta är främsta anledningen till nu angifna förhållande. I de större städerna har man af ekonomiska skäl anställt så många lärarinnor, som det varit möjligt med hänsyn till undervisningens lämpliga ordnande, och i detta afseende står Stockholm allra främst. År 1901 utgjorde här i Stockholm lärarinnornas antal 82 procent af sammanlagda antalet lärarekrafter. Men man fann, att man här verkligen då hade gått till det allra yttersta. Man hade uteslutande lärarinnor i de fyra första årsklasserna äfvensom i samtliga flickklasser och somligstädes läste lärarinnor ganska högt upp äfven i gossklasserna. Endast i de allra högsta gossklasserna användes manliga lärarekrafter. Detta förhållande har emellertid sedermera i någon mån ändrats här i Stockholm så, att medan lärarinnornas antal år 1901 uppgick till 82 procent hade det år 1905 nedgått till 81 procent och år 1906 till 80, och jag kan nämna, att meningen är att möjligen i någon mån ytterligare minska denna procentsiffra. Den procent, 80 procent, hvartill lärarinnornas antal här i Stockholm för närvarande uppgår, är väsentligt högre än för riket i öfrigt, och särskildt högre än hvad landsbygden beträffar.

När man ser på hithörande tabeller, finner man, att det icke är

*Angående
åtgärder för
afhjälpan af
bristen på
folkskollärare.*

(Forts.)

Angående
åtgärder för
afhjälpan af
bristen på
folkskollärare.

(Forts.)

någonstans, där det i stort sedt finnes så mycket lärarinnor som hos oss med undantag utaf i Amerikas förenta stater, hvilket land motionären åberopat i sin tabell. Där är lärarinnornas antal uppe vid 92,3 procent enligt den tabell, som i motionen finnes intagen. Herr Risberg sade, att det går dock.

Ja, det går, men hur går det? Efter hvad jag hört, skall man i Amerika vara föga nöjd med att icke ha manliga lärarekrafter för gossarne. Orsaken till, att man i Förenta staterna har så många lärarinnor och så få lärare, är mycket enkel. Förhållandet är nämligen det, att man där betalar lärarne så usla löner, att inga män vilja gå in på den banan, utan ägna sig åt andra yrken. Det är den enkla förklaringen till detta förhållande.

Man talar här så mycket om lärarebrist, men det finnes dock ett mycket enkelt sätt att bota densamma, och det är också det bästa sättet, nämligen att gifva sådana löner, att för lärarekallet begåfvade personer lockas in på denna bana och stanna kvar där. Det har sagts, att det är så många, som söka sig in vid seminarierna. Ja, de unga gå nog gärna in vid ett seminarium för att få en högre utbildning än den, folkskolan lämnar, men när de sedan tjänstgjort som lärare eller lärarinna några år, gå de ofta öfver till en annan bana, och detta gör, att seminarierna icke räcka till. Gif lärarepersonalen en bättre ställning och, framför allt, förbättra skolorna ute på landsbygden, så att lärarne vilja söka sig dit och arbeta där, då tror jag, att lärarebristen skall afhjälpas af sig själf. Däremot anser jag det vara farligt att på konstlade vägar söka afhjälpa denna lärarebrist; då lockas personer, särskildt kvinnor, in på denna bana i den tanken, att de där skola få en utkomst. De flesta unga kvinnor, som gå in vid seminarierna, göra detta med tanke på att få någon förmånlig plats i en stad. Men städerna kunna icke taga emot alla, som blifva utexaminerade lärarinnor. Då sedan dessa icke få en sådan plats, som de tänkt sig, när de gingo in vid seminariet, alstrar detta hos dem missnöje. Detta är en fara af att locka in för många på denna bana, som vi böra beakta.

Här föreligger förslag om en skrifvelse. Den är ju ganska oskyldig. Vi kunna besluta en sådan skrifvelse, men vi kunna också underlåta det — det kommer tämligen på ett ut enligt min mening. Herr Sjö skildrade, hur det skulle komma att gå, om vi nu icke bifölle detta skrifvelseförslag. Ja, men om vi däremot gå hans önskan till mötes och aflåta denna skrifvelse, så kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att remittera densamma till seminariekommittén, och resultatet blir precis detsamma, som om vi icke alls aflätit skrifvelsen i fråga, ty såsom här blifvit upplyst, kommer i alla fall förslag i ämnet från seminariekommittén. Men då det icke blifvit fullt utredt, att det just är kvinnliga lärarekrafter, som fattas, utan måhända snarare manliga, synes lämpligast att ej binda sig vid utskottets uttalande, utan afvakta den utredning, som redan är i gång. Härtill kommer, att jag tyckt mig finna, att det uppstått en viss reaktion här inom Riksdagen

mot onödiga skrivelser, och mig synes, som om efter de upplysningar, vi här fått, denna skrivelse verkligen vore onödig.

Jag anser sålunda, att det lämpligaste vore att afslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna, och därom ber jag nu att få framställa yrkande.

*Angående
åtgärder för
afhjälpan af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

Herr Berg i Stockholm: Kammaren torde finna det naturligt, att det skarpa personliga anfall, som herr Sjö här riktat mot mig, föranledt mig att begära ordet för ett kort svar.

Herr Sjö erinrade därom, att Andra Kammaren den 11 maj 1906 biföll en af honom gjord hemställan att till dåvarande chefen för eklestiasitikdepartementet få framställa följande spörsmål: »Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder, som leda därhän, att man snarast möjligt inom landet till ledigförklarade folkskolläraretjänster kan få kompetenta sökande, och, i så fall, huru snart får man vänta att för folkskolornas uppehållande hafva tillräckligt med skollärare?» Han uppgaf vidare, att jag icke hade besvarat denna interpellation. Men han nämnde icke, hvad jag nu ber att få för kammaren upplysa, nämligen att, innan denna interpellation kunde hinna besvaras, hade jag, i likhet med mina kamrater inom den dåvarande regeringen, anhållit om entledigande från min statsrådsbefattning. Nu hemställer jag vördsammast till herrarne att fälla ett omdöme om, huru det skulle ha tagit sig ut, i fall jag, efter att ha begärt mitt afsked såsom statsråd, hade ställt mig här i kammaren och ordat om de åtgärder, jag såsom statsråd ämnade vidtaga i det eller det syftet. Jag gissar, att herrarne skulle ha funnit, att det hade varit en ren komedi, om jag så hade gjort.

Herr Sjö uppläste vidare ett stycke af en uppsats i Svensk läraretidning n:o 23 för år 1906. I detta stycke förekom ett uttalande i den riktningen, att det för lärarne personligen kunde vara en fördel, att efterfrågan på lärare vore synnerligen stark. Ja, ett sådant uttalande är i denna af mig undertecknade uppsats intaget, men, märk väl, endast för att jag omedelbart därpå skulle få själf *uttala mig emot* den däri liggande uppfattningen. För att styrka detta skall jag anhålla, att herrarne ville åhöra hela det uttalande, hvars begynnelse herr Sjö läste upp, men hvars slut han alldeles underlät att låta herrarne få del af.

Stycket lyder så: »I viss mening kan det ej nekas, att skoldistriktens intresse delvis står i strid med folkskollärarekårens. Ty för hvarje enskild medlem af denna kår måste det utan tvifvel ur rent ekonomisk synpunkt anses ganska fördelaktigt, att tillgången på lärare är tämligen knapp. Han erhåller då genast ordinarie anställning och slipper att gå såsom vikarie eller extra ordinarie, hvarjämte vederbörande bli mera benägna att kvarhålla honom genom beviljande af hvarjehanda förmåner o. s. v. Och allt detta kan visserligen vara godt och väl.»

Här slutade herr Sjö. Nu skall jag be att få fortsätta:

Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.

(Forts.)

»Men liksom det för lärarne är en förmån att ha fritt val mellan flera tjänster, så är det för skoldistriktet likaledes en förmån att ha fritt val mellan flera sökande. Två intressen stå här, såsom sagdt är, emot hvarandra, af hvilka intetdera i viss mån kan utan skada helt undanskjutas; liksom på de flesta öfriga områden ligger det gyllene lagom mellan de båda ytterligheterna: en alltför stor brist och ett alltför stort öfverflöd. Men så mycket måste dock sägas, att de båda stridiga intressena icke äro fullt likvärdiga: högre än de enskilda lärarnes personliga intressen står nämligen *folkundervisningens*, och ur *dess* synpunkt måste det obestriddigen betraktas såsom önskvärdt, nej, nödvändigt, att skoldistriktet ha tillfälle att för hvarje plats göra ett *val* samt bland flera sökande utse den för skolarbetet yppersta. Ur denna högre synpunkt vore det sålunda en afgjord förmån, om det ständigt funnes en rikligare tillgång på lärarekrafter för folkskolan, än under de senaste åren synes ha varit fallet.» — Så lydde mina ord, som herr Sjö icke meddelade kammaren.

Herr Sjö tillät sig ytterligare att i mitt anförande i dag inlägga den mening, att jag icke ville, att något nu skulle göras för afhjälpande af lärarebristen. Jag förmodar, att han är den ende, som förstått mitt yttrande i dag på det sättet. Hvad jag ville säga var tvärtom, att jag är lifligt intresserad af att skoldistriktet må ha riklig tillgång på kompetenta lärarekrafter, både manliga och kvinnliga sådana, och att jag såsom ordförande i seminariekommittén arbetat på att utreda denna fråga och kommer att deltaga i det förslag till lärarebristens afhjälpande, som kommittén torde inom kort till Kungl. Maj:t afgifva. Jag förmodar, att ingen annan än herr Sjö kunnat fatta mitt yttrande på annat sätt.

Jag ber kammaren om ursäkt, att jag upptagit dess tid med en sådan personlig redogörelse. Men jag förmodar, att ingen undrar därpå efter det rent personliga anfall, som jag varit föremål för.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning af herr Sjös anförande. I de siffror, som han uppläste rörande Växjö seminarium under 1890-talet, igenkände jag siffror från de år, då jag var elev vid seminariet. Och det förhåller sig delvis med vederhäftigheten af de uppgifter, herr Sjö därvid lämnade, ungefär på samma sätt som med det citat, som nyss fick sin belysning. Man kan ju icke fordra, att herr Sjö skall ha reda på det, men anledningen till att elevernas antal var så väsentligt olika för olika år, låg däri, att Växjö seminarium på den tiden — det håller nu på att ombyggas, eller åtminstone är beslut därom fattadt, vill jag minnas — var till den grad trångbodt, att det där inalles fanns allenast fyra klassrum för fyra seminarieklasser. Tre af dessa rymde ett 25-tal elever, men det fjärde endast 18 eller med nöd 20, och da fingo vi sitta alldeles invid katedern. Följden blef, att hvart fjärde år kunde endast ett så ringa antal elever som 18 à 20 intagas i se-

minariet, och detta berodde således icke på några hemlighetsfulla och ovilliga manipulationer från de ledande männens sida därstädes.

Då jag emellertid fått ordet, vill jag understryka en sak, att det nämligen icke är så likgiltigt, huru kammarens beslut i denna fråga kommer att utfalla, som man möjligen kan få för sig af ett par yttranden här. Om en sak torde full enighet råda bland alla, nämligen att det för närvarande förefinnes en stor och svårartad lärarebrist och att det är ett trängande behof för folkskolan, likaväl som för kommunerna, att man snart råder bot mot denna. Jag ber att särskildt få uttala min glädje öfver den utsikt, som här så positivt framhållits af seminariekommitténs ordförande, nämligen att vi redan detta år ha att motse ett vidtgående, grundligt och allsidigt förslag till afhjälpan af lärarebristen.

Men, mina herrar, det är icke detta, som är det enda, som detta utskottsbetänkande i sin motivering och kläm innehåller. Det innehåller också en annan sak, och det är frågan om, att man skall införa en ny ordning beträffande användandet af arbetskrafterna inom folkskolan. Man vill här, under känslan af den allmänna lärarebristen, smussa in en annan fråga, som ovillkorligen tar för sig en allsidig och klar utredning, och det är frågan, om kvinnor skola användas i folkskolan i större utsträckning än hittills skett. Detta framhålls i klämman, där det heter, att frågan om kvinnliga lärarkrafters användande på folkskolans område i större proportion än hittills måtte tagas under öfvervägande. Och det är uttryckt på många olika ställen i utskottets motivering, där man positivt uttalat, att det bör komma ett större antal kvinnor i folkskolans tjänst. Vilja vi se, hvilken utredning utskottet förebragt för detta påstående, finna vi icke ett spår af en sådan utredning i utskottets betänkande utom den, som herr Risberg presterat i sin motion. Och det visar sig, att den utredningen är grundad på rent missförstånd af en utländsk skolman, som icke visste af det i Europa okända förhållandet, att den egentliga folkskolan i Sverige är delad på en småskola och en folkskola, och detta gjorde, att hela småskolläraryrket kom att i statistiken uteslutas. Således, utan den bittersta utredning vill utskottet här förorda, att Andra Kammaren gör ett principuttalande i en så viktig fråga som den, om proportionen bör ändras mellan folkskollärare och lärarinnor eller om den naturliga fria utvecklingen får fortgå som hittills utan att rubbas.

Nu vill jag som min bestämda uppfattning uttala, att den mest kännbara bristen gäller icke kvinnliga, utan manliga arbetskrafter. Jag kan åberopa en mängd exempel därpå, att församlingar, som önskat erhålla manliga folkskollärare, därför att där funnits många och svåruppfostrade barn, icke kunnat få sådana, utan måst anställa kvinnliga arbetskrafter. Jag vet också, att en hel mängd lärarinnor hysa betänklighet mot att flytta ut på landet, i skogsbygden, där de få bo ensamma och kanske mången gång rätt aflägsset från människoboningar. Här i Stockholm och andra städer går en hel liten skara

*Angående
åtgärder för
afhjälpande af
bristen på
folkskollärare.*
(Forts.)

Angående af examinerade lärarinnor utan egentlig anställning. De rycka
 åtgärder för då och då in en eller annan dag och deltaga i skolarbetet såsom vi-
 ajhjälpande af karier för sjuka kamrater eller dylikt, allt i afvaktan på att få plats i
 bristen på staden, men de vilja icke gifva sig ut på landsbygden, där dock just
 folkskollärare. nu stort behof af lärarekrafter förefinnes. Jag är icke öfvertygad om,
 (Forts.) att man skall kunna afhjälpa lärarebristen i så hög grad genom att
 inrätta ett nytt kvinnligt seminarium, utan jag tror, att hvad som
 behöfs, det är inrättandet af nya manliga seminarier. Härom vågar
 jag dock icke göra något bestämdt uttalande, ty därför fordras ut-
 redning. Men då seminariekommitténs ordförande har ställt i
 utsikt en allsidig och klar utredning af frågan innan detta års utgång,
 hemställer jag till kammaren, om det vore klokt eller rätt att här
 fatta ett beslut, som afser att fastslå principer, om hvilka ännu
 ingen utredning föreligger.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka afslag å såväl ut-
 skottets hemställan som de motioner, hvilka väckts i frågan.

I detta anförande instämde herrar *Wijk, Starbäck, Thorsson, Branting, Tengdahl, Johansson* i Öja, *Carlsson* i Malmberget, *Kjellberg* och *Lindblad* i Göteborg.

Herr Sjö: Jag ber kammaren om ursäkt, att jag ännu en gång
 begärt ordet. Men jag måste dock säga några ord såsom svar till
 herr Berg.

Han påstod, att jag uttalat skarpa ord mot honom. Ja, det
 kan han kalla för skarpa ord, men sanning är det med modifikation
 och af den art, att det kan framhållas. Han läste upp hvad jag
 förut återgifvit, men han fortsatte än vidare. Det ville jag icke göra,
 därför att jag icke vågade missbruka min rätt till yttrande här i denna
 morgonstund med uppläsande af ett långt referat. Men det förrin-
 gar ej mycket af hvad han yttrat, det han nu läste upp. Ty hvad
 som här står, det är skrivet af honom själf, och det är af den beskaf-
 fenhet, att jag tror, att det hade varit bäst, om det icke kommit in
 såsom något svar.

Vidare frågade han kammaren, huru det skulle tagit sig ut, om
 han hade besvarat min interpellation, då regeringen samma dag,
 som han lofvat mig att besvara den, inlämnade sin afskedsansökan.
 Ja, det är möjligt, att regeringens medlemmar gjorde det på aftonen.
 Men vi hade plenum i Riksdagen också på eftermiddagen samma dag,
 och vi sutto här och väntade på att denna interpellation skulle be-
 svaras. Och jag hemställer till herrarne litet hvar, huruvida icke
 en regering, när den aflämnat sin afskedsansökan och sagt: nu vilja
 vi afgå, men Konungen då svarat: ni får lof att fungera, tills det blir
 en ny regering, också måste göra detta. Så har det alltid varit. Och
 då synes det mig, att då statsrådet måste fortfarande fungera, tills
 denna eller annan regering tillsatts, så hade han äfven bort besvara
 min interpellation, som han själf lofvat att göra. Herr Berg anser

nog själf, att ett sådant påstående är riktigt, då han sedermera svarar i sin tidning.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gaf nu propositioner först på bifall till utskottets hemställan och sedan på afslag därå och å den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid; och blef i anledning häraf uppsatt, justerad och anslagen en sålunda lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren afslår första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 25 och den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 72 ja mot 54 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Följande nya motioner afgåfvos, nämligen af herr *J. A. Jonsson* i Hökhult *m. fl.*, n:o 291, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning, och

herr *A. Henricson*, n:o 292, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering af prästerskapets afföning m. m.

Dessa motioner blefvo på begäran omedelbart hänvisade till särskilda utskottet.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

Andra Kammarens Prot. 1908. N:o 43.

statsutskottets utlåtanden:

n:o 75, i anledning af Riksdagens år 1907 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1906;

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Ystad till Genarp; och

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Läckeby till Alsterbro;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 19, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af bevillningsutskottets betänkande n:o 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny förordning angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter; och

n:o 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af gällande bestämmelser om bötesstraffet m. m.;

n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lag, att gift person må kunna erhålla lifförsäkring med trygghet att försäkringssumman kommer hans familj till godo;

n:o 40, i anledning af väckta motioner angående ändring af 2 § i förordningen angående skogsvårdsafgifter den 24 juli 1903;

n:o 41, i anledning af väckta motioner dels om ändrad lydelse af 6 § i lagen om vård af enskildes skogar den 24 juli 1903, dels ock om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagstiftningen om vården af enskildes skogar;

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående expropriation af kalmarker och annan ödelagd skogsbördig mark; och

n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning, hvarigenom ägare af skogar af mera betydande omfattning åläggas å dem införa uthållighetsbruk; samt

Andra kammarens kanslideputerades utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af § 15 i kammarens arbetsordning.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr		under 4 dagar fr. o. m. den 7 april,
	<i>B. Dahlgren</i>	
»	<i>J. Larsson i Presstorp</i>	» 4 » » » 7 »
»	<i>A. L. Lundström</i>	» 12 » » » 6 »
»	<i>J. Anderson i Baggböle</i>	» 12 » » » 6 »
»	<i>C. G. Johansson i Aflösa</i>	» 4 » » » 9 »
»	<i>G. Thavenius</i>	» 4 » » » 7 »
»	<i>E. Nilsson i Kattleberg</i>	» 4 » » » 7 »
»	<i>C. H. Wallentin</i>	» 5 » » » 6 » och
»	<i>L. J. Carlsson i Malmberget</i>	» 8 » » » 7 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härpå kl. 1,3 på natten.

In fidem

Herman Palmgren.